

Mudro
Oprezno
Sigurno
Ljubazno
Hrabro

Budi
internet
genijalac.

Digitalna sigurnost
i digitalno građanstvo
Svibanj 2020.

Dobro došli u Budi internet genijalac kurikulum nastao suradnjom tvrtke Google, organizacije The Net Safety Collaborative i saveza The Internet Keep Safe Coalition (iKeepSafe.org). Ovaj dokument dio je programa Budi internet genijalac koji djecu uči vještinama potrebnim za sigurno i pametno istraživanje interneta.

Kurikulum Budi internet genijalac postoji kako bi učitelji dobili kompetencije potrebne za poučavanje osnova digitalne sigurnosti i digitalnog građanstva. Sadrži aktivnosti vezane uz medijsku pismenost i ističe najvažnije lekcije uz koje će učenici postati uspješniji građani umreženog svijeta. U prenošenju lekcija pomaže igrifikacija tj. korištenje avanturističke internetske igre Interland (g.co/Interland) koja učenje o digitalnoj sigurnosti i građanstvu čini interaktivnim i zabavnim, kakav je i sam internet.

Kurikulum Budi internet genijalac obrađuje pet osnovnih tema vezanih uz digitalno građanstvo i sigurnost na internetu:

- Dijeli pažljivo (Istražuj mudro)
- Pazi se prevaranata (Istražuj oprezno)
- Čuvaj svoje tajne (Istražuj sigurno)
- Cool je biti dobar (Istražuj ljubazno)
- Tko pita ne skita (Istražuj hrabro)

Lekcije su namijenjene učenicima od 2. do 6. razreda, međutim ovaj kurikulum se pokazao korisnim za starije i mlađe učenike zbog rječnika, razrednih rasprava i obrazovne igre. Svaki razred je drugačiji, stoga preporučamo da eksperimentirate i procijenite što najbolje odgovara vašim učenicima. Kurikulum možete odraditi od početka do kraja ili se zadržati na par najvažnijih lekcija za vaš razred.

Međunarodno društvo za tehnologiju u obrazovanju (ISTE) provelo je vanjsku evaluaciju programa Budi internet genijalac priznajući program koji priprema mlade na ispunjavanje ISTE standarda za učenike iz 2019. ISTE je programu Budi internet genijalac dodijelio pečat usklađenosti s ISTE standardima za spremnost.

Kurikulum Budi internet genijalac i igra Interland dva su od nekoliko resursa za obitelji i učitelje koji kod djece stvaraju naviku promišljenog korištenja i istraživanja interneta. Genijalno, zar ne?

Sadržaj

Vodič za učitelje	4
Resurs 1: Predložak e-poruke/pisma za upoznavanje roditelja s nastavnim metodama	
Resurs 2: Najčešća pitanja	
Lekcija 01: Dijeli pažljivo	8
Aktivnost 1: Kada informaciju zadržati za sebe?	
Aktivnost 2: Čiji je ovo uopće profil?	
Aktivnost 3: Kako nas drugi vide?	
Aktivnost 4: Čuvanje privatnosti	
Aktivnost 5: Nisam to mislio/la!	
Aktivnost 6: Uokviri sadržaj	
Aktivnost 7: Interland: Pažljiva planina	
Lekcija 02: Pazi se prevaranata	28
Aktivnost 1: Nemoj zagristi udicu!	
Aktivnost 2: Tko si ti zapravo?	
Aktivnost 3: O botovima	
Aktivnost 4: Je li to doista istina?	
Aktivnost 5: Uočavanje lažnih vijesti na internetu	
Aktivnost 6: Interland: Rijeka Java	
Lekcija 03: Čuvaj svoje tajne	58
Aktivnost 1: Kako smisliti odličnu lozinku?	
Aktivnost 2: Zadrži informaciju za sebe	
Aktivnost 3: Interland: Toranj s blagom	
Lesson 04: Cool je biti dobar	66
Aktivnost 1: Od pasivnog promatrača do zaštitnika	
Aktivnost 2: Mogućnosti pružanja pomoći	
Aktivnost 3: ...ali reci to na lijep način!	
Aktivnost 4: Pazi na svoj ton	
Aktivnost 5: Budi primjer	
Aktivnost 6: Kako riječi mogu promijeniti sliku?	
Aktivnost 7: Interland: Kraljevstvo dobrote	
Lesson 05: Tko pita ne skita	86
Aktivnost 1: Kada potražiti pomoć?	
Aktivnost 2: I na internetu prijavi problem	
Aktivnost 3: Što znači biti hrabar?	

Predložak e-poruke/pisma za upoznavanje roditelja s nastavnim metodama

U nastavku se nalazi predložak za e-poruku ili pismo koji možete iskoristiti kako bi roditeljima objasnili na koji način novi alati za učenje mogu pomoći da njihova djeca nauče više o sigurnosti i odgovornom ponašanju na internetu.

Dragi roditelju,

dok su djeca još mala činimo sve kako bi im pomogli maksimalno iskoristiti potencijal interneta i štitimo ih koliko možemo od njegovih loših strana. Kako djeca postaju tinejdžeri, tako se naša uloga mijenja. Usmjeravamo ih da sami donose sigurne i promišljene odluke o svom digitalnom životu.

U [ime škole] vjerujemo u suradnju s roditeljima i pripremanje naših učenika u [razred] na sljedeće:

- **Kritičko razmišljanje** dok koriste internetske stranice, elektroničku poštu i druge internetske sadržaje
- **Zaštita od internetskih prijetnji**, uključujući nasilje i prevare
- **Pametno donošenje odluke** o tome što, kada, kako i s kime podijeliti na internetu
- **Ljubaznost**, prihvaćanje drugih ljudi na internetu, poštivanje svoje i tuđe privatnosti
- **U nezgodnim situacijama** traženje pomoći od roditelja ili odrasle osobe od povjerenja.

U tome je od velike pomoći program Budi internet genijalac uz koji djeca usvajaju vještine za sigurno i pametno korištenje i istraživanje interneta. Dio programa je internetska igra Interland koja učenje čini interaktivnim i zabavnim... a takav je i sam internet. Kurikulum Budi internet genijalac koji je razvio Google u suradnji s nastavnicima, istraživačima i stručnjacima za internetsku sigurnost iz organizacije The Net Safety Collaborative i saveza The Internet Keep Safe Coalition (iKeepSafe.org) pruža zabavno iskustvo učenja primjereno za svaku dob koje se temelji pet osnovnih lekcija:

- **Dijeli pažljivo (Istražuj mudro)**
- **Pazi se prevaranata (Istražuj oprezno)**
- **Čuvaj svoje tajne (Istražuj sigurno)**
- **Cool je biti dobar (Istražuj ljubazno)**
- **Tko pita ne skita (Istražuj hrabro)**

Pametno i sigurno korištenje tehnologije potiče samostalno učenje i pomaže našoj školi da ostvari svoj cilj, cilj u kojem svi učenici u [ime škole] sigurno istražuju internet, unutar i van školskih zidova. Vjerujemo da će Budi internet genijalac tome značajno pridonijeti.

Rado ćemo s Vama podijeliti još informacija o ovom programu i upoznati Vas s resursima koje će vaše dijete upotrebljavati na nastavi, no pozivamo Vas i da proučite sadržaje za obitelji koji su dostupni na stranici **g.co/BelInternetAwesome**. Možete kod kuće nastaviti razgovor i pitati svoje dijete o aktivnostima u kojima sudjeluje. Tko zna, možda pritom i Vi naučite neke nove trikove vezane uz privatnost i sigurnost!

Sincerely,
[Vaš potpis]

Najčešća pitanja

Je li potrebno proći kroz sve lekcije prije igranja igre Interland?

Nije, no bilo bi korisno proći kroz njih prije igranja. Interland igra učenicima najviše koristi kad mogu utvrditi znanje, a osim toga je zabavnija ako su učenici imali priliku sudjelovati u razgovoru, raspravi i razmisliti o navedenim temama prije igranja.

Je li učenicima potreban Google račun za Budi internet genijalac?

Nije! Program BIG dostupan je svima koji posjete stranicu, nema prijave, lozinke ili ostavljanja adrese elektroničke pošte.

Koji uređaji su kompatibilni s igrom Interland?

Interland se može pokrenuti na svim uređajima koji imaju internetsku vezu i preglednik. To znači da uz skoro svako računalo, laptop ili mobilni uređaj možete postati genijalni istraživači interneta.

Koje adrese mrežnih stranica su potrebne?

- Za početnu stranicu programa Budi internet genijalac posjetite stranicu **g.co/BeInternetAwesome**.
- Za igru Interland posjetite **g.co/Interland**.
- Za kurikulum Budi internet genijalac posjetite stranicu **g.co/BeInternetAwesomeEducators**.

Je li mi potrebna posebna edukacija za poučavanje ovog kurikulumuma? Može li bilo tko od učitelja poučavati ovaj program?

- Kao prvo: svaki učitelj u osnovnoj i srednjoj školi može predavati materijal iz ovog kurikulumuma svojim učenicima. Za to nije potrebna dodatna obuka.
- Kao drugo: niste vi učitelji bilo tko. :)

Za koje razrede je namijenjen program Budi internet genijalac

Cijeli program, uključujući kurikulum, igru i resurse na internetskoj stranici namijenjen je učenicima između 2. i 6. razreda (od 7. do 12. godine). Međutim, ovisno o učiteljevoj prilagodbi kurikulumuma, teme koje se obrađuju mogu biti korisne za bilo koji razred.

Kako djeca uče na temelju igre?

Igra pomaže dodatno objasniti lekcije iz kurikulumuma i kroz igru omogućava djeci stvaranje dobrih navika u digitalnom svijetu. Uči ih razumjeti digitalnu interakciju (i njezine posljedice) u sigurnom, obrazovnom okruženju.

Mogu li se sve lekcije koristiti u Google učionici?

Da, da i definitivno da! Možete dodijeliti Interland određenim predavanjima ili sekcijama i učiniti resurse dostupne učenicima u obliku grupne objave za cijeli razred. Ova mogućnost relevantna je učiteljima koji koriste Google for Education.

Moram li biti stručnjak za digitalno građanstvo da bih upotrebljavao/la ovaj program?

Nipošto. Kurikulum je kreiran tako da ga svaki učitelj može odmah početi predavati u svojoj učionici. Štoviše, ako ste zainteresirani za usavršavanje svojeg znanja ili želite naučiti više o temama vezanim uz digitalnu sigurnost i građanstvo, možete sudjelovati u našem tečaju za učitelje na stranici g.co/OnlineSafetyEduTraining.

Mogu li moji učenici spremiti svoj napredak u igri Interland?

Ne mogu u trenutačnoj verziji, a vjerojatno neće ni u budućim verzijama. Budi internet genijalac ne generira i ne pohranjuje nikakve osobne podatke na temelju kojih je moguće utvrditi identitet igrača, uključujući i datoteke za pohranu napretka. To je napravljeno s namjerom da iskustvo bude dostupno svima i zato nisu potrebni račun, prijava ni lozinka.

To je sve super, ali moji učenici se ponose kad završe igru i nešto nauče...

Naravno, razumijemo da treba postojati neka vrsta evaluacije i baš iz tog razloga postoji predložak certifikata u koji se može unijeti ime učenika i izraditi personalizirani certifikat o završetku programa, a možete ga isprintati ili poslati u digitalnom obliku.

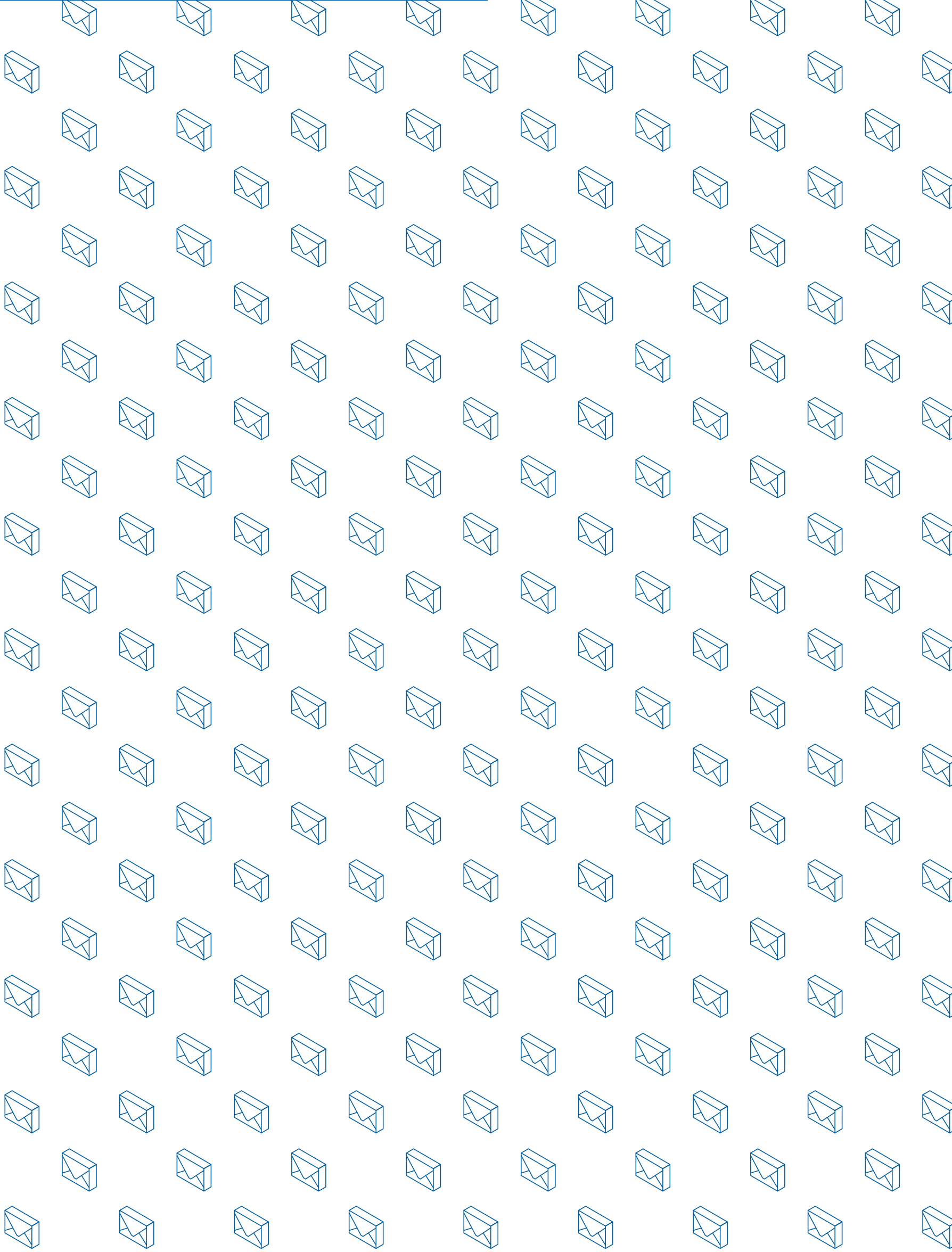
Gdje mogu pronaći druge resurse za učitelje?

Sve materijale za učitelje iz programa Budi internet genijalac pronađite na stranici s resursima g.co/BeInternetAwesomeEducators.

Postoji li internetska zajednica korisnika programa Budi internet genijalac gdje mogu razmjenjivati ideje ili potražiti pomoć?

Naravno! (I ponosni smo na nju) Često dijelimo ideje i komuniciramo s nastavnicima preko Twittera. Pratite nas na Twitteru na [@GoogleForEdu](https://twitter.com/GoogleForEdu) da biste saznali više o programu i drugim temama.

[illegible]

Dijeli pažljivo

Kako zaštititi sebe i svoj ugled na internetu?

Pregled lekcije

Aktivnost 1: **Kada zadržati informaciju za sebe?**

Aktivnost 2: **Čiji je ovo uopće profil?**

Aktivnost 3: **Kako nas drugi vide?**

Aktivnost 4: **Čuvanje privatnosti**

Aktivnost 5: **Nisam tako mislio/la!**

Aktivnost 6: **Uokviri sadržaj**

Aktivnost 7: **Interland: Pažljiva planina**

Teme

Učitelji i roditelji svjesni su da pogreške napravljene prilikom prvih koraka u digitalnom svijetu mogu povrijediti osjećaje, ugled i privatnost djece. Međutim, teško je uvjeriti djecu da objava koja danas izgleda bezazleno, već sutra (a pogotovo u budućnosti) može biti pogrešno protumačena ili doći do nekih ljudi za koje nismo očekivali da će to vidjeti.

Razni primjeri i vođene rasprave ove aktivnosti potiču učenike na razmišljanje, uče ih kako mudro osigurati internetski profil upravljanjem vlastitom privatnošću i zaštitom osobnih podataka.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Stvoriti dobar ugled** i upravljati njime na internetu i u stvarnom svijetu.
- ✓ **Poštovati svoju i tuđu privatnost**, čak i kad se nečija definicija privatnosti razlikuje od naše.
- ✓ **Razumjeti potencijalne posljedice** digitalnog traga kojim se nije pravilno upravljalo.
- ✓ **Tražiti pomoć odraslih** kada se nađu u nezgodnim situacijama.

Odgojno - obrazovni ishodi za učenike

Informatika: A 1.1., C 1.1., D 1.1., A 2.2., C 2.1., D 2.3., D 2.4., C 3.3., D 3.2., C 4.3., A 5.1., D 5.1., D 6.1., D 6.2., D 7.1., D 7.2., A 8.1., D 8.2.

MPT ikt: A 1.1., A 1.2., B 1.3., C 1.2., D 1.4., A 2.3., B 2.3., C 2.4., A 3.4., C 3.4

MPT uku: A 1.1., A 1.2., A 1.4., B 1.4., D 1.2., A 2.1., A 2.2., B 2.3., B 2.4., D 2.2., A 3.1., A 3.2., A 3.4., B 3.4., D 3.2., A 4/5.1., B 4/5.4.

MPT osr: A 1.2., A 2.1., A 2.3., A 3.2., A 3.3., B 1.1., B 1.2., B 2.1., B 2.2., B 3.2., C 1.2., C 2.1., C 2.2., C 3.2.,

MPT zdr: A 1.1.B, C 2.1 C, B 3.1.B

MPT goo: C 1.3., A 2.1., C 2.2., A 3.3.

Dijeli pažljivo

Rječnik

Internetska privatnost: širok pojam koji se obično odnosi na sposobnost kontroliranja informacija koje o sebi dijelite na internetu i biranja tko te informacije može vidjeti i dijeliti.

Digitalan trag (ili digitalna prisutnost): digitalan trag su svi podaci o vama koje se pojavljuju na internetu. To mogu biti fotografije, audiozapisi, video snimke i tekstovi, „lajkovi” i komentari koje ostavljate na profilima prijatelja. Baš kao što cipele ostavljaju trag dok hodate po snijegu, tako i ono što objavljujete na internetu ostavlja digitalni trag.

Ugled: ideje, mišljenja, dojmovi ili uvjerenja koje drugi ljudi imaju o vama; nešto za što ne možete biti potpuno sigurni kakvo je, ali obično želite da je pozitivno ili dobro.

Osobni podaci: Informacije na temelju kojih se može identificirati određena osoba, npr. ime, prezime, datum rođenja, adresa, telefonski broj, OIB, adresu elektroničke pošte itd., te informacije zovemo osobni (ili osjetljivi) podaci. Pažljivo razmislite prije dijeljenja takvih informacija na internetu.

Prekomjerno dijeljenje informacija: otkrivanje puno informacija na internetu. Ovo se prije svega odnosi na otkrivanje velike količine osobnih podataka ili informacija o sebi u određenim situacijama ili razgovorima na internetu.

Postavke: dio unutar digitalnog proizvoda, društvenih mreža, aplikacija, internet stranica... gdje možete odrediti ili prilagoditi što ćete dijeliti s drugima i kako ćete upravljati svojim računom i postavkama privatnosti.

Stereotip: pojednostavljena, široko rasprostranjena slika ili ideja o određenoj osobi, grupi ljudi ili stvari.

Interpretacija ili tumačenje: način na koji osoba razumije poruku ili značenje koje izvuče iz poruke.

Kontekst: informacije koje okružuju poruku ili ono što vidimo, a pomaže nam da razumijemo poruku. Kontekst može uključivati mjesto gdje se poruka nalazi, vrijeme kada se pojavila ili tko je napisao tu poruku.

Prezentacija: slika, simbol ili opis koji puno govori (ili izražava istinu) o određenoj stvari, osobi ili grupi ljudi.

Okvir: kada napravite fotografiju ili video snimku pejzaža, osobe ili predmeta, okvir određuje koji dio toga drugi mogu vidjeti. Dio koji odlučite ostaviti izvan okvira drugi neće moći vidjeti.

Kada informaciju zadržati za sebe?

Učenike podijelite u parove, zadatak im je usporediti izmišljene tajne i tako ih potaknuti na razmišljanje o online privatnosti.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Razumjeti** koje osobne podatke treba zadržati za sebe.
- ✓ **Zapamtiti** da treba poštovati tuđe odluke vezane uz privatnost

Razgovarajmo

Zašto je privatnost važna?

Vaš digitalni trag je ono što vas predstavlja na internetu. On može obuhvaćati fotografije, audiozapise, video snimke, tekstove, „lajkove“ i komentare koje objavljujete na profilima prijatelja. Kao što je važno ostaviti dobar dojam u stvarnom svijetu (primjerice u školi), tako je važno ostaviti dobar dojam i na internetu.

Internet olakšava komunikaciju s obitelji, prijateljima i osobama koje vole isto što i mi. Šaljemo poruke, dijelimo fotografije i sudjelujemo u razgovorima na društvenim mrežama, no ponekad ne razmišljamo o tome tko još može vidjeti taj sadržaj. Sliku ili objavu za koju trenutačno mislite da je smiješna i bezazlena mogu danas ili u dalekoj budućnosti pogrešno protumačiti ljudi za koje nismo očekivali da će tu objavu moći vidjeti. Kada jednom nešto objavite, teško je to poništiti.

Zapamtite:

- Kao i sve ostalo na internetu, vaš digitalan trag mogu vidjeti ljudi koje nikad niste upoznali.
- Kada objavite nešto ili se objavi nešto o vama, to može zauvijek ostati na internetu. Zamislite digitalni trag kao trajni marker: tragovi koje ostavi ne mogu se izbrisati, čak ni kada shvatite da ste htjeli napisati nešto drugo.

Upravo zato je vaša privatnost važna. Zaštitite je tako da objavljujete samo ono što sigurno želite podijeliti, odnosno da želite da ostali vide – pažljivo objavljujte i dijelite na internetu. Zašto je još privatnost važna?

Treba znati i kada nešto ne objaviti - ne reagirati na neku objavu, fotografiju ili komentar, ili ne podijeliti neku laž. Puno puta ste čuli «Razmisli pa objavi» zato što je to izvrstan savjet. Poštujete svoju i tuđu privatnost tako da prvo razmislite o tome što je u redu objaviti, tko bi mogao vidjeti objavu, kakav utjecaj bi objava mogla imati na vas i na druge, te kada je najbolje ne objaviti ništa.

Pitanja za daljnju raspravu (ova pitanja također možete dati učenicima za doma da mogu dodatno razgovarati o njima s ukućanima):

- Kada se smije objaviti fotografija ili video snimka druge osobe?
- Zašto je teško čuvati tajnu?

- Je li u redu otkriti tuđu tajnu?
- Što ako prijatelj čiju tajnu čuvaš objavi nešto zbog čega misliš da je u opasnosti? Ako želiš drugima otkriti tu tajnu, trebaš li toj osobi reći da razmišljaš o tome prije nego što išta poduzmeš? Trebaš li toj osobi reći da se brineš za nju ili njega?

Aktivnost

---

1. Izmisli tajnu

Za početak svi trebaju izmisliti jednu tajnu (ne dijeliti pravu tajnu).

2. Reci tajnu prijatelju

U redu, jeste li već smislili tajne? Podijelite se u parove i podijelite izmišljenu tajnu sa svojim parom. Zatim razgovarajte o njoj uz pomoć ovih pitanja:

- Bi li ikada nekome otkrio/la ovu tajnu s drugima?
- Kome bi otkrio/la svoju tajnu i zašto?
- Kako bi se osjećao/la da netko podijeli tvoju tajnu s drugima bez tvog dopuštenja?

3. Reci tajnu svima u razredu

Na kraju će svaki učenik ispričati svoju izmišljenu tajnu pred razredom i kako se osjećao dok ju je dijelio. Učenici zatim mogu raspravljati o svojim odgovorima na pitanja.

Zaključak

Osobni podaci su samo jedna vrsta tajne koju bi trebali zadržati za sebe ili podijeliti samo s članovima obitelji i prijateljima kojima vjerujemo. Jednom kada podijeliš tajnu, ne možeš utjecati do koga će sve doći. S kojim drugim vrstama informacija trebate pažljivo postupati da biste ih zaštitili?

- Adresa i telefonski broj
- Adresa elektroničke pošte
- Lozinke
- Korisnička imena
- Domaća zadaća i drugi dokumenti koje napravite

Čiji je ovo uopće profil?

Učenici proučavaju osobne podatke o izmišljenoj osobi i o njoj donose zaključke.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Otkriti** kako na internetu mogu saznati podatke o drugim ljudima.
- ✓ **Razmisliti** koju sliku o osobi stvaramo kada vidimo što objavljuje na internetu.
- ✓ **Odrediti** točnost informacija i utvrditi razliku između pretpostavke, mišljenja i činjenice.

Razgovarajmo

Kako znamo ono što (mislimo da) znamo?

Na internetu se može naći mnogo osobnih informacija na temelju kojih stvaramo određena mišljenja ili pretpostavke o nekim osobama koje na kraju ispadnu netočne.

Pozabavit ćemo se sljedećim pitanjima:

- Što možemo otkriti o osobi na temelju njezinih osobnih informacija?
- Što možemo pretpostaviti na temelju osobnih informacija, čak i ako nismo sigurni u to?
- Znamo li uopće kako su ti podaci prikupljeni? Kako možemo utvrditi njihov izvor?

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Popis internetskih aktivnosti nekoliko izmišljenih ili stvarnih profila osoba. Možete učenicima podijeliti radni list „Čiji je ovo uopće profil?” ili pak kao domaću zadaću zadati cijelom razredu ili određenom učeniku da prikupe primjere profila služeći se pritom:

-društvenim profilima obitelji ili slavnih osoba, ako je to prikladno za dob učenika

-ispisanim zapisnicima povijesti pretraživanja

-bilježnicama ili uređajima za pisanje kratkog sastavka.

1. Proučavanje osobe

Ako se odlučite upotrijebiti profile s radnog lista, svakom učeniku podijelite jedan primjerak. Ako se odlučite za korištenje profila koje učenici zajedno prikupe, odaberite tri osobe i stavite njihove podatke na papir kao što je napravljeno u radnom listu.

Pobrinite se za to da svatko dobije svoj primjerak i pročita ga.

2. Pisanje opisa

Učenici se trebaju podijeliti u grupe, pri čemu svaka grupa dobiva jednog izmišljenog lika ili osobu. Svakoj grupi postavljamo isto pitanje: „Što misliš tko je ova osoba?” i svaka grupa zatim treba napisati kratak opis te osobe.

3. Otkrivanje istine

Ovo je istina o našim izmišljenim likovima (ovo trebate pročitati tek kada svaka skupina završi s opisom):

- **Kristina** je maturantica. Sljedeće godine kreće na fakultet i želi studirati kemijsko inženjerstvo te s vremenom osnovati vlastitu tvrtku. Najviše joj je stalo do njezine obitelji, volontiranja, pop-kulture i mode.
- **Jana** trenira odbojku za svoju srednju školu. Ima 15 godina i živi u Puli. Ima osmogodišnju sestru. Najviše voli odbojku, umjetnost, sviranje gitare i druženje s prijateljima.
- **Robert** ima 14 godina. Nedavno se pridružio nogometnoj momčadi i ima dvije mačke. Jako je dobar u crtanju i vikendom voli izrađivati robote. Najviše mu je stalo do tehnologije, njegove nogometne momčadi i životinjskih prava.

4. Rasprava

Koje od naših pretpostavki su bile točne, a koje nisu? Zašto jesu ili zašto nisu? Što smo naučili iz ovoga?

Aktivnost

Na temelju nečijih objava, komentara i fotografija donosimo pretpostavke koje nisu uvijek točne, pogotovo ako te osobe ne poznajemo. Ono što stavljaju na internetu je samo dio toga tko su oni i do čega im je stalo. Također je moguće da se žele lažno predstaviti, praviti se važnima ili objavljuju prvo što im pada na pamet. Ne možemo znati tko su oni doista ili kako se zapravo osjećaju dok ih osobno ne upoznamo, a čak i onda će nam trebati vremena da shvatimo tko su.

Čiji je ovo uopće profil?

Prouči internetsku aktivnost svih osoba u nastavku. Na temelju onoga što vidiš ukratko napiši što misliš kakve su te osobe: što vole i ne vole te do čega im je najviše stalo?

Kristina

Fotke s plesa! Super izgledate, ekipa!

Najučinkovitije metode za borbu protiv prištića

Moj mali brat Matko je UŽASNO dosadan. Možda je izvanzemaljac

Kazna za prebrzu vožnju

Konferencija mladih dizajnera na Sveučilištu u Zagrebu

KONAČNO SAM POGLEDALA NOVI FILM RATOVI ŠPIJUNA. Predobar je!!!

Jana

Pobijedili smo! Ostaje nam još samo jedna utakmica prije prvenstva. Moramo još vježbati servis.

Mrzim školske plesove. #nejdemnaples

Srednja škola Pavla Vitezovića, Pula

10 znakova da ti roditelji uništavaju život

Idem pecati s tatumu u Proložac ovaj vikend. Bit će super!

U restoranu La Luna u centru grada.

Robert

Burgeri Kod Mijca

Promašili smo pobjednički gol. Ali barem smo probali.

25 fotografija psića

Maturalni ples u Srednjoj školi Lungić

Posjetite internetsku stranicu mog prijatelja! Napravio sam većinu koda za nju

Upravo sam prešao novi level igrice! Napokon!

Kako nas drugi vide?

Učenici trebaju istražiti što o osobama iz prethodne aktivnosti misle drugi ljudi npr. roditelji, poslodavci, prijatelji, policija...

Ciljevi za učenike

- ✓ **Razumjeti** što drugi vide iz svoje perspektive dok odlučujemo hoćemo li nešto podijeliti na internetu
- ✓ **Razmisliti** o posljedicama otkrivanja osobnih podataka: ono što podijelimo postaje dio našeg ugleda koji je kasnije teško promijeniti.
- ✓ **Raditi** na stvaranju pozitivnog traga na internetu.

Razgovarajmo

Novo gledište

Podaci u našem digitalnom tragu mogu odati drugim ljudima više o nama nego što želimo, a posljedice toga mogu biti snažne.

Pogledajmo još jednom profile sa stajališta naših likova.

- Mislite li da naši likovi žele da ostali znaju ove osobne podatke o njima? Zašto da ili zašto ne?
- Što mislite za koga (ne) žele da vide njihove objave?
- Kako te podatke mogu vidjeti drugi ljudi?
- Kako drugi ljudi mogu iskoristiti te podatke?

Različite situacije zahtijevaju različitu razinu privatnosti. Razmišljanje o tome kako bi drugi ljudi mogli protumačiti naše objave ključno je za stjecanje dobrih internetskih navika vezanih uz privatnost.

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Primjerci fiktivnih profila iz Aktivnosti 2 za svakog učenika.

1. Zauzimanje novog gledišta

Učenici se trebaju podijeliti u grupe i svaka će grupa razmišljati o jednom liku iz perspektive jedne od sljedećih osoba:

• Roditelj	• Trener	• Šef	• Prijatelj
• Policija	• Oglašivač	• Ti Za 10 Godina	

Što bi vam bilo važno kao roditelju, ravnatelju, treneru, prijatelju itd.? Koje zaključke biste donijeli o našem izmišljenom liku? Kako biste iskoristili tu informaciju? Prekrižite podatke za koje mislite da naš lik ne bi htio da ih vi vidite?

2. Izlaganje zaključaka

Svaka grupa treba prezentirati svoje rezultate i objasniti za što su zaključili da izmišljeni lik ne bi htio da drugi vide, odnosno da objasne odluke vezane uz privatnost. Ako je to prikladno za vaš razred, ovo bi mogla biti dobra prilika da situacije odglume.

3. Razredna rasprava

Koji su glavni zaključci na temelju ove grupne aktivnosti? Zašto podaci koje smo gledali daju nepotpunu sliku? Što mislite koje su posljedice toga da netko stvori negativno mišljenje o nama na temelju onoga što su našli na internetu?

Zaključak

Različite osobe mogu vidjeti iste informacije i na temelju njih donijeti različiti zaključak. Ne smijemo pretpostaviti da će nas ljudi na internetu vidjeti onako kako mi mislimo.

Čuvanje privatnosti

Učenici trebaju razmotriti četiri scenarija i raspraviti kako zaštititi privatnost za svaki scenarij.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Razumjeti** da različite situacije zahtijevaju različitu razinu privatnosti.
- ✓ **Naučiti** razmišljati o privatnosti s gledišta drugih ljudi.

Razgovarajmo

Scenariji očuvanja privatnosti: kako postupiti?

Scenarij 1: Čudan kukac ugrizao je djevojčicu koju znaš iz škole, zbog čega joj je na trbuhu izbio ružan osip raznih boja. Ona ne želi da drugi to znaju.

- Imaju li drugi pravo to saznati?
- Trebaš li im ti reći?

Scenarij 2: Netko piše dnevnik. Druga osoba kopirala je ono što je pisalo u dnevniku i objavila to na internetu.

- Je li pogrešno to što je druga osoba objavila dio iz tuđeg dnevnika?
- Kako bi se ti osjećao/la da netko podijeli s drugima ono što je tebi jako privatno?

Scenarij 3: Netko je objavio „Uživaj na putovanju” na društvenom profilu prijatelja.

- Je li prijatelj javno najavio da ide na putovanje? Je li htio da svi to znaju?
- Postoji li privatni načini za slanje ovakve poruke, npr. izravna poruka ili SMS?

Scenarij 4: Znaš da je određeni učenik napravio lažan profil na društvenim mrežama u kojemu oponaša drugog učenika na negativan način i objavljuje osobne podatke tog učenika.

- Ima li učenik kojeg se oponaša pravo znati to?
- Treba li netko to reći učitelju ili pouzdanoj odrasloj osobi? Kako? Što bi se moglo dogoditi ako nitko to ne učini?
- Nije očito tko je je to napravio, no ti znaš tko je ta osoba. Trebaš li prenijeti tu informaciju odrasloj osobi od povjerenja?

Aktivnost

Razmotrit ćemo četiri scenarija i razgovarati o tome kako svaki od njih može zahtijevati drugo rješenje za očuvanje privatnosti. Podijelit ćemo se u četiri grupe, pri čemu će svaka grupa raspravljati o jednom scenariju i zatim ćemo svi zajedno raspravljati o svojim zaključcima.

Zaključak

Različite situacije zahtijevaju različitu reakciju na internetu i u stvarnom svijetu. Uvijek je važno poštovati tuđe odluke vezane uz privatnost, čak i ako mi ne bismo donijeli istu odluku.

Nisam to mislio/la!

Učenici se trebaju predstaviti samo s majicom na kojoj su emotikoni. Na taj način naučit će da ljudi mogu različito protumačiti istu poruku.

Napomena za učitelje:

Nošenjem majice s logotipom neke tvrtke, sportske momčadi, škole, glazbenika, političara itd. praktički postajemo hodajuća reklama. Majica je istovremeno izravna komunikacija i medij.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Naučiti** postaviti si pitanje: kako bi drugi mogli protumačiti ovu poruku drugačije od mene?
- ✓ **Steći** svijest o vizualnim znakovima kojima se ljudi služe u komunikaciji.
- ✓ **Shvatiti** da se dijeljenjem sadržaja na internetu zapravo stvara medijski sadržaj.
- ✓ **Naučiti** što znače riječi „kontekst” i „prezentacija”.

Razgovarajmo

Je li itko ikada pogrešno protumačio nešto što ste rekli, napravili, napisali ili objavili na internetu? Jesu li se naljutili ili ražalostili, pa ste morali objašnjavati da niste zapravo tako mislili?

Ponekad u komunikaciji s drugima, mi sami znamo što mislimo, no ljudi s kojima komuniciramo nas ne razumiju, osobito ako se ne nalazimo na istoj fizičkoj lokaciji. To je zato što naša iskustva utječu na način na koji tumačimo sadržaje poput slika i riječi.

Da bi stvar bila još više zbunjujuća, puno toga prenosimo komunikacijom, a da nismo ni svjesni. Pokazujemo ljudima tko smo i osuđujemo druge za to tko su oni na temelju znakova kao što su odjeća, frizura, pa čak i način hodanja ili gestikulacija rukama. To se zove „reprezentacija”: izražavanje nečega o određenoj stvari, osobi ili grupi korištenjem slika, simbola, stila i riječi.

Na primjer, ako na internetu vidite sliku osobe koja nosi sportski dres s logom određene momčadi, vjerojatno ćete pomisliti da je ta osoba navijač i možda ćete biti u pravu. To je zato što su sportski dresovi vrlo prepoznatljivi i svi znamo da su „kod” za sport. Stoga čak i ako nismo sigurni o kojoj se momčadi radi, možemo prepoznati da je vjerojatno riječ o sportskoj momčadi.

Međutim, što ako vidite objavu na kojoj čovjek nosi kapu koja izgleda kao plišana glava vuka? Što biste mislili o toj osobi? Ako živite u Zagrebu ili ste kojim slučajem veliki obožavatelj KK Cibona, znate da je vuk glavna maskota kluba. Osoba na fotografiji nosila je kapu koja izgleda kao vuk da bi pokazala svoju podršku za KK Cibonu.

Ako ne znate da je to kôd za navijača, mogli biste pomisliti da je ta kapa dio kostima za maskare ili samo izrazito čudna. Možda ćete čak doći u napast komentirat koliko je čudna ta kapa, što bi moglo naljutiti obožavatelja KK Cibone. Njemu bi taj komentar mogao djelovati bezobrazno i mogao bi doći u napast da vam uzvрати sa zlobnim

komentarom o vama. To bi vas naljutilo i nastala bi lavina negativnih komentara i povrijeđenih osjećaja.

Kako možemo osigurati da drugi ljudi razumiju što želimo reći kada objavljujemo sadržaj na internetu? Jedan od načina je da vidimo sebe kao stvaratelje medijskog sadržaja, a ne samo komentatore ili sudionike u medijima. Svaki put kada izrađujete internetski profil, šaljete poruku nekome, ostavljate komentar u chatu ili dijelite sliku, stvarate medijski sadržaj. Kao svi dobri stvaratelji medijskog sadržaja, trebamo pažljivo postupati pri stvaranju i dijeljenju medijskog sadržaja tako da prvo stanemo i razmislimo te si postavimo pitanje: „Kako bi netko tko je drugačiji od mene mogao protumačiti moju poruku?”

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Obična bijela majica (jedna po učeniku)
- Tablica emotikona (projicirana ili objavljena negdje gdje je svi mogu vidjeti)
- Markeri, bojice ili voštane bojice za crtanje
- Ljepljiva traka (ili nešto čime se majice s crtežima mogu izložiti tako da ih svi učenici vide).

1. Aktivnost: opiši se s pomoću emotikona

Dekorirat ćemo majice da bismo lakše shvatili što to znači biti vješt stvaratelj medijskog sadržaja. Na majicu koju ste dobili nacrtajte emotikon da biste se predstavili drugima. Smijete upotrijebiti jedan, dva ili tri emotikona, ali ne više od toga. Možete kopirati emotikone iz tablice ili izmisliti vlastite emotikone.

2. Prezentacija majice

Podijelite se u grupe i pokušajte pogoditi što emotikoni na majicama drugih učenika govore o njima. Jeste li ispravno pogodili ili ste si morali međusobno objašnjavati što vaši emotikoni znače?

3. Bolje upoznavanje drugih učenika

Izložite majice po učionici tako da ih svi mogu vidjeti. Možete li ispravno povezati majicu s njenim vlasnikom?

4. Rasprava o zaključcima

Zbog čega je bilo teško ili jednostavno povezati majicu s učenikom iz razreda?

- Što ste primijetili o simbolima na majicama koje je bilo lako povezati s njihovim vlasnicima? Je li neke emotikone upotrijebilo puno učenika? Je li neke emotikone upotrijebio samo jedan učenik?

Jeste li se svi složili oko značenja svih emotikona? Kako kontekst može utjecati na značenje emotikona?

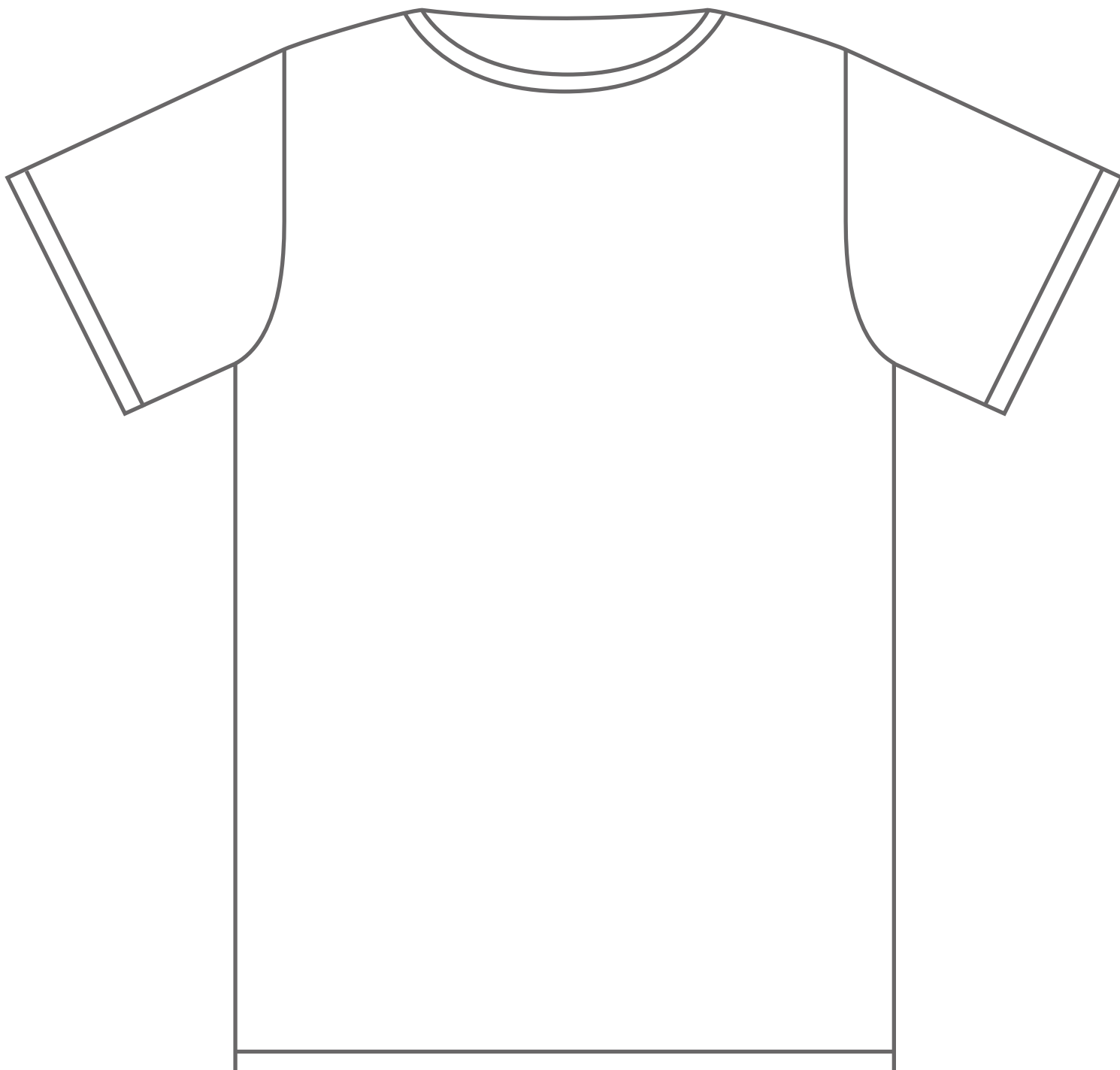
Uzmimo za primjer emotikon ruke s dva podignuta prstu u obliku slova V. Kako znate označava li on mir, pobjedu ili broj 2? A što je s emotikonom vatre? Označava li on opasnost? Ili pak da je netko izrazito popularan ili uspješan (npr. u značenju „žariš i pališ”)? Mijenja li se značenje emotikona ovisno o tome gdje se pojavljuje? (Na primjer, smajlič koji se smije od uha do uha na domaćoj zadaći može značiti da učitelj misli da ste jako dobro obavili zadatak, no u tekstu od prijatelja može značiti da je prijatelj sretan ili se šali.)

Zaključak

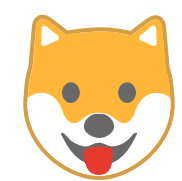
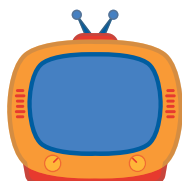
Kao stvaratelji medijskog sadržaja trebamo prije nego što objavljujemo poruke ili slike na internetu stati i zapitati se: „Kako bi netko drugi mogao ovo protumačiti?” Jesmo li sigurni da će razumjeti što mislimo? Trebamo se zapitati isto prije nego što komentiramo tuđe objave: „Jesam li siguran ili sigurna da će razumjeti što mislim? Kako to mogu znati?”

Dodatni materijal: aktivnost 5

Obična bijela majica

Tablica emotikona

Uokviri sadržaj

Napomena za učitelje:

Medijske sadržaje stvaraju ljudi koji stalno donose odluke. Najjednostavnije odluke su o tome što će uključiti u taj sadržaj, a što neće. Ova lekcija pomaže učenicima da vide sami sebe kao stvaratelje medijskog sadržaja kada odlučuju o tome što će podijeliti na internetu.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Zamisliti** sebe kao stvaratelja medijskog sadržaja.
- ✓ **Razumjeti** da stvaratelji medijskog sadržaja donose odluke o tome što pokazati drugima, a što ostaviti izvan okvira da drugi ne vide.
- ✓ **Iskoristiti** koncept uokvirivanja za lakše razumijevanje razlike između onoga što se može napraviti vidljivim i javnim i onoga što treba osigurati ili sakriti.

Razgovarajmo

Stvaratelji vizualnih medija uokvirivanjem kontroliraju koju količinu informacija žele podijeliti s drugima. Odlučuju što će se nalaziti u okviru (ono što vidimo) i što će ostati izvan okvira (ono što ne vidimo).

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Komadić kartona i škarice (jedne po učeniku)
- Radni list „Što je u okviru?“ Ili ekran
- Ili pametna ploča na koju su projicirane slike.

Prođite kroz sve aktivnosti zajedno kao razred i zatim razgovarajte o sljedećem:

1. Uokviri

Svi dijelovi medija proizvod su odluka onih koji stvaraju medijski sadržaj. Važna odluka koju treba donijeti je što uključiti u sadržaj koji se objavljuje, a što izostaviti. Kada fotografiramo ili snimamo videozapis, ono što se vidi i ono što se ne vidi odvojeno je okvirom.

Da biste vidjeli kako to funkcionira, uzmite svoj komadić kartona i izrežite iz sredine pravokutnik da biste napravili vlastiti okvir.

Držite okvir rukom najdalje što možete i polako ga pomičite prema svojem licu i zatim ga ponovno udaljite (možete ovo isprobati i s funkcijom zumiranja na kameri). Što primjećujete o onome što vidite unutar okvira? A što ako pomičete karton lijevo i desno? Postoji li način da držite okvir tako da vidite samo neke kolege ili samo neke stvari na zidu.

Dok kontrolirate okvir vi ste stvaratelj medijskog sadržaja. Imate moć odlučiti što se vidi, a što ne. Ono što odaberete staviti izvan okvira još uvijek postoji u stvarnome svijetu, međutim ljudi koji gledaju medijski sadržaj nikad to neće vidjeti.

2. Ostaviti ili izbaciti iz okvira?

Uzmite radni list „Što je u okviru“ i pogledajte sliku 1A. Što mislite što gledate i kako to znate? Sada pogledajte sliku 1B. Kako vam dodatne informacije pomažu shvatiti što gledate?

Pokušajte isto sa slikom 2A. Što mislite što radi sjenu? Koji dokaz za to imate? 2B dodaje nove informacije. Je li vaša pretpostavka bila ispravna?

3. Previše informacija (TMI – Too Much Information)?

Dodatne informacije nisu uvijek dobrodošle. Ponekad odvlače pozornost i oduzimaju nam mogućnost da uživamo u uokvirenoj slici ili da je razumijemo. Pogledajte primjer br. 3 na radnom listu.

Ponekad je zabavno vidjeti kako nešto nastaje. Međutim, kako bi bilo da svaki put dok gledate film, seriju ili video snimku ne vidite samo mali okvir? Što ako biste svaki put vidjeli sve kamere, mikrofone, osoblje koje radi na filmu i rubove seta? Mislite li da biste jednako uživali u priči?

4. Vi ste ti koji odlučujete

Svaki put kada dijelite nešto na internetu, vi stvarate medijski sadržaj. Baš kao producenti filmova, video snimki ili serija možete sami odlučiti što će drugi vidjeti, tj. što će biti unutar okvira, a što će biti nevidljivo, izvan okvira.

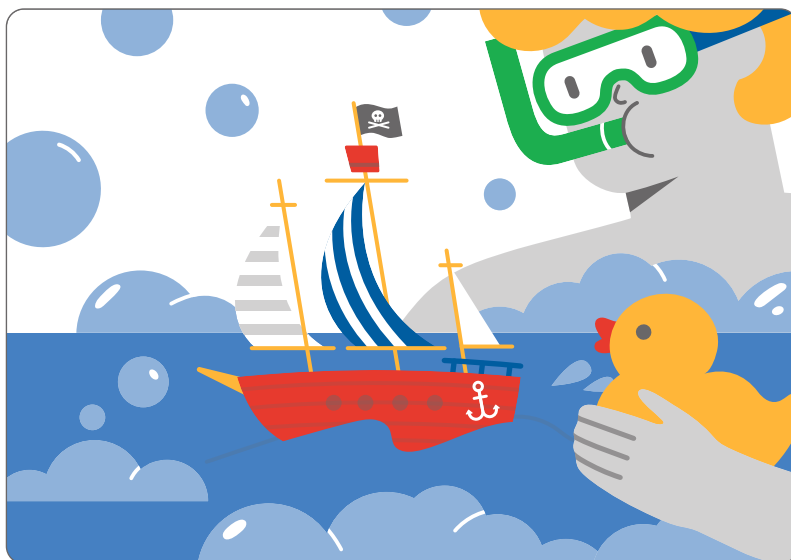
Zaključak

Kao stvaratelj medijskog sadržaja stavljate „okvir” oko onoga što dijelite na internetu tako da drugi mogu vidjeti samo ono što želite da vide. Imajte ovo na umu kada dijelite informacije na internetu i pobrinite se za to da vaše osobne ili privatne podaci ostanu izvan „okvira”.

Što je u okviru?

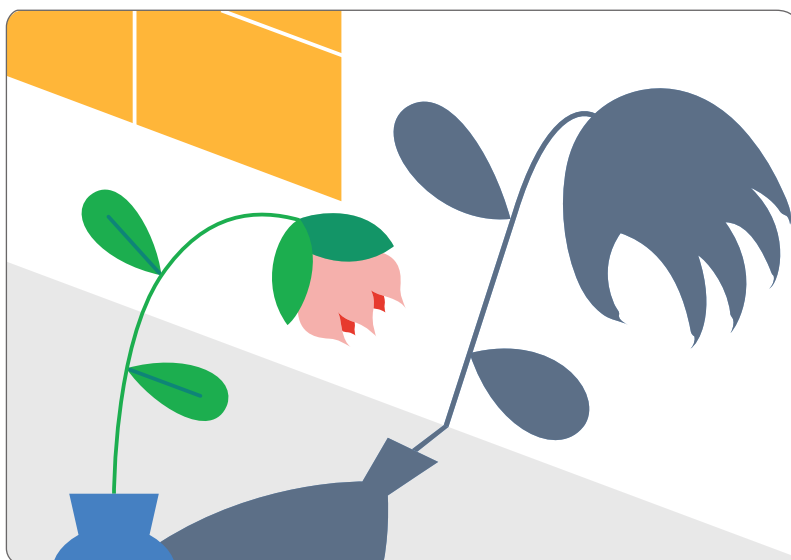
1A

1B

2A

2B

3A

3B

Interland: Pažljiva planina

Interlandova Pažljiva planina mjesto je na kojem se svi okupljaju i druže. Međutim, moraš paziti što ćeš dijeliti i s kime. Informacije putuju brzinom svjetlosti, a među Internautima koje znaš postoji jedan uljez – Brbljavac koji sa svima dijeli baš sve.

Otvorit preglednik na svom računalu ili mobilnom uređaju (npr. tablet, mobitel...) i posjeti g.co/MindfulMountain.

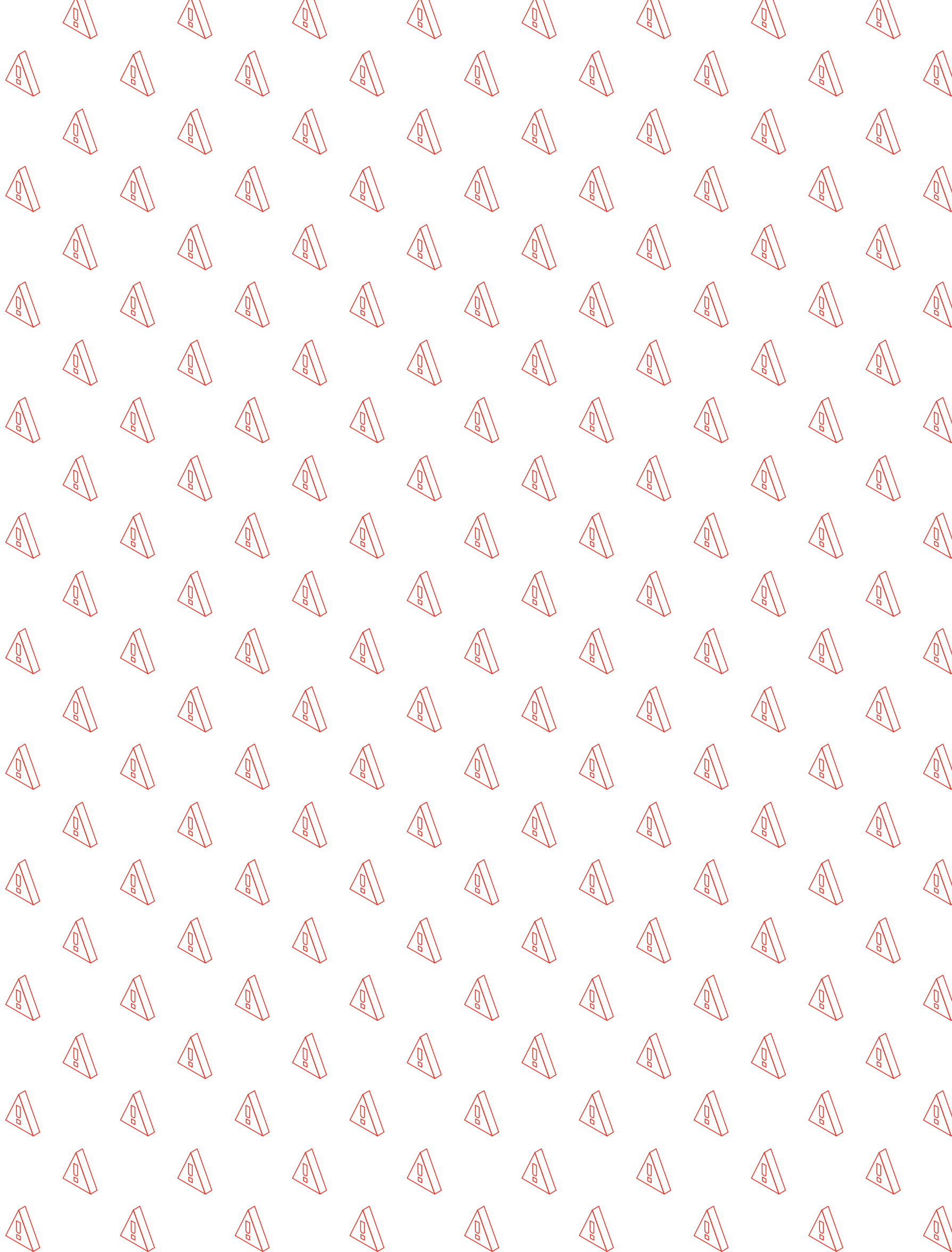
Teme za raspravu

Dajte učenicima da igraju Pažljivu planinu i pitanjima u nastavku potaknite daljnju raspravu o naučenom. Samostalnim igranjem učenici će najviše dobiti od ovog iskustva, međutim učenike možete podijeliti u parove. Igra bi od posebne koristi mogla biti mlađim učenicima.

- Od svih objava u igri, koju objavu bi najviše puta podijelio/la u stvarnom životu? Zašto?
- Opiši situaciju u kojoj si slučajno podijelio/la nešto što nisi trebao/la.
- Što misliš zašto se lik u Pažljivoj planini zove Brbljavac?
- Opiši lik Brbljavca i kako njegovi postupci utječu na igru.
- Je li igranje Pažljive planine promijenilo način na koji ćeš ubuduće razmišljati o dijeljenju informacija s drugima na internetu?
- Navedi jednu stvar koju bi promijenio/la nakon sudjelovanja u ovim lekcijama i igranja igre.
- Navedi jedan primjer loših posljedica kad previše informacija dijelimo sa svima, umjesto samo s prijateljima.
- Koje korake možeš poduzeti ako slučajno podijeliš nešto osobno? Što ako netko slučajno podijeli nešto osobno s tobom?

[illegible]

Pazi se prevaranata

Kako izbjeći krađu identiteta i prevare?

Pregled lekcije

Aktivnost 1: **Nemoj zagristi udicu!**
Aktivnost 2: **Tko si ti zapravo?**
Aktivnost 3: **O botovima**
Aktivnost 4: **Je li to doista istina?**
Aktivnost 5: **Uočavanje lažnih vijesti na internetu**
Aktivnost 6: **Interland: Rijeka Java**

Teme

Djeca bi trebala razumjeti da nije sav sadržaj na internetu nužno istinit ni pouzdan te da može biti vezan uz pokušaj krađe informacija ili identiteta. Krađa identiteta (eng. phishing) i druge internetske prevare pokušavaju upecati korisnike svih dobnih skupina da odgovore na razne ponude ili pokušavaju doći do informacija dok se prave da ih poznaju.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Razumjeti** da ako je nešto na internetu, ne znači da je istinito.
- ✓ Naučiti kako funkcionira krađa identiteta i zašto predstavlja prijetnju te koji se koraci mogu poduzeti da bi se krađa spriječila.
- ✓ Odrediti pouzdanost internetskih stranica i drugih izvora informacija te biti oprezan u pogledu pokušaja manipulacije, nepotkrijepljenih tvrdnji, lažnih ponuda ili nagrada i drugih internetskih prevara.

Odgojno - obrazovni ishodi za učenik

Informatika: A 1.1., C 1.1., D 1.1., A 2.2., C 2.1., D 2.3., D 2.4., C 3.3., D 3.2., C 4.3., A 5.1., D 5.1., D 6.1., D 6.2., D 7.1., D 7.2., A 8.1., D 8.2.
MPT ikt: A 1.1., A 1.2., B 1.3., C 1.2., D.1.4., A 2.3., B 2.3., C 2.4., A 3.4., C 3.4
MPT uku: A 1.1., A 1.2., A 1.4., B 1.4., D 1.2., A.2.1., A.2.2., B 2.3., B 2.4., D 2.2., A 3.1., A 3.2., A 3.4., B 3.4., D 3.2., A 4/5.1., B 4/5.4.
MPT osr: A 1.2., A 2.1., A 2.3., A 3.2., A 3.3., B.1.1, B 1.2., B.2.1., B.2.2., B.3.2., C 1.2., C 2.1., C 2.2., C 3.2.,
MPT zdr: A 1.1.B, C 2.1 C, B 3.1.B
MPT goo: C 1.3., A 2.1., C 2.2., A 3.3.

Pazi se prevaranata

Rječnik

Bot: računalni program koji se još zove „chatbot” ili „virtualni asistent” i na internetu ili na mreži automatski odgovara na pitanja, sluša naredbe (npr. upute kako doći do nove kuće prijatelja) ili obavlja jednostavne zadatke (npr. reproducira pjesmu).

Krađa identiteta (eng. phishing): pokušaj prevare u kojem se želi da korisnik podijeli svoje podatke za prijavu ili druge osobne podatke na internetu. Pokušaj krađe identiteta najčešće se odvija preko elektroničke pošte, oglasa ili stranica koje izgledaju slično onima koje inače posjećujemo.

Ciljana krađa identiteta (eng. spearphishing): pokušaj krađe identiteta u kojemu napadač ciljano pokušava izvući podatke od određene osobe koristeći dijelove njezinih osobnih podataka.

Prevara (eng. scam): prevarantski pokušaj zarade novca ili dobije nešto vrijedno od drugih varanjem.

Pouzdanost: osobina osobe na koju se može osloniti, osoba koja će napraviti ono što je ispravno ili potrebno.

Autentično: pravo, iskreno, stvarno ili točno, nije prevara ni kopija.

Dokazivo: nešto za što se može dokazati ili provjeriti je li istinito ili ispravno.

Lažno: netočno; postupak ili poruka kojima se nastoji zavarati, prevariti ili obmanuti nekoga.

Manipulacija: kada netko kontrolira ili pokušava utjecati na drugu osobu ili situaciju na nepošten način, lažnim predstavljanjem ili prijetnjama. Osim toga, manipulirati se može i sadržajem na internetu, npr. fotografijama koje su uređene tako da iskrive istinu.

Prevarantsko: koje zavarava za dobivanje nečeg vrijednog.

Zaštitni zid (eng. firewall): program koji štiti računalo od većine prevara i varki.

Zlonamjerno: riječi ili postupci kojima se pokušava biti okrutan ili povrijediti nekoga. Također se može odnositi na štetan softver koji šteti uređaju, računu ili osobnim informacijama.

Lažno predstavljanje (eng. catfishing): stvaranje lažnog identiteta ili računa na društvenim mrežama da bi se prevarom potaknulo ljude da podijele svoje osobne podatke ili da povjeruju u to da razgovaraju sa stvarnom osobom s pravim računom, profilom ili stranicom.

Poveznica mamac (eng. clickbait): manipulativan internetski sadržaj, objave ili oglasi izrađeni da bi privukli pozornost i potaknuli ljude da otvore poveznicu ili internetsku stranicu, uglavnom u svrhu povećanja broja pregleda ili prometa na stranici radi zarade.

Vlogger ili videoblogger: osoba koja je poznata po tome što redovito objavljuje kratke video snimke na blogu ili društvenim mrežama.

Izvor: odakle dolaze informacije ili podaci.

Povjerljiv: kojemu se može vjerovati; osoba koja je povjerljiva služi se dokazima, tako da uvijek možete biti sigurni da govori istinu.

Dokaz: činjenice ili primjeri koji potvrđuju da je nešto istinito ili lažno.

Stručnost: posebna vještina ili znanje o nečemu određenome; stručnjaci su stručni.

Motiv: razlozi zbog kojih netko nešto radi; namjera.

Lažne vijesti: vijesti koje namjerno lažu ili izvrću istinu.

Paravanska skupina (eng. front group): skupina koja se pretvara da je nešto što nije da bi se prikrio identitet ljudi koji stvarno upravljaju njome.

Lažna informacija: informacija koja je lažna ili obmanjujuća.

Skeptičan: onaj tko preispituje tvrdnje koje se prikazuju kao istinite.

Nemoj zagristi udicu!

Učenici igraju igru u kojoj proučavaju razne elektroničke poruke i tekstove te pokušavaju odgonetnuti koje poruke su prave, a koje pokušaji krađe identiteta.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Naučiti** tehnike kojima se ljudi služe za krađu identiteta.
- ✓ **Razmotriti** načine na koje se može spriječiti krađa identiteta.
- ✓ **Znati** da je potrebno razgovarati s pouzdanom odraslom osobom ako misle da su žrtva krađe identiteta.
- ✓ **Prepoznati** znakove pokušaja krađe identiteta.
- ✓ **Paziti** kako i s kime dijele osobne podatke.

Razgovarajmo

Što je to uopće krađa identiteta?

Krađa identiteta je kada netko pokušava ukrasti informacije poput podataka za prijavu i detalja o računu tako što se u elektroničkoj pošti, tekstu ili nekoj drugoj vrsti internetske komunikacije pretvara da je netko kome možemo vjerovati. Elektronička pošta s ciljem krađe identiteta i nesigurne stranice koje vam napadači šalju ili privitci koje žele da otvorite također mogu prenijeti virus na vaše računalo. Neki virusi na temelju popisa kontakata ciljaju prijatelje i obitelj s istim ili čak personaliziranim pokušajem krađe identiteta. Druge vrste prevara mogu vas pokušati potaknuti na to da preuzmete zlonamjerni (eng. malware) ili neželjeni softver tako da vam govore da nešto nije u redu s vašim uređajem. Zapamtite: internetska stranica ili oglas ne može znati da nešto nije u redu s vašim uređajem!

Za neke pokušaje krađe identiteta odmah primijetite da su prevare. Međutim, neki pokušaji mogu biti podmukli i vrlo uvjerljivi, npr. kada vam prevarant pošalje poruku koja sadržava vaše osobne podatke. To se zove spearphishing i zna biti teško za prepoznati jer korištenjem vaših podataka prevarant može stvoriti privid da vas poznaje.

Prije nego što otvorite poveznicu ili unesete svoju lozinku na stranici koju nikada prije niste posjetili, zapitajte se o adresi elektroničke pošte ili internetskoj stranici. Možete si, primjerice, postaviti sljedeća pitanja:

- Izgleda li stranica jednako profesionalno kao druge internetske stranice koje znate i kojima vjerujete, ima li uobičajeni logotip proizvoda ili tvrtke i je li tekst bez pravopisnih grešaka?
- Podudara li se adresa mrežne stranice s imenom proizvoda ili tvrtke i informacijama koje tražite? Postoje li pravopisne greške?
- Pojavljuju li se neželjeni skočni prozori?
- Počinje li mrežna adresa sa https:// i malim zelenim lokotom lijevo od toga? (Ako da, to znači da je veza sigurna.)
- Što piše u tekstu pisanom sitnim slovima? (Tu se najčešće nalaze skrivene važne informacije.)
- Nudi li elektronička pošta ili stranica nešto što djeluje predobro da bi bilo istinito, npr. priliku da se zaradi puno novca? (Ako da, ne vjerujte ako nešto zvuči predobro da bi bilo istinito.)
- Djeluje li poruka čudno? Kao da vas osoba poznaje, ali niste potpuno sigurni u to?

Što ako ipak nasjednete na prevaru? Kao prvo, nemojte paničariti!

- Odmah to recite svojim roditeljima, učitelju ili drugoj odrasloj osobi od povjerenja. Što dulje čekate, situacija se može pogoršati.
- Promijenite lozinku za svoje internetske račune.
- Ako nasjednete na prevaru, recite to odmah svojim prijateljima koje imate u kontaktima jer bi oni mogli biti sljedeća meta.
- Prijavite poruku kao prevaru preko postavki ako je to moguće.

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Radni list „Primjeri pokušaja krađe identiteta”

Odgovori na pitanja iz radnog lista „Primjeri pokušaja krađe identiteta”

1. **Stvarno.** U ovoj elektroničkoj poruci se od korisnika traži da posjeti internetsku stranicu tvrtke i sam se prijavi u svoj račun. Pritom korisniku nije poslana poveznica za prijavu i ne traži se da pošalje svoju lozinku (poveznice mogu usmjeriti korisnike na zlonamjerne internetske stranice).
2. **Prevara.** Nesigurna i sumnjiva adresa mrežne stranice.
3. **Provjereno.** U adresi mrežne stranice nalazi se <https://>.
4. **Prevara.** Sumnjiva ponuda u zamjenu za podatke o bankovnom računu.
5. **Prevara.** Nesigurna i sumnjiva adresa mrežne stranice.

1. Primjeri za grupni rad

Učenici se trebaju podijeliti u grupe i svaka grupa treba proučiti primjere poruka i internetskih stranica.

2. Učenici bilježe svoje mišljenje

Učenici trebaju odlučiti za svaki primjer je li stvaran ili prevara i ispod toga obrazložiti svoje mišljenje.

3. Grupe raspravljaju o svojim mišljenjima

Koji primjeri su djelovali pouzdano, a koji sumnjivo? Je li vas neki odgovor iznenadio? Ako da, zašto?

4. Daljnja rasprava

Kada procjenjujete poruke i stranice koje nađete na internetu možete si postaviti i sljedeća pitanja:

• Djeluje li poruka sumnjivo?

Koji je vaš prvi instinkt? Primjećujete li išta nepouzdanost? Nudi li vam se u poruci rješavanje problem koji niste ni znali da imate?

• Nudi li vam se u e-poruci nešto besplatno? Besplatne ponude obično nisu besplatne.

Ništa u životu nije besplatno.

• Traži li vas osobne podatke?

Neke internetske stranice traže osobne podatke da bi vam mogle slati prevare. Na primjer, kvizovi ili „testovi osobnosti” mogu prikupljati podatke o vama da bi lakše pogodili vašu lozinku ili tajne podatke. Većina pravih tvrtki neće vas tražiti osobne podatke putem elektroničke pošte.

• Radi li se o lančanoj poruci ili društvenoj objavi?

Elektroničke poruke i objave u kojima piše da ih trebate proslijediti drugima mogu ugroziti vas i druge. Nemojte ih prosljeđivati, osim ako ste sigurni u izvor i da je poruka sigurna za prosljeđivanje.

- **Sadržava li poruka tekst pisan sitnim slovima?**

Na dnu većine dokumenata nalazi se tekst pisan sitnim slovima. Taj je tekst sitan i često sadržava informacije koje netko ne želi da vidite, a izrazito su važne. Na primjer, u naslovu na vrhu može pisati da ste osvojili besplatan mobitel, ali u tekstu pisanom sitnim slovima piše da zapravo morate plaćati tvrtki 2000 kuna mjesečno. Nedostatak takvog teksta pisanog sitnim slovima također može biti opasan, stoga obratite pozornost na to.

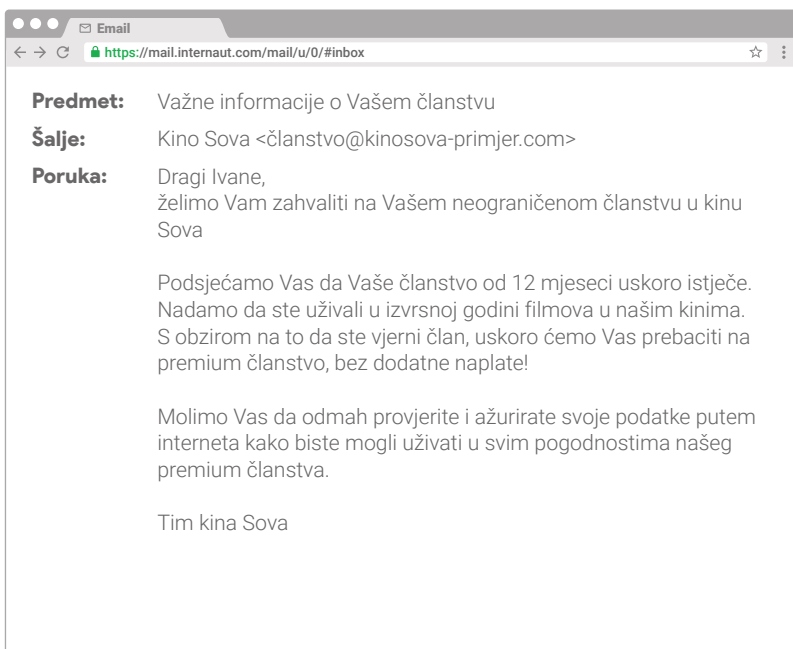
Napomena: u svrhu ove vježbe možete pretpostaviti da je mrežna adresa igre Interland stvarna i pouzdana.

Zaključak

Na internetu uvijek pazite na pokušaje krađe identiteta u e-porukama, tekstovima ili objavama, a ako vas i prevare, obavezno to odmah recite odrasloj osobi od povjerenja.

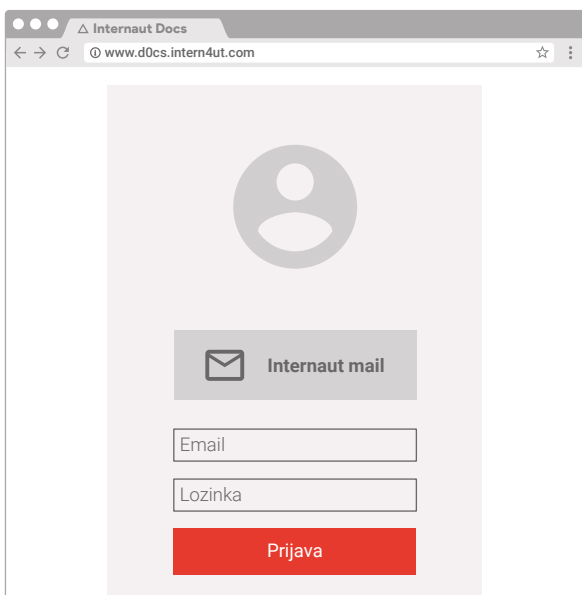
Primjeri pokušaja krađe identiteta

1. Je li ovo istinito ili lažno?

Istinito

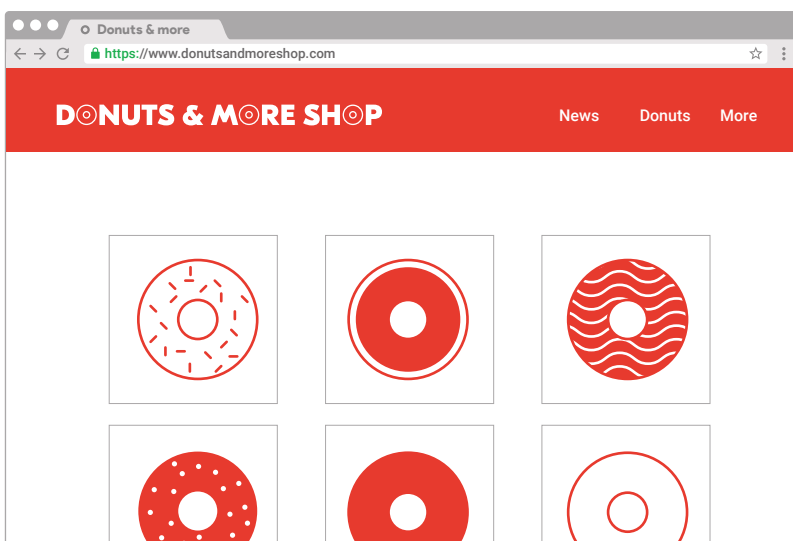
Lažno

2. Je li ovo istinito ili lažno?

Istinito

Lažno

3. Je li ovo istinito ili lažno?

Istinito

Lažno

Email

https://internaut.mail.com/mail/u/0/#inbox

Predmet: Izvrсна prilika za mog prijatelja

Šalje: Robin<robin@robin-hood-primjer.com>

Poruka: Dragi prijatelju, zovem se Robin i radim kao nastavnica u Varaždinu. Predajem velikim grupama učenika i vjerujem da mogu puno pomoći toj djeci. Nažalost, gradonačelnik mi naplaćuje preveliki iznos za porez. Kao što znate, nastavnici ne bi trebali plaćati toliki porez jer su potplaćeni. Trebam naslijediti ogromnu svotu novca (preko 5 milijuna kuna) i ne želim da mi gradonačelnik to uzme.

Uvijek si mi bio dobar prijatelj i htjela bih staviti novac na tvoj račun dok ne prođe razdoblje oporezivanja. Kao nagradu za to bih ti ostavila 1 milijun kuna. Ovo je izvršna prilika samo za tebe, moj prijatelju. Pošalji mi molim te sve podatke o svom računu tako da mogu staviti novac na njega.

Tvoja dobra prijateljica zauvijek,
Robin Kovalska

4. Je li ovo istinito ili lažno?

Istinito

Lažno

Internaut Accounts

http://www.internautaccounts.com-genuine-login.com/

Internaut računi

Bok, jesi li to stvarno ti?

Izgleda da se pokušavaš prijaviti u svoj račun s novog uređaja? Molim te ispuni ovu brzu potvrdu u nastavku da bismo osigurali da si to stvarno ti, a ne netko tko ti pokušava hakirati račun. Saznaj više o ovoj sigurnosnoj mjeri.

Odaberi metodu potvrde

☒ Potvrdi moj broj mobitela

Internaut mail potvrdit će je li upisani broj isti kao broj koji imamo u sustavu. Nećemo ti slati poruke.

☐ Potvrdi moju elektroničku adresu za oporavak

Internaut mail provjerit će je li ovo ista elektroničku adresu koji imamo u sustavu. Nećemo ti slati poruku.

Nastavi

5. Je li ovo istinito ili lažno?

Istinito

Lažno

Tko si ti zapravo?

Učenici će izbjegavati pokušaje krađe identiteta tako da odglume i rasprave moguće reakcije na sumnjive tekstove, objave, zahtjeve za prijateljstvom i fotografije na internetu te elektroničku poštu.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Razumjeti** da ljudi na internetu možda nisu kakvima se predstavljaju.
- ✓ **Naučiti** procijeniti, prije odgovaranja na poruku, tko je ta osoba koja im se javlja i laže li o tome tko je zapravo.
- ✓ **Naučiti** da treba postaviti pitanja ili potražiti pomoć odrasle osobe ako je teško odrediti tko je osoba koja im se javlja.

Razgovarajmo

Kako možemo znati da se osoba ne predstavlja lažno?

Kada razgovarate s prijateljem ili prijateljicom preko mobitela možete po njihovom glasu odrediti da su to oni, iako ih ne vidite. Internetski svijet ipak je malo drugačiji. Ponekad je teže biti siguran da je netko stvarno onakav kakvim se predstavlja. U aplikacijama i igrama ljudi se ponekad iz šale prave da su netko drugi, ili da bi zezali nekoga, ali na ružan način. Ponekad čak oponašaju druge osobe da bi ukrali osobne podatke. Na internetu vas osobe koje ne poznate mogu zatražiti da se povežete s njima. U tom je slučaju najsigurnije ne odgovoriti im ili pak reći jednome od roditelja ili odrasloj osobi kojoj vjerujete da se s vama pokušava povezati osoba koju ne poznajete. Međutim, ako odlučite da je u redu odgovoriti toj osobi, trebali biste prvo pokušati saznati nešto o njoj. Provjerite njezin profil, vidite tko su joj prijatelji ili potražite druge informacije koje bi potvrdile da je ta osoba doista tko kaže da je.

Postoje brojni načini za provjeru nečijeg identiteta na internetu. Evo nekoliko primjera za početak.

Napomena za učitelje:

Učenici mogu sami donijeti zaključke o profilima osoba, a zatim nastavite razgovor s pitanjima u nastavku.

• Je li profilna slika osobe sumnjiva?

Je li profilna slika osobe mutna ili se ne vidi dobro? Ili pak uopće nema sliku sebe, već umjesto toga možda ima sliku avatara ili nekog lika iz crtića? S pomoću loših slika, avatara, slika kućnih ljubicama itd. lako je sakriti identitet na društvenim mrežama. Osim toga, prevaranti znaju često ukrasti sliku stvarne osobe da bi napravili lažan profil i pravili se da su ta osoba. Možete li pronaći još slika te osobe, ali pod drugim imenom?

• Sadržava li korisničko ime stvarno ime?

Podudara li se nadimak na društvenim mrežama s pravim imenom? (Na primjer, profil Ivane Horvat ima adresu mrežne stranice kao što je SocialMedia.com/ivana_horvat.

- **Postoji li kratka biografija na profilu?**

Ako da, djeluje li kao da ju je napisala stvarna osoba? Lažni računi uglavnom nemaju puno informacija u području „O meni“, ali mogu sadržavati puno informacija koje su kopirane ili nasumično uzete s drugih stranica u svrhu izrade lažnog profila. Postoji li išta u biografiji što se može potvrditi pretraživanjem interneta?

- **Koliko je dugo račun aktivan? Je li aktivnost koju vidite u skladu s vašim očekivanjima?**

Je li profil nov i ima li na njemu puno aktivnosti? Ima li osoba zajedničke prijatelje s vama koje znate? Lažni računi uglavnom nemaju puno sadržaja ni znakova objavljivanja, komentiranja ili društvene aktivnosti.

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Primjerak radnog lista „tko si ti zapravo“ izrezan na trake, pri čemu se na svakoj traci treba nalaziti jedan scenarij
- Neka vreća u koju se mogu staviti trake sa scenarijima (svaka grupa učenika treba izvući jedan scenarij)
- Mali šalabahter za sprječavanje krađe identiteta.

---

1. Grupni razgovor o scenariju

U redu, sada ćemo se podijeliti u grupe. Svaka grupa treba izvući jedan scenarij iz vreće i razgovarati o tome kako reagirati u navedenoj situaciji.

2. Grupno izvođenje scenarija

Sada svaka grupa treba odglumiti svoj scenarij: jedan učenik će biti narator, drugi će odglumiti tekst poruke, treći će odglumiti odgovor na poruku, a četvrti objasniti stav grupe.

3. Razredna rasprava o rješenjima grupa

Na kraju ćemo iskoristiti mali šalabahter da bismo raspravili rješenja svake grupe. Slobodno napišite još poruka za koje mislite da bi bile škakljivije. Ako to učinite, svaka grupa treba podijeliti poruku koju izmisli drugim grupama.

Zaključak

Mi sami kontroliramo s kime razgovaramo na internetu. Svakako provjerite predstavljaju li se osobe s kojima se povezujete preko interneta lažno!

Tko si ti zapravo?

Scenarij 1

Dobili ste upit od neznanca na internetu da pratite njegov profil. „Hej! Djeluješ kao zabavna osoba za druženje. Hoćeš se družiti? Prati me na društvenim mrežama. – Robert”

Scenarij 2

Dobili ste poruku na mobitelu od nekoga koga ne prepoznajete. „Ćao, Katarina je! Upoznali smo se prošlo ljeto. Sjećaš me se?”

Scenarij 3

Dobili ste poruku od nekog koga ne pratite? „Hej! Super su mi tvoje objave, jako si smiješan! Pošalji mi svoj broj mobitela da možemo razgovarati!”

Scenarij 4

Dobili ste poruku u chatu od nekog koga ne poznajete: „Vidjela sam te u hodniku danas. Baš si zgodan. Koja je tvoja adresa? Mogu doći kasnije kod tebe da se družimo?”

Scenarij 5

Dobili ste poruku preko interneta. „Ejj! Upravo sam upoznao tvoju frendicu Anu... rekla mi je za tebe. Hoćeš da se nadjemo? Gdje živiš?”

Tko si ti zapravo?

Ovdje se nalazi pet scenarija za poruke koje svatko može dobiti preko interneta ili mobitela. Svaki od njih sadržava i popis odgovora koje možete iskoristiti, od kojih su neki dobri, a neki nisu. Razmislite koji od ovih scenarija vam ima smisla i možete li se možda sjetiti još kojeg odgovora. Ako vam se dogodi neki od ovih scenarija, a ne znate kako reagirati, najbolji odgovor je ne odgovoriti. Uvijek možete ignorirati ili blokirati nekoga. Također nikad nije loša ideja o tome razgovarati s roditeljima ili učiteljima.

Scenarij 1

Dobili ste ovu poruku od nekoga koga ne prepoznajete: „Hej! Djeluješ kao zabavna osoba za druženje. Hoćeš se družiti? Možeš li me dodati kao prijatelja? –Robert. Kako ćete postupiti?

- **Ignorirat ćete Roberta.** Ako ga ne poznajete, možete jednostavno odlučiti da ne želite razgovarati s njime, i gotovo.
- **Bok, poznajemo li se?** Ako niste sigurni tko je, prvo ćete ga to pitati.
- **Blokirat ćete Roberta.** Ako ste provjerili tko je on i odlučili da ćete ga blokirati, nećete više dobivati poruke od njega. Na većini društvenih platformi neće ni primjetiti da ste ga blokirali.
- **Provjerit ćete Robertov profil.** Budite oprezni! Lako je napraviti lažan profil. Provjerit ćete popis njegovih prijatelja i vidjeti s kime se sve povezao. Njegov krug prijatelja može biti jedan od načina na koje možete utvrditi je li on stvarna osoba, pogotovo ako nemate zajedničke prijatelje. Ako na njegovoj stranici nema puno aktivnosti, to je samo još jedan znak da nije stvarna osoba.
- **Dodat ćete Roberta u svoje prijatelje** Ako djeluje u redu. To se ne preporučuje osim ako niste potvrdili tko je on i provjerili s odraslom osobom od povjerenja.
- **Dat ćete mu osobne podatke.** Nikad nemojte davati osobne podatke osobama koje ne poznajete.

Scenarij 2

Dobili ste poruku na mobitel od nekoga koga ne prepoznajete. „Ćao, Katarina je! Upoznali smo se prošlo ljeto. Sjećaš me se?” Kako ćete postupiti?

- **Blokirat ćete Katarinu.** Ovo bi moglo djelovati nepristojno ako je u stvarnosti poznajete. Međutim, ako ste sigurni da prošlo ljeto niste upoznali nikoga tko se tako zove ili vam šalje previše poruka i dijeli previše informacija o sebi, onda je u redu blokirati je.
- **Ignorirat ćete Katarinu.** Ako je ne poznajete, možete joj jednostavno ne odgovoriti.
- **„Bok Katarina, znamo li se?”** Ovo je sigurna opcija ako niste sigurni jeste li je upoznali i želite to utvrditi tako da saznate dodatne informacije. Međutim, nemojte nikako reći Katarini gdje ste bili prošlo ljeto!
- **„Ne sjećam te se, ali možemo se svejedno naći.”** Ovo nikako nije dobra ideja. Nemojte nikada nuditi da ćete se naći s nekime koga ne poznajete.

Scenarij 3

Dobili ste izravnu poruku od @soccergirl12, nekoga koga ne pratite. „Hej! Super su mi tvoje objave, jako si smiješan! Pošalji mi svoj broj mobitela da možemo razgovarati!” Kako ćete postupiti?

- **Ignorirat ćete @soccergirl12.** Ne morate odgovoriti ako to ne želite.
- **Blokirat ćete @soccergirl12.** Ako vam osoba djeluje čudno i blokirate je, više nikad nećete morati razgovarati s njom, osim ako ne napravi novi lažan profil i kontaktira vas kao druga lažna osoba.
- **„Bok, poznajemo li se?”** Ako niste sigurni u to, svakako postavite pitanja prije nego što date nekome svoje osobne podatke kao što je telefonski broj.
- **„Ok, moj broj je...”** Nikako! Čak, i ako ste provjerom utvrdili tko je osoba koja vas je kontaktirala, nije mudro davati svoje osobne podatke na društvenim mrežama. Pronađite drugi način da stupite s tom osobom u kontakt, bilo preko roditelja, učitelja ili druge pouzdane osobe.

Scenarij 4

Dobili ste poruku u chatu od nekoga koga ne poznajete. „Vidjela sam te u hodniku danas. Baš si zgodan. Koja je tvoja adresa? Mogu doći kasnije kod tebe da se družimo?” Kako ćete postupiti?

- **Ignorirat ćete poruku.** To je vjerojatno dobar izbor.
- **Blokirat ćete osobu koja je poslala poruku.** Nemojte se predomisлити čim imate loš osjećaj u vezi nekoga.
- **„Tko si ti?”** Ne preporučuje se pitati to. Ako poruka djeluje sumnjivo, bolje je ne odgovoriti na nju ili samo blokirati osobu koja ju je poslala.
- **„Jesi li to ti Iva? I ti si zgodna! Živim u Preradovićevoj 24.”** Ovo nije dobra ideja čak ni ako mislite da znate tko vam je poslao poruku. Prije nego što nekome date svoju adresu ili bilo koji drugi osobni podatak, prvo provjerite tu osobu, čak i ako mislite da je poznajete. Nikad se nemojte nalaziti uživo s nekime koga poznajete samo iz razgovora preko interneta.

Scenarij 5

Dobili ste sljedeću poruku: „Ejj! Upravo sam upoznao tvoju frendicu Anu... rekla mi je za tebe. Hoćeš da se nadujemo? Gdje živiš??” Kako ćete postupiti?

- **Ignorirat ćete poruku.** Ako ne poznajete osobu koja vam je poslala poruku, ali imate prijateljicu koja se zove Ana, najbolje je prvo provjeriti s Anom je li to istina, prije nego što odgovorite na poruku. Također ćete provjeriti razinu pravopisnih pogrešaka u tekstu.
- **Blokirat ćete osobu koja je poslala poruku.** Ako ne poznajete osobu koja je poslala poruku, a nemate prijateljicu koja se zove Ana, najbolje je preko postavki blokirati tu osobu tako da vas ne može više kontaktirati.
- **„Tko si ti?”** Nije najbolja ideja odgovoriti s ovim pitanjem. Ako ne poznajete osobu, najbolje je ne odgovoriti, barem dok ne dobijete povratnu informaciju od Ane.

O botovima

Učenici u današnje doba sve češće komuniciraju s umjetnom inteligencijom, odnosno glasovima, na uređajima, aplikacijama i stranicama, kod kuće, ali i u školi. Ti se glasovi zovu „chatbotovi”, ponekad i „virtualni asistenti”, no vrlo često ih jednostavno zovemo „botovi”. U sklopu ove aktivnosti odgovarat ćemo na jednostavna pitanja za poticanje razmišljanja o komunikaciji s botovima.

Napomena: pokušajte ovu raspravu završiti bez konkretnih zaključaka. Ova aktivnost namijenjena je da bi potaknula kritičko razmišljanje, a ne za donošenje zaključaka.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Naučiti** o ovoj interaktivnoj tehnologiji koja se pojavljuje sve češće i na sve više mjesta u životima učenika.
- ✓ **Ukazati** na iskustva s različitim vrstama botova.
- ✓ **Analizirati** (pozitivan i negativan) utjecaj te tehnologije na svakodnevicu.

Razgovarajmo

Sve više ljudi danas upotrebljava botove. Jeste li ikad prije čuli tu riječ u razgovoru? Neki ljudi zovu ih „chatbotovi” ili „virtualni asistenti”. Upotrebljavaju se u brojnim situacijama, npr. za igranje igri, provjeru prognoze, odgovaranje na pitanja, traženje uputa za put do određene lokacije, obavješćavanje kada je vrijeme isteklo itd. Ponekad imaju ljudsko ime, a ponekad njihovo ime samo opisuje što rade. Botovi se mogu nalaziti na mobilnim uređajima, na internetu, u autima ili mogu biti zasebni uređaji koje ljudi drže u različitim sobama u svom domu. Razgovarat ćemo o vašim iskustvima s botovima i razmisliti malo o njima.

Razmislite o sljedećim pitanjima:

- Zna li što je bot?
- Koliko vas je razgovaralo s botom? Na kakvom uređaju?
- Tko nam želi reći kako to izgleda?
- Što mislite za što su najbolji botovi? (Neki primjeri koji bi vas trebali potaknuti na razmišljanje su: vremenska prognoza, novosti, igranje igri, traženje informacija)?
- Botovi upotrebljavaju takozvanu umjetnu inteligenciju (AI). Na neki način umjetna inteligencija uči na temelju postavljenih pitanja tako da se može poboljšati i lakše vam pomoći. Za to mora „zapamtiti” ili snimiti što ste pitali ili rekli. Dođe li vam zbog toga da se zapitate što smijete reći botu? Ako da, što biste rekli botu, a kakve informacije biste zadržali za sebe?
- Mislite li da je razgovarati s botom isto kao razgovarati s ljudskim bićem? U kojem smislu da i u kojem smislu ne?
- Kako se ljudi koje poznajete ponašaju prema svojim botovima i kako razgovaraju s njima?
- Kako biste vi razgovarali s botom? Biste li bili ljubazni prema njemu ili biste ponekad vikali na njega?

- Je li u redu vikati na botove? Zašto da ili zašto ne? (Je li to isto kao vježbanje određene vrste komunikacije?)
- Mala djeca ponekad doista misle da su botovi ljudi. Što biste rekli mlađem bratu, sestri ili rođaku i rođakinji da biste im objasnili s čime razgovaraju?
- S obzirom na to da botovi mogu učiti od nas ljudi, pada li vam išta na pamet što im ne bismo trebali reći jer ne bismo htjeli da to nauče? (Mali savjet: prisjetite se aktivnosti iz lekcije „Dijeli pažljivo” i porazgovarajte o tome kako su povezane uz ovu temu.)
- Je li moguće klasificirati informacije kao „dobre” ili „loše” te kao „istinite” ili „lažne”? Na koji način možemo pokušati odgovoriti na ova pitanja?

Aktivnost

Nakon rasprave potražite na internetu zajedno kao razred ili u grupama na školskom računalu, laptopu ili tabletu slike botova i informacije o njima (uključujući novinske članke). Pretražite riječi koje u sebi sadržavaju bot, chatbot, digitalni asistent ili virtualni asistent. Odlučite svi zajedno jesu li informacije dobre i tražite od učenika da odaberu jedan članak za doma da ga pročitaju s roditeljima te da napišu sažetak od jednog odlomka.

Zaključak

Kritičko razmišljanje jedno je od najboljih i najdugotrajnijih kompetencija kojima se služimo da bismo upotrebljavali tehnologiju na pozitivan način. Pritom postajemo bolji u kritičkom razmišljanju. Zajedničko debatiranje učinkovit je i zabavan način za korištenje i poboljšanje kompetencija.

Je li to doista istina?

Napomena za učitelje:

Osim što želimo pomoći učenicima da se služe analitičkim pitanjima da bi procijenili vjerodostojnost određenog izvora, želimo ih naučiti i da razumiju da informacije dolaze iz raznih izvora (ne samo udžbenika). Stoga moraju primjenjivati svoje vještine za analizu različitih vrsta medijskog sadržaja. Kada to nauče, spremni su za prelazak na analizu posebnih kategorija medijskog sadržaja kao što su vijesti ili znanstveni podaci.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Utvrđiti** koje postupke učenici već upotrebljavaju da bi saznali jesu li informacije vjerodostojne.
- ✓ **Razmisliti** o tome kako određene stvari poput stručnosti i motiva utječu na vjerodostojnost.
- ✓ **Naučiti** četiri pitanja za procjenu vjerodostojnosti izvora.
- ✓ **Razumjeti** da izvori koji su vjerodostojni za jednu temu, ne moraju nužno biti pouzdani za drugu temu.
- ✓ **Naučiti** da pretraživanje više različitih izvora često pomaže pri utvrđivanju toga je li nešto vjerodostojno.

Razgovarajmo

Što čini nekoga ili nešto pouzdanim ili povjerljivim?

Svaki dan odlučujete hoćete li nečemu vjerovati ili ne. Je li video koji ste vidjeli stvaran ili lažan? Govori li vam stariji brat istinu ili vas zeza? Je li glasina koju ste čuli o prijatelju istinita?

Kako ćete utvrditi govori li vam netko istinu? Služite li se već ovim indikatorima?

• Činjenice koje znate o određenoj osobi

Na primjer, znate je li vaš prijatelj jako dobar u nečemu, je li inače iskren ili radi smicalice ili je zloban, tako da obično možete odrediti kada je ozbiljan, a kada se šali ili laže.

• Činjenice koje netko zna o vama

Na primjer, vaši roditelji znaju od koje hrane vas boli želudac i stoga slušate njihove savjete kada se radi o tome što smijete jesti. Školska knjižničarka zna koji su vaši interesi i kakve knjige volite te stoga slušate njezine preporuke knjiga.

• Ton glasa i izraz lica

Na primjer, ako vam prijatelj kaže da mu se nimalo nije svidio novi park za skejtanje, a pritom zakotrlja očima i zvuči sarkastično, znate da zapravo misli suprotno od toga.

• Situacija

Na primjer, ako se vaši prijatelji zezaju i jedan od njih vas zadirkuje zbog vaše nove frizure, znate da je to samo šala. Međutim, ako netko drugi u školi kaže istu stvar da bi vas osramotio pred razredom, onda je to uvreda.

Kada čujemo neku informaciju u medijima, primjerice na video snimci, od osobe na televiziji ili internetskoj stranici, ne poznamo osobno izvor i on ne poznaje nas. Stoga ne možemo biti sigurni možemo li vjerovati tom izvoru.

Čak i kada nam netko pošalje poruku nema dodatnih indikatora kao što je izraz lica ili ton glasa, pa možda nećemo biti sigurni što je pošiljatelj htio reći. U tom slučaju trebamo postavljati pitanja...

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Radni list: „Kako odlučiti je li izvor vjerodostojan?”

1. Procjena izvora

Ako želite preporuku za odličnu novu videoigru, hoćete li pitati svoju baku? To jest, je li vaša baka **vjerodostojan** izvor za informacije o videoigrama? **Vjerodostojan** izvor je onaj kojem možete vjerovati da će vam dati točne i relevantne informacije?

Sastavite popis prednosti i nedostataka prema tablici u nastavku da biste objasnili koje su prednosti, a koji nedostaci traženja bake za savjet u vezi s videoigrom.

PREDNOSTI	NEDOSTACI
Baka me voli i želi da budem sretan/na.	Baka ne voli igrati videoigre i ne zna puno o njima.
Baka je jako dobra u pronalaženju informacija ako ne zna sama odgovor.	Baka ne zna koje igre već imam i kakve igre volim.

Ako je vaš popis izgledao ovako, iskoristili ste dva od najuobičajenijih alata pri odlučivanju o tome je li izvor vjerodostojan: motiv i stručnost. „Stručnost” je posebna vještina ili znanje o nečemu određenome; stručnjaci su stručni. „Motiv” je nečija namjera, tj. razlog zašto nešto govori ili radi.

Koji od navoda u popisu vam ukazuje na bakine motive? Koji od navoda govori o njezinoj stručnosti? Je li baka, dakle, prema ovoj tablici prednosti i nedostataka vjerodostojan izvor za informaciju o tome koju video igru da kupite? Baka vam ne bi lagala, no vjerojatno bi bilo bolje da pitate nekoga kome je također stalo do vas, ali tko zna više o igrama i vrsti igri koje volite.

Isto tako vam je tata možda odličan kuhar, no ne razumije se u modu nimalo, a vaš trener može biti jako dobar u košarci, ali ne i u gimnastici. Baka možda može popraviti gotovo svaku igračku, no ne zna ništa o videogricama. **Samo zato što je netko stručnjak u jednom području, ne znači da je stručnjak u svemu.**

2. Sastavljanje popisa prednosti i nedostataka

Ako je ovo prvi put da razmišljate o tome kako upotrijebiti **motiv** i **stručnost** kao indikatore za odlučivanje o tome je li određen izvor vjerodostojan, bilo bi dobro da to još malo provježbate.

Zamislite da želite saznati kako postati bolji nogometaš. Sastavite popis prednosti i nedostataka odabira sljedećih izvora da biste odredili jesu li vjerodostojni:

- Vaša baka
- Blog košarkaškog trenera u srednjoj školi čija je momčad odnijela brojne pobjede
- Najbolji igrač u vašoj momčadi
- Internetska stranica koja prodaje kopačke i daje savjete
- Video snimke tehnika za vježbanje nogometa.

Što ste primijetili u pogledu prednosti i nedostataka svih navedenih izvora?

- Je li neki od izvora dobar trener, no zna dovoljno o nogometnim vještinama?
- Je li neki izvor nogometni stručnjak, no nema potrebne vještine poučavanja?
- Uključuje li savjet jednog od izvora kupovinu?
- Zna li ijedan izvor dovoljno o nogometu, no ne zna na kojim vještinama morate raditi?

Raspravite kojem izvoru bi bilo dobro obratiti se i zašto to mislite?

Rijetko kad su izvori potpuno **vjerodostojni** ili nevjerodostojni. Većina izvora ima svoje prednosti i nedostatke. Zato **najbolje odgovore najčešće dobijemo ako se posavjetujemo s više izbora** i usporedimo odgovore. Za **vjerodostojnost** nije samo važno kome možemo vjerovati. Važno je i ono što sami vjerujemo. Sliku o svijetu stječemo s raznih mjesta, a ne samo izravno od drugih ljudi. Film o tsunamiju pokazuje ogroman val koji je viši od nebodera i kreće se prema ljudima na obali. Izgleda li tsunami inače tako? Prema jednoj reklami mogli biste zaključiti da su znanstvenici većinom muškarci s ludim frizurama koji nose debele naočale i bijele kute cijelo vrijeme. Je li to istina?

3. Koraci

Možemo provjeriti bilo koji izvor s pomoću 3 koraka na radnom listu „**Kako odlučiti je li izvor vjerodostojan**”. Ti koraci uključuju ono što već znamo o motivima i stručnosti.

4. Provjera izvora

Vrijeme je za vježbu. Odaberite pitanje vezano uz nešto što ste obradili na satu ili ste vidjeli na internetu. Pronađite izvor koji pruža odgovor na to pitanje te se podijelite u male grupe i pokušajte s pomoću pitanja na radnom listu odlučiti je li taj izvor vjerodostojan.

Primjeri:

- Potrebne su vam ideje za rođendanski dar za prijatelja ili prijateljicu. Oglas za lokalnu trgovinu tvrdi da vam njihov alat za pretraživanje koji ima sve artikle iz trgovine na raspolaganju može pomoći pronaći dar za bilo koga na vašem popisu. Odgovara li vam to?
- Čitate internetske recenzije za novu pizzeriju i primijetili ste da su tri od šest recenzija s pet zvjezdica napisale osobe koje imaju isto prezime koje se nalazi u imenu restorana. Prema drugim dvjema recenzijama je to najbolja pizza na svijetu, a prema jednoj recenziji pizza nije loša s obzirom na to da je jeftina. Uz to našli ste četrnaest negativnih komentara. Bi li vas pozitivne recenzije uvjerile u to da probate pizzu te pizzerije?
- Pojavio vam se skočni prozor u kojem piše da ste dio male skupine ljudi koji su odabrani da probaju posebnu pilulu koja će vam omogućiti da dišete pod vodom bez opreme za ronjenje. Jedino što morate učini je poslati 9,99 EUR za dostavu. Biste li to učinili?
- Volite video snimke popularnog vlogera jer su smiješne, no u njima se također može čuti puno ružnoga o raznim skupinama ljudi, što vam se ne sviđa. Vjerujete li onome što čujete u videosnimci vlogera samo zato što je smiješan i popularan? Mislite li da to utječe na mišljenja ljudi?

Zaključak

Pitanja su uvijek dobrodošla. Postavljanjem dobrih pitanja o izvorima i informacijama prikupit ćete puno bolje informacije. Što više resursa upotrebljavate, to bolje. Zapamtite da odličan izvor za jedno područje ne mora biti odličan izvor za sve.

Kako odlučiti je li izvor vjerodostojan?

Korisni koraci za određivanje vjerodostojnosti izvora.

1. korak

Upotrijebi zdrav razum

Je li informacija logična? Ima li smisla?

- Ako ono što vidite nema smisla, ako iz vlastitog iskustva znate da nije istinito ili se jednostavno ne podudara s činjenicama koje već znate, ne morate poduzeti dodatne korake. Izvor koji provjeravate nije pouzdan.

2. korak

Odgovori na pitanja

Ne bilo koja pitanja, nego ova četiri pitanja:

Stručnost

1. Poznaje li me ovaj izvor i je li mu stalo do mene (i je li to uopće važno)?
  - Odgovor na ovo pitanje ovisi o informaciji koju tražite. Ako provjeravate informaciju o zagađenju oceana plastičnim bocama za vodu, doista nije važno poznaje li vas izvor ili ne. Međutim, ako vam stranica obećava da ćete biti oduševljeni igračkama koje nudi, morala bi znati kakve igračke, igre ili aktivnosti volite da bi to obećanje bilo vjerodostojno.
2. Zna li ovaj izvor puno o toj temi? Kako je izvor stekao to znanje?
  - Neki ljudi misle da je vjerodostojne informacije najlakše dobiti s pomoću digitalnog glasovnog asistenta. Čini se kao da digitalni asistenti znaju sve! Jeste li se ikada zapitali kako mogu znati sve to? Digitalni asistenti upotrebljavaju zadane postupke koji se zovu algoritmi da bi došli do odgovora.
  - Za jednostavna pitanja koja imaju samo jedan moguć odgovor (primjerice koja je temperatura vani ili ime slavne ličnosti poznate po određenoj pjesmi) obično su vjerodostojan izvor. Međutim, ako su pitanja kompliciranija, bolje je pitati osobe ili skupine ljudi koji su vrlo iskusni u tom području, dobili su nagrade ili imaju diplomu iz tog područja. Nakon toga možete s pomoću glasovnog asistenta potvrditi vjerodostojnost dobivene informacije.

Motiv

3. Što ovaj izvor želi da napravim ili mislim i zašto bi htio da to napravim ili mislim?
  - Hoće li ovaj izvor zaraditi ako poslušate savjet koji dobijete od njega? Na primjer, mislite li da influenceri dobivaju naknadu ako kupite proizvod koji nose ili o kojem govore? Nose li profesionalni sportaši određenu marku obuće ili majica zato što im se sviđa ta marka ili zato što ih se plaća da govore o toj marki?

- Novac je čest razlog zašto možete vidjeti određeni logotip ili marku u imenu video snimke i opisa te može utjecati na ono što vam influenceri ili sportaši govore (i što vam ne govore). Vjerojatno vam time ne žele naškoditi, ali zarada novca može im biti važnija od toga da vam daju sve činjenice ili vam kažu što je dobro za vas.
4. Kome koristi ako ljudi vjeruju tom izvoru, a kome to može naštetiti? To nije uvijek lako procijeniti. Na primjer, zamislite oglas za aplikaciju koja jamči da će vas učiniti boljim učenikom.
- Tko ima koristi i kako? Tvorac aplikacije ima koristi od vaše kupnje aplikacije jer bi zaradio na tome. Vi biste imali koristi ako bi vam aplikacija doista pomogla.
  - Ako povjerujete u oglas, kome bi to moglo naškoditi? Ako kupite aplikaciju, može se ispostaviti da ste bacili novac u vjetar. Možda trošite previše vremena na vježbanje pogrešnih stvari, zbog čega vam se mogu pogoršati ocjene u školi. Možda se oslonite na aplikaciju koja samo može nagađati što vam je potrebno, umjesto da potražite pomoć od učitelja koji stvarno znaju što vam je potrebno.

---

3. korak

Potvrdi

Potvrđuju li drugi **vjerodostojni** izvori ono što vam je rekao ovaj izvor? Nije dovoljno samo provjeriti dodatne izvore, već treba potražiti raznolike izvore. Ako ne možete naći raznolike vjerodostojne izvore koji potvrđuju ono što ste saznali od izvora koji provjeravate, nemojte vjerovati tom izvoru.

- Pretražite internet ili surađujte sa profesorom informatike da biste pronašli druge izvore informacija za određenu temu (izvori mogu biti knjige ili vijesti, članci u časopisu, mogu se nalaziti na internetu ili izvan njega).
- Prođite s tim stručnjakom kroz 1. i 2. korak te mu postavite pitanja iz tih koraka o ovim izvorima. Ako vam da istu informaciju o vašoj temi, to je vrlo vjerojatno potvrda da je vaš izvor vjerodostojan.

Uočavanje lažnih vijesti na internetu

Napomena za učitelje:

Pitanja vezana uz medijsku pismenost i tehnike promatranja pružaju učenicima vještine za prepoznavanje lažnih vijesti, a da pritom ne upadnu u svađu ili ne naškode svom odnosu s prijateljima i obitelji. Međutim, moraju postavljati pitanja i naviknuti se na kritičko razmišljanje o informacijama s kojima se susretnu.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Odrediti** pokazatelje je li određena vijest istinita ili lažna informacija.
- ✓ **Analizirati** i pažljivo proučavati izvore u svrhu utvrđivanja njihove vjerodostojnosti.
- ✓ **Razumjeti** važnost provjere vjerodostojnosti izvora prije dijeljenja njihovih poruka.
- ✓ **Razviti** naviku analiziranja svih vijesti i informacija, a ne samo onih koje djeluju sumnjivo.

Razgovarajmo

Jeste li ikada igrali onu igru u kojoj treba pronaći skrivene greške na slici? Ponekad treba i vijestima pristupiti na sličan način. Postoje brojni ljudi i skupine koji toliko snažno vjeruju u nešto da izvrću istinu kako bi nas natjerali da se složimo s njima. Izvrnuta informacija koju se predstavlja kao vijest zove se lažna vijest.

Neki ljudi ne znaju prepoznati lažnu informaciju, no svejedno je dijele s drugima. Na taj način se ona širi. Mogućnost mirnog razgovora, pristojnog raspravljanja, boljeg razumijevanja drugih i rješavanja problema može nestati kada ljudi donose odluke o tome što učiniti ili vjerovati na temelju lažnih vijesti.

Kako onda možemo prepoznati razliku između istine i laži ako nešto djeluje ili zvuči kao vijest? Postoje indikatori koje možemo naučiti prepoznati, tj. trikovi kojima se služe ljudi koji šire lažne informacije. Osim toga, postoje i pitanja koja si možemo postaviti da bismo lakše odredili koje se vijesti ne temelje na čvrstim dokazima.

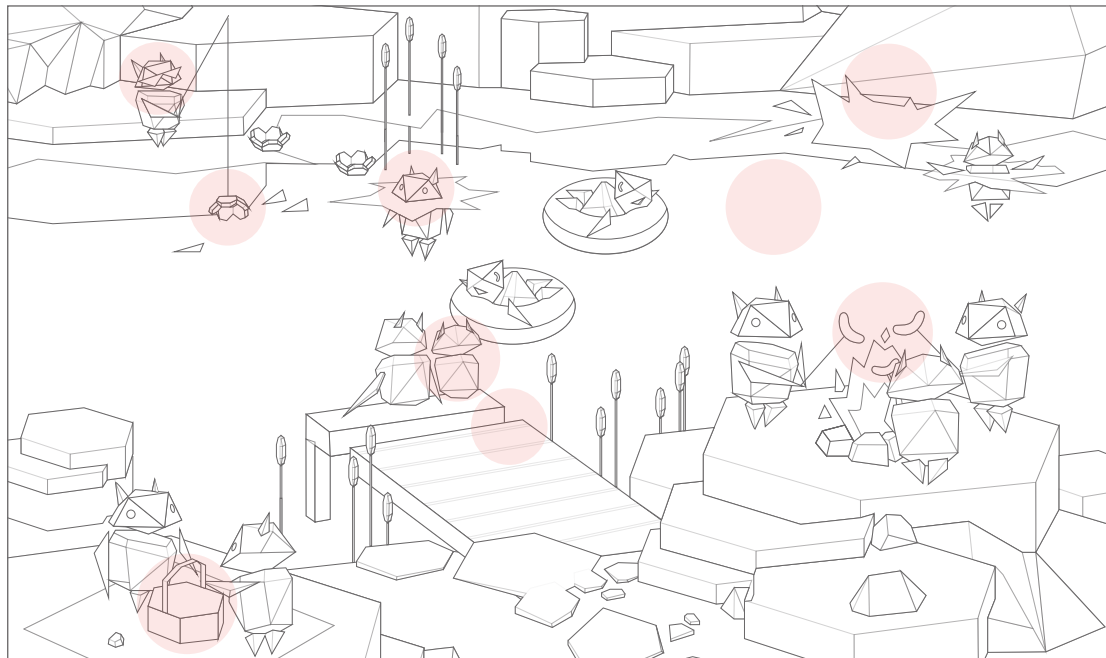
- Radni list: „Uočavanje lažnih adresa mrežnih stranica”.

U sklopu ove aktivnosti vježbat ćemo pronalaženje razlika na medijskom sadržaju. Pogledaj sliku u nastavku. Pogledaj je pažljivo. Možeš li uočiti razliku između ovih dviju slika?

Nastavlja se na sljedećoj stranici →

Postoji devet razlika. Jeste li ih uočili sve?

Određivanje je li neka vijest stvarna ili lažna je poput ove igre sa slikama. Pozornim promatranjem možete pronaći važne informacije, a ako znate što trebate tražiti, onda vam je puno lakše.

Navest ćemo neke pokazatelje koji pomažu u određivanju lažnih informacija. Ako uočite neke od njih, vjerojatno se radi o lažnoj vijesti.

Proučite radni list: Uočavanje lažnih adresa mrežnih stranica

- Prvo što morate provjeriti je mrežna adresa stranice koja je objavila vijest. Neke lažne stranice pokušavaju vas zavarati odabirom imena koje je slično imenu prave stranice, no s malim razlikama. Većina tvrtki upotrebljava kratke adrese mrežnih stranica jer ih je lakše zapamtiti i upisati. Stoga su adrese mrežnih stranica s dodanim nepotrebnim slovima vrlo često lažne stranice.
- Zaokružite sve adrese mrežnih stranica za koje mislite da su pravi.
- Pogledajte rješenja. Jeste li sve pogodili?

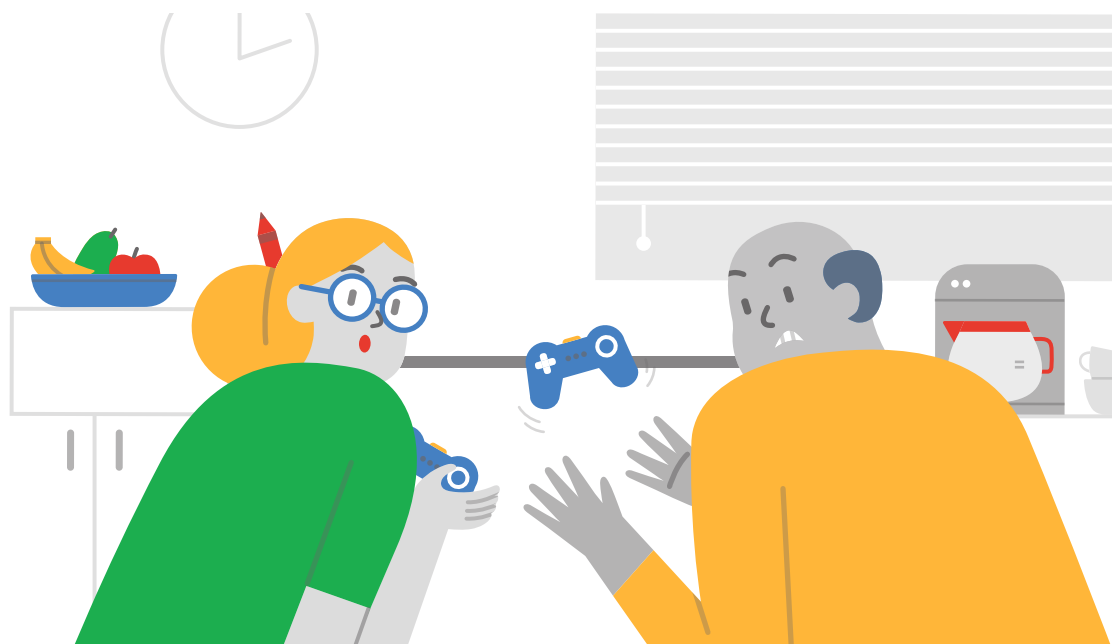
Kako možete provjeriti je li određena mrežna adresa bila prava stranica novinske agencije? Jedan od načina je da na internetu potražite novinsku agenciju ili mrežu adresu. Ako je agencija stvarna, desno od rezultata pretraživanja pojavit će se kućica s opisom agencije i njezinom internetskom stranicom. Ako mrežna adresa nije stvarna, često ćete ispod toga vidjeti naslove da je stranica prijavljena kao lažna ili stranica čak više neće biti dostupna.

2. Provjera naslova

Ponekad se dogodi da netko objavi novost bez adrese mrežne stranice. U takvim slučajevima možete obratiti pozornost na sljedeće indikatore:

- a) Vijest počinje sa slikom nečega što bi nas moglo zanimati, kao što je sladak pas, slavna osoba ili neobična akrobacija. Međutim, ako kliknemo na tu vijest, ispostavit će se da slika nema nikakve veze s njome.
- b) Umjesto da vas puste da sami donesete zaključak o onome što ste pročitali, osobe koje vas pokušavaju uvjeriti da se složite s njima ponekad upotrebljavaju debelo otisnuta slova, TISKANA SLOVA, uskličnike ili podvlače riječi da bi vas natjerali da mislite da je vijest važna. Pravi novinari ne služe se takvim formatiranjem.
- c) Neki naslovi sadržavaju riječi poput „šokantno”, „skandalozno” ili „nevjerojatno” da bi vas zainteresirali i namamili na čitanje članka. Međutim, pravi novinari puste da vijesti govore za sebe. Ispričaju vijesti i puste nas da sami odlučimo je li šokantna ili iznenađujuća.

Na primjer, pogledajte ovu sliku i naslov:

Šokantna istina o onome što nastavnici rade nakon škole

Što mislite što će pisati u ovom članku? Zašto to mislite? Koji dokaz za to imate?

Evo i članka:

„(2019.) – Nedavno ispitivanje jednog američkog sveučilišta pokazalo je da 86 % učitelja nakon posla radi isto što i svi ostali. Obavljaju sitne poslove izvan kuće, kuhaju, provode vrijeme s obitelji, obavljaju kućanske poslove i pripremaju se za sljedeći dan. Međutim, u zadnje vrijeme nastavnici rade nešto neočekivano.

Prije jednog desetljeća ekonomski problemi u mnogim su američkim zemljama doveli do smanjenja proračuna za obrazovanje. Zbog toga nastavnici nisu godinama dobili povišicu. Budući da s niskim plaćama nisu mogli pokriti osnovne troškove, većina učitelja sad ima još jedan posao. U nekim američkim zemljama nastavnici su čak štrajkali za povećanje plaća da bi mogli dati otkaz na drugom poslu i posvetiti više vremena svojim učenicima.”

Je li članak bio onakav kakav ste očekivali da će biti? Mislite li da su slika i naslov bili ispravni ili varljivi? Koji dokaz za to imate?

3. Provjera izvora

Prilikom analiziranja vijesti, indikatori mogu pomoći, no oni nisu uvijek dovoljni. Ponekad se u pravim vijestima upotrebljavaju tehnike kojima se nastoji privući naša pozornost, zbog čega mogu djelovati lažno. Ponekad su pak lažni izvori toliko dobri u kopiranju stvarnih vijesti da je teško primijetiti da su lažni. Ponekad je teško razlučiti između istinitog i lažnog izvora. Na primjer:

Zvuče li vam ova imena kao stvarne novinske agencije?

Hrvatske vijesti
Jutarnji list
Preglednik vijesti
Svjetske vijesti dnevni izvještaj
Tjedne svjetske vijesti
GledamVijesti 33

Zapravo je samo **Jutarnji list** stvarna organizacija. Kako to možete saznati? Mogli biste prvo na internetu potražiti ime agencije. Gdje se to ime pojavljuje osim na vlastitoj stranici te agencije? Ako se pojavljuje na Wikipediji ili na stranici novina ili časopisa, vjerojatno se radi o pravoj agenciji ili organizaciji. Međutim, obavezno pročitajte što piše o agenciji u tim člancima? Moguće je da piše da je agencija lažna.

Pronađite u novinama neku vijest o svojoj školi, zajednici, najnovijoj djeci ili nečemu što vas zanima. Pritom se poslužite s 3 koraka na radnom listu „**Kako odlučiti je li izvor vjerodostojan?**” kao i novim indikatorima da biste odlučili je li vijest istinita ili lažna.

1. korak: upotrijebite zdrav razum

Postavite si sljedeće pitanje: je li vijest logična i ima li smisla?

Ponekad je to očito. Ako vidite naslov kao što je: „**GLUMICA SE POTAJNO UDALA ZA IZVANZEMALJCA**” logički možete zaključiti da ta vijest nije stvarna.

Međutim, nije uvijek toliko očito da vijest nije stvarna. Ako:

- a) ono što vidite nema smisla
- b) znate da nije istina iz vlastitog iskustva ili
- c) se jednostavno kosi s činjenicama koje već znate

...izvor koji gledate vjerojatno je lažan.

2. korak: postavite si pitanja vezana uz motiv i stručnost iz 3. koraka na str. 48

3. korak: Potvrdite informaciju

Postavite si sljedeće pitanje: potvrđuju li drugi **vjerodostojni izvori** ono što vam je rekao ovaj izvor?

Tko još izvještava o ovoj vijesti? Koje druge vijesti možete pronaći na stranici? Jesu li sve vijesti napisane iz iste perspektive ili je uključeno više gledišta? Ako ne možete pronaći razne pouzdane izvore koji obrađuju određenu vijest, trebali biste biti skeptični oko tog izvora.

Zaključak

Sada znate pokazatelje i pitanja za uočavanje lažnih vijesti, zbog toga pažljivo promatranje i istraživanje može postati dio vaše svakodnevice. Možete analizirati sve informacije koje pronađete na internetu i podijeliti ono što ste saznali s obitelji i prijateljima. Možete biti pametan, obziran i cijenjen digitalni građanin!

Uočavanje lažnih adresa mrežnih stranica

Istinито ili lažno?

Zaokružite točan odgovor.

vecernjilist.hr	Istinито	Lažno
index.com.co	Istinито	Lažno
Telekram.hr	Istinито	Lažno
index-hr.com	Istinито	Lažno
jutarnji.hr/vijesti	Istinито	Lažno
abcnews.go.com	Istinито	Lažno
nytimesofficial.com	Istinито	Lažno
nbc.com.co	Istinито	Lažno
Telegram.hr	Istinито	Lažno
nytimes.com	Istinито	Lažno
washingtonpost.com.co	Istinито	Lažno
jutarnji.site/business-vijesti	Istinито	Lažno
nbcnews.com	Istinито	Lažno
usatosday.com	Istinито	Lažno

Rješenja

Real

abcnews.go.com
jutarnji.hr/vijesti
nytimes.com
Telegram.hr
vecernjilist.hr
nbcnews.com

Fake

index.com.co
index-hr.com
nbc.com.co
nytimesofficial.com
jutarnji.site/business-vijesti
Telekram.hr
washingtonpost.com.co usatosday.com

Interland: Rijeka Java

Rijeka koja prolazi kroz Interland puna je istina i laži... nije uvijek sve onako kakvim se čini. Osloni se na svoj razum da prijeđeš rijeku. Samo oprezno! Pazi se prevaranata i kradljivaca identiteta, probat će te upecati.

Otvori preglednik na svom računalu ili mobilnom uređaju (npr. tablet) i posjeti g.co/RealityRiver.

Teme za raspravu

Dajte učenicima da igraju Rijeku Javu i pitanjima u nastavku potaknite daljnju raspravu o naučenom u igri. Većina učenika najviše profitira od ovog iskustva ako igraju sami, međutim možete i podijeliti učenike u parove. To bi moglo posebno koristiti mlađim učenicima.

- Opiši situaciju u kojoj si morao/la odlučiti je li nešto na internetu istinito ili lažno? Koje si znakove uočio/la?
- Tko je kradljivac identiteta? Opiši njegovo ponašanje i kako utječe na igru?
- Je li igranje Rijeke Jave promijenilo način na koji ćeš ubuduće procjenjivati informacije i ljude na internetu? Ako da, na koji način?
- Koju bi stvar napravio/la drukčije nakon sudjelovanja u ovim aktivnostima i igri?
- Što može ukazati na to da je nešto neobično ili čudno u određenoj situaciji na internetu?
- Kako se osjećaš kada na internetu naiđeš na nešto sumnjivo?
- Ako ne znaš je li nešto stvarno, što trebaš učiniti?

Čuvaj svoje tajne

Privatnost i sigurnosti treba ozbiljno shvatiti

Pregled lekcije	Aktivnost 1: Kako smisliti sigurnu lozinku? Aktivnost 2: Zadrži informaciju za sebe Aktivnost 3: Interland: Toranj s blagom
Teme	Problemi vezani uz internetsku privatnost i sigurnost nemaju uvijek jasna ispravna ili pogrešna rješenja. Zaštita osobnih i privatnih informacija, tj. svega što vas čini vama, zahtijeva postavljanje pravih pitanja i pronalazak vlastitih odgovora temeljenih na stečenom znanju.
Ciljevi za učenike	✓ Naučiti zašto je privatnost važna i kako je povezana sa sigurnošću na internetu. ✓ Vježbati smišljanje sigurne lozinke. ✓ Proučiti alate i postavke koji štite od hakera i drugih prijetnji.
Odgojno - obrazovni ishodi za učenike	Informatika: A 1.1., C 1.1., D 1.1., A 2.2., C 2.1., D 2.3., D 2.4., C 3.3., D 3.2., C 4.3., A 5.1., D 5.1., D 6.1., D 6.2., D 7.1., D 7.2., A 8.1., D 8.2. MPT ikt: A 1.1., A 1.2., B 1.3., C 1.2., D 1.4., A 2.3., B 2.3., C 2.4., A 3.4., C 3.4 MPT uku: A 1.1., A 1.2., A 1.4., B 1.4., D 1.2., A 2.1., A 2.2., B 2.3., B 2.4., D 2.2., A 3.1., A 3.2., A 3.4., B 3.4., D 3.2., A 4/5.1., B 4/5.4. MPT osr: A 1.2., A 2.1., A 2.3., A 3.2., A 3.3., B 1.1., B 1.2., B 2.1., B 2.2., B 3.2., C 1.2., C 2.1., C 2.2., C 3.2., MPT zdr: A 1.1.B, C 2.1 C, B 3.1.B MPT goo: C 1.3., A 2.1., C 2.2., A 3.3.

Kako smisliti sigurnu lozinku?

U sklopu ove aktivnosti učenici će naučiti kako smisliti sigurnu lozinku i pobrinuti se da ostane privatna.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Shvatiti** važnost toga da se lozinke nikada ne dijele s drugima, osim s roditeljima ili starateljem.
- ✓ **Razumjeti** važnost zaključavanja zaslona u svrhu zaštite uređaja.
- ✓ **Znati** kako smisliti lozinku koju je teško pogoditi, a lako zapamtiti.
- ✓ **Odabrati** ispravne sigurnosne postavke za prijavu, uključujući provjeru u dva koraka.

Razgovarajmo

Bolje spriječiti nego liječiti

Digitalna tehnologija olakšava nam komunikaciju s prijateljima, kolegama iz razreda, nastavnicima i rođacima. Možemo se s njima povezati na brojne načine, primjerice preko e-poruke, SMS-a, izravne poruke, riječima, slikama ili video snimkama te preko mobitela, tableta i laptopa. (Kako se vi povezujete sa svojim prijateljima?)

Isti alati koji nam olakšavaju dijeljenje informacija s drugima ujedno olakšavaju hakerima i prevarantima krađu informacija te ih oni upotrebljavaju da naštetite našim uređajima, vezama i ugledu.

Sebe, svoje informacije i uređaje možemo zaštititi jednostavnim, pametnim postupcima kao što je zaključavanje mobitela, vođenje računa o tome da ne upisujemo osobne podatke na nezaključane uređaje koje možemo izgubiti ili nam ih netko može ukrasti, te prije svega sigurnom lozinkom.

- Možete li pogoditi koje su najčešće lozinke?
(Odgovor: „1 2 3 4 5 6” i „lozinka.”)
- Pokušajte se sjetiti još nekih loših lozinki i razmislite što ih točno čini lošima.
(Primjeri: vaše puno ime, telefonski broj, riječ „čokolada”).)

Ma tko još misli da su ovo sigurne lozinke? ;)

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Uređaji s internetskom vezom za svakog učenika ili grupe učenika
- Ploča ili projekcijsko platno
- Dodatni materijal: „smjernice za smišljanje sigurne lozinke”.

Evo nekoliko korisnih savjeta za smišljanje izrazito sigurne lozinke:

- Sjetite se zabavne fraze koju možete zapamtiti. To može biti vaš najdraži stih pjesme, naslov knjige, rečenica iz filma itd.
- Odaberite prvo slovo ili nekoliko prvih slova svake riječi u frazi.
- Zamijenite neka slova simbolima ili brojevima.
- Napišite neka slova velikim slovom, a neka malim.
- Vježbat ćemo našu novu vještinu igrom smišljanja lozinke.

1. Smišljanje lozinki

Podijelit ćemo se u grupe po dva učenika. Svaka grupa imat će 60 sekundi da smisli lozinku. (Dodatan izazov prema želji: učenici mogu ostalim učenicima iz razreda dati neke informacije koje bi im mogle pomoći pogoditi lozinku da vide koliko će konteksta biti potrebno da je ispravno pogode.)

Nastavlja se na sljedećoj stranici →

2. Usporedba lozinki

Dva tima istovremeno zapisuju svoju lozinku na ploču.

3. Glasovanje

Svi ćemo glasovati koja od dvije zapisane lozinke je bolja i razgovarati o tome koja je kvalitetnija.

Zaključak

Smišljanje sigurne lozinke istovremeno je važno i zabavno.

Smjernice za smišljanje sigurne lozinke

Evo nekoliko savjeta za smišljanje lozinke kako biste zaštitili svoje podatke.

Sigurne lozinke temelje se na opisnoj frazi ili rečenici koju možete lako zapamtiti, a drugi teško pogoditi, kao što su prva slova u riječima koje čine naslov vaše najdraže knjige ili pjesme, prva slova u rečenici o nečemu što ste napravili, a uključuju kombinaciju slova, brojeva i simbola. Na primjer, na temelju rečenice „Svaki dan idem na košarku u 7” može se smisliti sljedeća lozinka: \$dInKu7#.

Srednje sigurne lozinke su lozinke koje su snažne i zlonamjerni softveri ih ne mogu lako pogoditi, no može ih pogoditi netko tko vas poznaje (npr. TreniramKošarku).

Slabe lozinke obično sadržavaju osobne podatke kao što je ime kućnog ljubimca, lako ih je odgonetnuti i može ih pogoditi netko tko vas poznaje (npr. „volimŠarka” ili „volimčokoladu”).

DOBRO

- Za svaki račun treba imati različitu lozinku.
- Lozinka treba sadržavati barem osam znakova i biti što dulja (no morate je moći zapamtiti!).
- Lozinka treba sadržavati kombinaciju slova (velika i mala), brojeve i simbole.
- Lozinka mora biti takva da je možete lako zapamtiti i da je ne morate zapisati jer je to riskantno.
- Ako znate ili mislite da netko drugi osim pouzdane odrasle osobe možda zna vašu lozinku, odmah je promijenite.
- Uvijek upotrebljavajte sigurnu zaštitu zaslona na svojim uređajima. Namjestite svoje uređaje da se automatski zaključavaju za slučaj da dospiju u krive ruke.
- Razmislite o uporabi upravitelja lozinki, poput onog ugrađenog u preglednik, koji će za vas zapamtiti vaše lozinke. To vam omogućuje da izmislite jedinstvenu lozinku za svaki račun koji imate, a da pritom ne morate pamtiti lozinke.

LOŠE

- Nemojte upotrebljavati osobne podatke (ime, adresa, e-adresa, telefonski broj, osobni identifikacijski broj, majčino djevojačko prezime, datumi rođenja itd.) ili učestale riječi u svojoj lozinci.
- Nemojte upotrebljavati lozinke koje je lako pogoditi, kao što je vaš nadimak, samo ime vaše škole ili najdraže nogometne momčadi, niz brojeva (npr. 123456) itd. Nipošto nemojte upotrebljavati riječ „lozinka” kao lozinku!
- Nemojte dijeliti lozinku ni sa kim, osim sa svojim roditeljima ili starateljem.
- Nemojte nikada zapisivati lozinku nekamo gdje je netko drugi može naći.

Zadrži informaciju za sebe

Učitelj će uz korištenje školskog računala, laptopa ili tableta pokazati gdje i što treba tražiti prilikom prilagodbe postavki privatnosti.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Prilagoditi** postavke privatnosti za internetske usluge kojima se koriste.
- ✓ **Naučiti** odlučivati o dijeljenju informacija na stranicama i uslugama kojima se koriste.
- ✓ **Razumjeti** što je to provjera u dva koraka i kada se koristi.

Razgovarajmo

Privatnost znači sigurnost

Internetska privatnost i sigurnost međusobno su povezane. Većina aplikacija i softvera omogućuje kontroliranje toga koje podatke dijelimo i kako.

Prilikom korištenja aplikacije ili internetske stranice potražite opciju kao što je „Moj račun” ili „Postavke”. Tamo možete naći postavke privatnosti i sigurnosti koje vam omogućuju da odlučite:

- Koji podaci će se vidjeti na vašem profilu
- Tko može vidjeti vaše objave, fotografije, video snimke ili drugi sadržaj koji objavite.

Savladavanje tih postavki za zaštitu privatnosti i njihovo ažuriranje pomoći će vam da upravljate svojom privatnošću, zaštitom i sigurnošću. Važno je da zapamtite da odluke vezane uz to uvijek trebate donositi uz pomoć svojih roditelja ili staratelja.

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Školsko računalo, laptop ili tablet spojeni s projektorom u svrhu prikazivanja primjera računa koji je primjeren za učenike (npr. privremeni račun e-pošte ili internetska stranica).

Mogućnosti pregleda

Spojili smo školsko računalo, laptop ili tablet na projektor. Sada ćemo otići u postavke aplikacije gdje možemo vidjeti koje nam se opcije nude. Recite mi što trebam napraviti (potaknite učenike da vam pomognu) za:

- Promjenu lozinke
- Pregledavanje postavki dijeljenja, otkrivanja mjesta i drugih postavki te utvrđivanje koje su postavke najbolje za nas
- Dobivanje upozorenja u slučaju da se netko pokuša prijaviti na račun s nepoznatog uređaja
- Izradu profila koji uključuje fotografije i video snimke, a koji će biti vidljiv samo obitelji i prijateljima koje odaberemo
- Omogućavanje provjere u dva koraka
- Postavljanje informacija za oporavak u slučaju da ne možemo ući u račun.

O tome koje su postavke privatnosti i sigurnosti najbolje za vas trebali biste razgovarati sa svojim roditeljima ili starateljem. Međutim, zapamtite da je najvažnija sigurnosna postavka zapravo vaš mozak jer vi donosite ključne odluke o tome koliki dio osobnih informacija o sebi ćete podijeliti te kada i s kime.

Zaključak

Odabir sigurne, jedinstvene lozinke za svaki račun izvrstan je prvi korak. Pritom moramo obavezno zapamtiti lozinku i zadržati je za sebe.

Interland: Toranj s blagom

Upomoć! Toranj s blagom je srušen, a Internautova blaga poput brojeva, fotografija i privatnih poruka izložena su visokom riziku. Pobjegni Hackeru i izgradi toranj uz pomoć sigurnih lozinki da trajno zaštitíš svoje najsigurnije tajne.

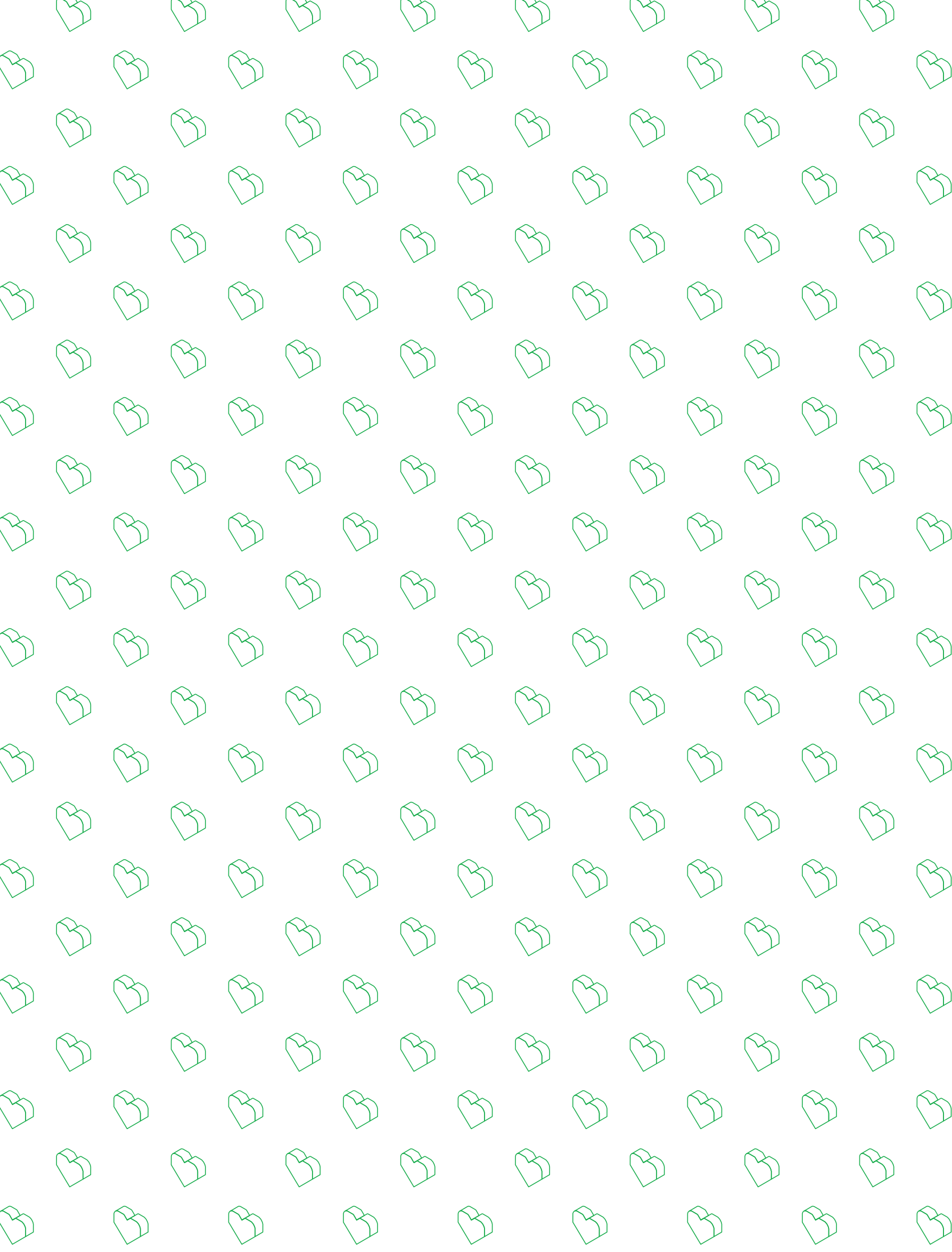
Otvori preglednik na svom računalu ili mobilnom uređaju (npr. tablet) i posjeti g.co/TowerOfTreasure.

Teme za raspravu

Dajte učenicima da igraju Toranj blaga i pitanjima u nastavku potaknite daljnju raspravu o lekcijama naučenima u igri. Većina učenika najviše profitira od ovog iskustva ako igraju sami, međutim možete i podijeliti učenike u parove. To bi moglo posebno koristiti mlađim učenicima.

- Što čini sigurnu lozinku?
- Kada je važno smisliti sigurnu lozinku u stvarnom životu? Koji ti je najdraži savjet koji si naučio/la?
- Tko je Hacker? Opiši ponašanje tog lika i kako je on utjecao na igru.
- Je li igra Toranj s blagom promijenila način na koji ćeš već sutra zaštititi svoje podatke?
- Navedi jednu stvar koju bi promijenio/la nakon lekcija kroz koje smo prošli i igranja igre.
- Izradi tri probne lozinke koje ispunjavaju kriterije za izrazito sigurnu lozinku.
- Navedi primjere osjetljivih podataka koje treba zaštititi.

Cool je biti dobar

Snaga dobrote na internetu

Pregled lekcije

Aktivnost 1: Od pasivnog promatrača do zaštitnika

Aktivnost 2: Mogućnosti pružanja pomoći

Aktivnost 3: ...ali reci to na lijep način!

Aktivnost 4: Pazi na svoj ton

Aktivnost 5: Budi primjer

Aktivnost 6: Kako riječi mogu promijeniti sliku?

Aktivnost 7: Interland: Kraljevstvo dobrote

Teme

Digitalni svijet stvara nove izazove i prilike za društvenu interakciju za djecu, ali i za nas ostale. Signale u društvenoj komunikaciji može biti teže razumjeti preko interneta nego uživo, stalno povezivanje s drugima može biti ugodno, ali i izazvati anksioznost, a anonimnost može potaknuti ljubav i komplimente, ali i naškoditi nama i drugima.

To je sve vrlo složeno, no znamo da na internetu ljubaznost, ali i negativno ponašanje mogu više doći do izražaja. Za stvaranje zdravih odnosa i ublažavanje osjećaja izoliranosti (koji ponekad znaju dovesti do zlostavljanja, depresije te školskih i drugih problema) ključno je naučiti kako biti ljubazan i suosjećati s drugima te kako reagirati na negativno ponašanje i uznemiravanje.

Istraživanja pokazuju da je sprječavanje zlostavljanja učinkovitije ako je fokus na negativnom ponašanju, nego ako se samo kaže djeci da se ne smiju negativno ponašati na internetu. Ove aktivnosti potiču učenike da od samog početka na pozitivan način komuniciraju s drugima te ih uče kako da se nose s tuđim negativnim ponašanjem.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Utvditi** što znači pozitivno ponašanje na internetu i u stvarnom životu.
- ✓ **Služiti** kao primjer u internetskoj komunikaciji svojim pozitivnim ponašanjem.
- ✓ **Odrediti** u kojim situacijama se treba konzultirati s pouzdanom odraslom osobom.

Odgojno - obrazovni ishodi za učenike

Informatika: A 1.1., C 1.1., D 1.1., A 2.2., C 2.1., D 2.3., D 2.4., C 3.3., D 3.2., C 4.3., A 5.1., D 5.1., D 6.1., D 6.2., D 7.1., D 7.2., A 8.1., D 8.2.

MPT ikt: A 1.1., A 1.2., B 1.3., C 1.2., D.1.4., A 2.3., B 2.3., C 2.4., A 3.4., C 3.4

MPT uku: A 1.1., A 1.2., A 1.4., B 1.4., D 1.2., A.2.1., A.2.2., B 2.3., B 2.4., D 2.2., A 3.1., A 3.2., A 3.4., B 3.4., D 3.2., A 4/5.1., B 4/5.4.

MPT osr: A 1.2., A 2.1., A 2.3., A 3.2., A 3.3., B.1.1, B 1.2., B.2.1., B.2.2., B.3.2., C 1.2., C 2.1., C 2.2., C 3.2.,

MPT zdr: A 1.1.B, C 2.1 C, B 3.1.B

MPT goo: C 1.3., A 2.1., C 2.2., A 3.3.

Cool je biti dobar

Rječnik

Nasilje (eng. bullying): namjerno zlobno ponašanje koje se uglavnom ponavlja. Osoba koja je žrtva zlostavljanja često se ne može obraniti.

Elektroničko nasilje (cyberbullying): nasilje koje se odvija preko interneta ili digitalnih uređaja.

Uznemiravanje: općenitiji pojam od zlostavljanja koji može poprimiti različite oblike, npr. maltretiranje, dosađivanje, zastrašivanje, ponižavanje itd., a može se dogoditi i na internetu.

Konflikt: svađa ili neslaganje koje se ne ponavlja nužno.

Zlostavljač: osoba koja uznemirava ili zlostavlja drugu osobu; ponekad je zovemo i „nasilnik“, no stručnjaci za sprječavanje nasilja savjetuju da nikada ne oslovljavamo osobe kao nasilnike.

Žrtva: zlostavljanja osoba ili meta.

Promatrač (eng. bystander): svjedok uznemiravanja ili zlostavljanja kojemu je jasno što se događa, ali ništa ne poduzima.

Zaštitnik (eng. upstander): svjedok uznemiravanja ili zlostavljanja koji privatno ili javno podupire osobu koja je žrtva, a ponekad i pokušava spriječiti i/ili prijaviti incident.

Pojačati: povećati ili proširiti sudjelovanje ili utjecaj.

Izolacija: oblik uznemiravanja ili zlostavljanja na internetu ili u stvarnom svijetu koji se često naziva i „društvena izolacija“.

Blokiranje (eng. block): način prekidanja bilo kakve interakcije s drugom osobom preko interneta tako da ih se spriječi da pristupe našem profilu, šalju nam poruke, vide naše objave i slično, a da ne dobiju obavijest o tome (ovo nije uvijek idealno rješenje u situacijama u kojima žrtva želi znati što zlostavljač govori o toj osobi ili je li nasilje prestalo).

Prigušivanje (eng. mute): manje konačno od blokiranja. Način sprječavanja prikazivanja objava, komentara itd. druge osobe u novostima na društvenim mrežama ako komunikacija postane naporna, a da druga osoba ne dobije obavijest o tome i da se naše objave ne prestanu prikazivati u novostima te osobe (nije korisno u slučaju zlostavljanja).

Anonimna osoba: neimenovana ili nepoznata osoba, tj. netko na internetu čije ime i identitet su nam nepoznati.

Trolanje: objavljivanje ili komentiranje internetskog sadržaja na način koji je namjerno okrutan, uvredljiv ili provokativan.

Prijava zloupotrebe: korištenje internetskih alata ili sustava društvenih medija za prijavu uznemiravanja, zlostavljanja, prijetnji ili drugog štetnog sadržaja koji uglavnom krši uvjete korištenja ili standarde zajednice.

Opis (eng. caption): tekst koji se stavlja uz fotografiju i pruža dodatne informacije o onome što se na njoj nalazi.

Kontekst: dodatne informacije o fotografiji ili druge informacije koje nam mogu pomoći lakše razumjeti što vidimo. Kontekst može uključivati informacije kao što su mjesto gdje je fotografija uslikana, vrijeme kada je poruka poslana, situacija u kojoj se pošiljalac nalazio itd.

Od pasivnog promatrača do zaštitnika

U sklopu ove aktivnosti učenici će vježbati kako identificirati četiri uloge u situaciji nasilja (zlostavljač, žrtva nasilja, promatrač i zaštitnik) te što učiniti ako oni sami postanu promatrač ili žrtva elektroničkog nasilja.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Prepoznati** uznemiravanje ili nasilje na internetu.
- ✓ **Procijeniti** što znači biti promatrač ili zaštitnik na internetu.
- ✓ **Naučiti** kako prepoznati i reagirati na nasilje.
- ✓ **Znati** kako se ponašati u slučaju da njih netko zlostavlja na internetu.

Razgovarajmo

Zašto je ljubaznost važna?

Važno je zapamtiti da se iza svakog korisničkog imena ili avatara krije stvarna osoba sa stvarnim osjećajima i da se trebamo prema drugima ponašati onako kako želimo da se oni ponašaju prema nama. Većinom postoje četiri vrste sudionika u zlostavljanju ili drugim vrstama zlobnog ponašanja:

- Zlostavljač tj. Osoba ili osobe koje zlostavljaju drugu osobu
- Osoba koja je žrtva zlostavljanja, tj. Žrtva
- Svjedoci zlostavljanja koje uglavnom zovemo promatrači
- Svjedoci zlostavljanja koji pokušavaju na pozitivan način intervenirati, a zovemo ih i zaštitnici.

Ako postanete žrtva elektroničkog nasilja ili drugog lošeg ponašanja, možete učiniti sljedeće:

Što možete učiniti ako ste vi meta?

- Ne odgovoriti.
- Blokirati osobu.
- Prijaviti osobu, tj. reći roditeljima, učitelju, bratu ili sestri, nekome drugome kome vjerujete, te s pomoću alata za prijavljivanje u aplikaciji ili usluzi prijaviti objavu, komentar ili fotografiju kojima vas se uznemirava.

Ako se nađete u situaciji u kojoj ste promatrač uznemiravanja ili zlostavljanja, imate moć intervenirati i prijaviti okrutno ponašanje. Ponekad promatrači ne pokušavaju spriječiti nasilje ili pomoći žrtvi, no kada to učine, onda postaju zaštitnici. Možete postati zaštitnik tako da svjesno ne podržavate zlobno ponašanje i štititi žrtvu ljubaznim i pozitivnim ponašanjem. Pozitivnim ponašanjem može se puno toga postići na internetu. Može se spriječiti širenje negativnog ponašanja i njegovo prerastanje u okrutno ili štetno ponašanje.

Ako ste promatrač, kako možete postati zaštitnik?

- Pronalaženjem načina da budete ljubazni ili pružite podršku osobi koja je žrtva negativnog ponašanja.
- Ukazivanjem na zlobno ponašanje u komentaru ili odgovoru (sjetite se ukazati na to da je ponašanje loše, a nemojte prozvati samu osobu) ako vam je ugodno to napraviti i ako mislite da je to sigurno.

- Donošenjem odluke da nećete pomoći zlostavljaču širenjem ili pogoršavanjem nasilja dijeljenjem zlobne objave ili komentara na internetu.
- Okupljanjem skupine prijatelja za objavu ljubaznih i dobrih komentara o osobi koja je žrtva negativnog ponašanja (no nemojte pritom objavljivati ništa zlobno o zlostavljaču jer pokušavate postaviti primjer, a ne uzvratiti zlostavljaču).
- Prijavom uznemiravanja. Obavješćavanjem nekoga tko može pomoći, kao što je roditelj, učitelj ili školski pedagog.

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Radni list „Od pasivnog promatrača do zaštitnika”

Rješenja za radni list „Od pasivnog promatrača do zaštitnika”

Scenarij 1: P, Z, P (jer ne pomaže u situaciji), Z, Z

Scenarij 2: Z, P, Z, Z

Scenarij 3: Z, Z, P, P, Z

Scenarij 4: Vi trebate smisliti odgovore!

1. Čitanje scenarija i kategorizacija odgovora

Nakon rasprave o ulogama podijelite radni list i dajte učenicima 15 minuta da pročitaju sva tri scenarija i kategoriziraju svaki odgovor. Ako imate vremena, smislite četvrti scenarij zajedno kao razred.

2. Rasprava o odgovorima

Prije rasprave ili nakon nje pitajte učenike mogu li vam reći zašto je lijepo u školi i na internetu imati osobu koja će stati u tuđu obranu.

3. Rasprava o odgovorima koje je bilo teško kategorizirati

Ako imate vremena, pitajte učenike je li bilo teško kategorizirati određene odgovore i zašto. Razgovarajte o tome.

Zaključak

Postoje brojne strategije između kojih možete birati u slučaju negativnog internetskog ponašanja ovisno o situaciji, npr. možete stati u obranu drugih, prijaviti štetan sadržaj ili ignorirati nešto da biste spriječili da se pogorša. Malo ljubaznosti i dobrote može učiniti ogromnu razliku i pomoći preokrenuti lošu situaciju.

Od pasivnog promatrača do zaštitnika

Sada znaš da promatrač može upotrijebiti svoju dobrotu i postati zaštitnik kad pomaže žrtvi zlostavljanja. U nastavku se nalaze tri scenarija kao primjeri elektroničkog nasilja ili uznemiravanja. Ako želiš, osmisli i četvrti scenarij koji se dogodio nekome koga poznaješ i smisli odgovore koji uključuju štíćenje i pasivno promatranje. Svaki od tri scenarija ima popis odgovora. Pročitaj odgovore i napiši je li to nešto što bi učinio promatrač ili zaštitnik pa stavi „P” za promatrača i „Z” za zaštitnika na crtu pokraj odgovora. Ako imaš vremena, razgovaraj s drugim učenicima o situacijama u kojima ti je bilo teško odlučiti se za odgovor.

Scenarij 1

Tvojoj prijateljici je ispao mobitel blizu školskog nogometnog igrališta. Netko ga je pronašao i poslao zlobnu poruku o drugom učeniku i većini osoba u njezinoj nogometnoj momčadi pa vratio mobitel tamo gdje ga je našao. Učenik koji je bilo žrtva negativne poruke rekao je vašoj prijateljici da je užasna osoba jer je poslala tu poruku, iako je ona zapravo nije poslala. Nitko ne zna tko je poslao zlobnu poruku. Kako ćeš postupiti?

- ☐ Bit će ti žao prijateljice, no nećeš ništa poduzeti jer nitko ne zna tko je to napravio.
- ☐ Pokušat ćeš pronaći učenika koji je bio žrtva negativne poruke, pitat ćeš ga kako se osjeća i možeš li mu pomoći.
- ☐ Stvorit ćete još veću dramu dijeljenjem zlobne poruke s drugim prijateljima.
- ☐ Ti i tvoja prijateljica okupit ćete cijelu nogometnu momčad da biste objavili komplimente o učeniku koji je bio žrtva negativne poruke.
- ☐ Ti i tvoja prijateljica anonimno ćete prijaviti incident ravnatelju i obavijestiti ga da je potrebno održati razgovor o dobroj sigurnosti mobitela i zaključavanju mobitela.

Scenarij 2

Tvoj učitelj je napravio razredni blog za hrvatski jezik te je omogućio svim učenicima u razredu da pišu i uređuju sadržaj te ga komentiraju. Sljedeći dan učitelj se razbolio, učitelj na zamjeni nije primijetio da je razgovor na blogu krenuo u lošem smjeru. Netko je, naime, objavio zlobne komentare o jednome od učenika u razredu. Kako ćeš postupiti?

- ☐ Komentirat ćeš te komentare, pri čemu ćeš reći nešto poput „Ovo nije u redu” i „XY mi je prijatelj i to što govoriš nije istina”.
- ☐ Ignorirat ćeš to dok se učitelj ne vrati.
- ☐ Dogovorit ćeš se s drugim učenicima da objave lijepe komentare i komplimente o učeniku koji je žrtva ružnih komentara.
- ☐ Obavijestit ćeš učitelja na zamjeni o tome što se događa na razrednom blogu, a on će možda htjeti obavijestiti o tome i tvog učitelja.

Nastavlja se na sljedećoj stranici →

Scenarij 3

Postoji jedna internetska igra koju tvoji prijatelji često igraju. Obično se u chatu te igre razgovara o onome što se događa u igri. Ponekad komunikacija zna postati malo ružna, ali to je sve uglavnom u duhu prijateljskog rivalstva, a ne nešto stvarno loše. Međutim, jednom prilikom jedan igrač počne govoriti stvarno ružne stvari o jednom od tvojih prijatelja koji igra igru te ne želi prestati s ružnim komentarima. Čak to nastavi raditi i sljedeći dan. Kako ćeš postupiti?

- ☐ Nazvat ćeš svog prijatelja, reći mu da ti se to nimalo ne sviđa i pitati ga što misli da biste trebali učiniti.
- ☐ Nazvat ćeš sve koje znaš da igraju igru s vama (pri čemu ćeš se pobrinuti da tvoj prijatelj zna da to radiš) da vidiš hoće li se svi složiti da je vrijeme da ukažete na ružno ponašanje.
- ☐ Sačekat ćeš da vidiš hoće li dječak prestati pisati ružne komentare i onda ćeš možda nešto poduzeti.
- ☐ Prestat ćeš igrati igru na neko vrijeme.
- ☐ Pogledat ćeš pravila zajednice, nasilje nije dopušteno, prijavit ćeš ružno ponašanje preko sustava prijave unutar igre.

Scenarij 4

Izradi zajedno s kolegama iz razreda stvarni scenarij temeljen na situaciji za koju je netko od vas čuo i zatim smislite odgovore za promatrača i zaštitnika da biste pokazali da ste stvarno usvojili gradivo.

Mogućnosti pružanja pomoći

Učenici često žele pomoći žrtvi zlostavljanja, no ne znaju kako to učiniti. Ova aktivnost trebala bi im pokazati da imaju izbor, ponuditi im primjere i omogućiti im da sami smisle pozitivne reakcije.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Uvidjeti** da je zaštita drugih stvar izbora.
- ✓ **Naučiti** da postoje različiti načini intervencije i branjenja drugih u specifičnim situacijama.
- ✓ **Odabrati** kako reagirati na temelju raznih opcija koje djeluju sigurno i prikladno.
- ✓ **Osmisliti** vlastitu reakciju na situaciju.

Razgovarajmo

Ako vidite da se netko ružno ponaša prema drugoj osobi na internetu, npr. ismijava je, bezobrazan je prema njoj, vrijeđa joj osjećaje itd., zbog čega se druga osoba osjeća manje ugodno ili izolirano, uvijek imate više izbora. Prije svega možete odlučiti da nećete biti samo promatrač, već da ćete stati u obranu osobe koja je žrtva takvog ponašanja. Ako odaberete stati u obranu te osobe, imate više opcija kako možete postupiti.

Svakako zapamtite da onome tko je žrtva elektroničkog nasilja može puno pomoći ako zna da može s nekime razgovarati ako je tužan i ako zna da je nekome stalo do njega.

Međutim, nije svima ugodno **javno** stati u obranu drugih, bilo na internetu ili u školskoj kantini. Ako se odlučite za to, samo naprijed! Što možete učiniti?

- Ukazati na ružno ponašanje (ne prozivati osobu) i reći da to nije u redu.
- Reći nešto lijepo u objavi ili komentaru o osobi koja je žrtva.
- Dogovoriti se s prijateljima da osobi koja je žrtva napišete kompliment.
- U stvarnom svijetu možete pozvati tu osobu da se druži s vama na igralištu ili da sjedi s vama tijekom ručka.

Ako vam nije ugodno javno pomoći toj osobi, to je isto u redu. Možete joj pružiti podršku i **privatno**. Možete:

- Poslati joj poruku i pitati kako se osjeća.
- Reći nešto ljubazno ili dati kompliment toj osobi u anonimnoj objavi, komentaru ili izravnoj poruci (ako upotrebljavate medije koji vam dopuštaju da ostanete anonimni).
- Reći toj osobi da ste tu za nju ako želi razgovarati s vama poslije škole.
- Reći toj osobi u četiri oka ili preko telefona da mislite da je ružno ponašanje prema njoj pogrešno i pitati je želi li razgovarati o onome što se dogodilo.

Bez obzira na to na koji način odlučite stati u obranu nekoga, možete javno ili privatno **prijaviti** neprimjereno ponašanje. Možete, primjerice, prijaviti nasilje preko internetske stranice ili aplikacije, a možete umjesto toga prijaviti pouzdanoj odrasloj osobi što se događa.

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Školska ploča ili ploča na koju se mogu lijepiti ljepljivi papirići
- Dodatni materijal: radni list „mogućnosti pružanja pomoći”
- Samoljepljivi papirići za svaku grupu učenika.

U sklopu ove aktivnosti isprobat ćemo kako to izgleda stati u nečiju obranu. U tu ćemo svrhu poći od toga da su svi odlučili pomoći osobi koja je žrtva negativnog ponašanja.

1. Podjela u grupe od pet učenika

Svaka grupa treba odrediti tko će čitati, a tko zapisivati.

2. Grupe čitaju i zajedno raspravljaju o situaciji u kojoj su povrijeđeni nečiji osjećaji

Tri situacije koje ćemo obraditi nalaze se u radnom listu na sljedećoj stranici.

Dok grupe raspravljaju, učitelj će na ploči napraviti dva stupca s naslovima „Javna podrška” i „Privatna podrška”.

3. Grupe biraju ili izmišljaju svoje dvije reakcije za svaku situaciju

Učenici mogu iskoristiti primjere reakcija iz područja „Razgovarajmo” ili izmisliti vlastite reakcije.

4. Učenici trebaju zalijepiti papiriće sa svojim odlukama na ploču i pročitati svoje rješenje na glas pred razredom.

Učitelj zatim može potaknuti razrednu raspravu na temelju odluka učenika.

Zaključak

Često želite pomoći nekoj osobi koju se uznemirava ili ozljeđuje, no niste uvijek sigurni što učiniti. Sada znate brojne načine na koje možete pomoći osobi koja je žrtva ružnog ponašanja te da postoje brojne mogućnosti za pružanje podrške koji možda nije uvijek ugodan, ali imate moć pomoći ljudima i to na ispravan način.

Mogućnosti pružanja pomoći

Nakon što se podijelite u grupe svaka grupa treba odlučiti na koji način želi stati u obranu. Dogovorite se tko će iz grupe zapisivati rješenja (na papirić), a tko će ih čitati. Dobrovoljac koji se javio za čitanje treba pročitati prvu situaciju na glas, a nakon toga svaka grupa dobit će po pet minuta da raspravi svaku situaciju i odluči na koji način bi javno pomogla osobi koja je žrtva negativnog ponašanja te kako bi joj privatno pružila podršku. Jedan učenik iz grupe treba zapisati te odluke na dva ljepljiva papirića i jedan zalijepiti u stupac za javnu podršku i jedan u stupac za privatnu podršku na ploči. Za donošenje odluke poslužite se idejama o kojima smo raspravljali svi zajedno ili izmislite svoj vlastiti način kako biste pomogli osobi koja je žrtva negativnog ponašanja. Ponovite postupak za situaciju 2 i 3.

Napomena: Nema samo jedan ispravan način za pružanje podrške osobi koja je žrtva negativnog ponašanja jer je svaka osoba (i žrtva i promatrač), a i svaka situacija različita. Samo iskušavamo razne mogućnosti pružanja pomoći.

Situacija 1

Učenik je objavio video snimku sebe kako pjeva obradu pjesme poznatog pop izvođača. Drugi učenici objavljuju ružne komentare ispod videosnimke. Što ćete učiniti da biste pružili podršku učeniku koji je objavio video snimku? Iskoristite neke od mogućih rješenja o kojima smo prethodno raspravljali ili pokušajte kao grupa osmisliti vlastito rješenje.

Situacija 2

Jedan učenik je poslao drugom učeniku sliku komentara koji je vaš prijatelj objavio i ružno se našalio na njegov račun. Netko je ponovno objavio te komentare i svi u školi su ih vidjeli. Što ćete učiniti da biste pružili podršku učeniku čiji je komentar uslikan i podijeljen s drugima? Odaberite jedno od mogućih rješenja o kojima smo raspravljali kao razred ili osmislite vlastito rješenje.

Situacija 3

Saznali ste da je jedan učenik u školi izradio lažan profil na društvenim mrežama s imenom drugog učenika te objavljuje fotografije i memeove u kojima izruguje druge učenike, učitelje i školu. Što ćete učiniti da biste pružili podršku učeniku kojeg se oponaša na ovaj ružan način? Iskoristite neko od rješenja o kojima smo prethodno razgovarali ili osmislite vlastito rješenje.

...ali reci to na lijep način!

U sklopu ove aktivnosti učenici će surađivati da bi promijenili sliku koju ostavljaju negativni komentari i tako naučili kako pretvoriti negativne razgovore u pozitivne.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Izražavati** osjećaje i mišljenja na pozitivan i učinkovit način.
- ✓ **Reagirati** na negativno ponašanje na konstruktivan i uljudan način.

Razgovarajmo

Promjena negativnog tona razgovora u pozitivan

Djeca vaših godina izložena su raznim internetskim sadržajima od kojih neki imaju negativnu poruku i promiču loše ponašanje.

- Jeste li vi (ili itko koga poznajete) ikad vidjeli da se netko negativno ponaša na internetu? Kako ste se osjećali zbog toga?
- Jeste li vi (ili itko koga poznajete) ikad vidjeli da se netko negativno ponaša na internetu? Kako ste se osjećali zbog toga?
- Koje jednostavne korake možete poduzeti da biste preokrenuli negativne razgovore u pozitivne?

Na negativan sadržaj možemo odgovoriti poticajno, tako da preformuliramo ili preoblikujemo ružne komentare i svjesno razmišljamo o svom tonu prilikom komunikacije na internetu.

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Ploča ili projekcijsko platno
- Radni list „...ali reci to na lijep način!”
- Samoljepljivi papirići ili računalni uređaji za učenike.

1. Čitanje komentara

Svi trebaju pročitati negativne komentare.

2. Izmjene komentara

Nakon toga ćemo se podijeliti u timove po troje i odgovarati na komentare na ova dva načina:

- Kako ste mogli prenijeti iste ili slične informacije, ali na pozitivniji i poticajan način?
- Ako netko od drugih učenika iz razreda napiše ovakav komentar, kako ćete odgovoriti da biste okrenuli razgovor u pozitivnijem smjeru?

Napomena za učitelje:

Mlađim učenicima će možda trebati pokazati kako poboljšati komentare. Dovođenje barem jednog primjera zajedno kao razred olakšat će učenicima da kasnije sami uspješnije donose odluke.

3. Predstavljanje rješenja

Sada svaki tim treba odglumiti svoje rješenje za obje situacije.

Zaključak

Pomoću pozitivne reakcije i biranja tona komunikacije možemo negativnost i neljubaznost okrenuti prema ljubaznijem smjeru.

...ali reci to na lijep način!

Pročitajte komentare u nastavku. Nakon svakog komentara raspravite sljedeća pitanja:

1. Kako ste mogli prenijeti iste ili slične informacije, ali na pozitivniji i konstruktivniji način?
2. Ako netko od drugih učenika iz razreda napiše ovakav komentar, kako ćete odgovoriti da biste promijenili ton komunikacije u pozitivnijem smjeru?

Zapišite svoje ideje na prazne crte ispod komentara.

LOL, Robert je jedini u razredu koji neće ići na izlet s nama ovaj vikend.

Obucimo se sutra u potpuno ljubičastu robu, ali nemojte reći Petri.

Žao mi je, ali ne možeš doći na moj rođendan. Ne možeš si to priuštiti.

Bez uvrede, ali tvoj rukopis je sramotan i najbolje bi bilo da promijeniš grupu za ovaj projekt.

Ovo je užas. Tko joj je rekao da zna pjevati?

Možeš se pridružiti našoj grupi samo ako mi daš podatke svog računa.

Mislim li samo ja da Ivana malo izgleda kao Štrumpf?

Pazi na svoj ton

Učenici trebaju protumačiti emocije koje se kriju iza poruke da bi naučili kritički razmišljati i izbjeći pogrešno tumačenje tuđih misli kao i sukobe prilikom razgovora na internetu.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Donositi dobre odluke** prilikom odabira načina komunikacije, poruke koja se prenosi komunikacijom i treba li se uopće upustiti u komunikaciju.
- ✓ **Odrediti u kojim situacijama** je bolje razgovarati s nekim nasamo u četiri oka, nego odmah poslati poruku.

Razgovarajmo

Lako je pogrešno protumačiti poruku

Mladi ljudi upotrebljavaju različite vrste komunikacije za različite vrste interakcije, no poruku koja stigne preko chata ili komentara moguće je protumačiti drukčije nego što bismo je protumačili prilikom komunikacije uživo ili preko telefona.

Je li itko ikada pogrešno protumačio vašu poruku? Na primjer, poslali ste šalu, a vaš prijatelj mislio je da ste ozbiljni ili čak bezobrazni?

Jeste li ikada pogrešno razumjeli tuđu SMS poruku ili poruku u chatu? Što ste učinili da biste razjasnili što ste htjeli reći? Što biste mogli učiniti drukčije?

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Primjeri poruka napisani ili projicirani na ploču.

1. Pregled poruka

Pogledajmo primjere poruka na ploči. Učenici vjerojatno isto imaju odlične primjere, stoga zapišite neke na ploču da biste ih raspravili.

- „Baš si kul!”
- „Kako god”
- „Strašno sam ljuta na tebe”
- „NAZOVI ME ODMAH”
- „Ok, dobro”

2. Čitanje poruka na glas

Sada će svaku poruku jedan učenik pročitati na glas sa specifičnim tonom glasa (npr. 😞 😐 😊).

Što primjećujete? Kako drugi ljudi mogu shvatiti ove poruke? Kako bi pošiljalatjelji ovih poruka mogli lakše iskomunicirati ono što doista žele reći?

Zaključak

Prilikom čitanja poruke može biti teško odrediti kako se netko osjećao dok ju je pisao. Vodite računa o tome da uvijek odaberete ispravan način prenošenja poruke koju želite prenijeti i da ne iščitavate previše iz onoga što su vam drugi rekli na internetu. Ako niste sigurni što je druga osoba htjela reći, saznajte to tako da je pitate uživo ili preko telefona.

Budi primjer

U sklopu ove aktivnosti učenici trebaju raspraviti kako i djeca mogu biti primjer odraslima.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Razmisliti** o ponašanju odraslih na internetu.
- ✓ **Razmisliti** kako odrasli svojim ponašanjem mogu biti primjer mlađim generacijama.

Razgovarajmo

Što odrasli mogu naučiti djecu, a što djeca odrasle?

Važno je učiti druge da moraju biti dobri jedni prema drugima. Međutim, jednako je važno pružiti primjer za to vlastitim ponašanjem. Postoje brojni primjeri toga da se sa zlostavljanjem i uznemiravanjem ne susreću samo djeca. Uzmimo za primjer kako se odrasli ponekad ponašaju jedni prema drugima na internetu, u vijestima ili u prometnim zastojima.

Razgovarali smo o tome koliko je važno biti ljubazan prema drugima u razredu i prijateljima na internetu i u stvarnom svijetu. Jeste li ikada vidjeli da se odrasli ponašaju bezobrazno jedni prema drugima? Jeste li ikad doživjeli da odrasla osoba zlostavlja drugu odraslu osobu? (Zapamtite, treba izbjegavati spominjanje imena, razgovaramo samo o ponašanjima.)

Mislite li da bi vaša generacija mogla stvoriti ljubazniju i pozitivniju atmosferu na internetu od okruženja koje su si stvorili neki odrasli? (Velik broj odraslih misli da će vama to bolje poći za rukom nego njima.)

Mislite li da neka djeca zlostavljaju drugu i šalju ružne komentare jer su vidjeli da odrasli kojima su okruženi ili odrasli u vijestima to rade? Na sve navedeno ste odgovorili s „da”? Navedite primjere. Što biste vi učinili umjesto toga, tj. kako biste vi bili bolji uzor odraslima?

Napomena za učitelje:

Razmislite o tome da se ozbiljnije posvetite ovoj temi organiziranjem kampanje dobrote u svojoj školi. Zadajte učenicima da na početku sata na papirić napišu nešto pozitivno o nekome iz razreda i taj papirić vam predaju. Te pozitivne poruke postaviti će pozitivan ton za ostatak sata i poslužiti kao podsjetnik za to da mi sami možemo poticati pozitivnost, kako na internetu tako i u stvarnome svijetu. Možete čak svaki tjedan započeti jedan sat na taj način!

Zaključak

Način na koji se vi i vaši prijatelji ponašate jedni prema drugima na internetu imat će velik utjecaj na digitalni svijet koji će vaša generacija izgraditi, ali i na stvaran svijet.

Kako riječi mogu promijeniti sliku?

Napomena za učitelje:

Ova lekcija postavlja temelje za učenike osnovne škole tako što ih potiče da proučavaju jednostavne opise pojedinaca. Ova aktivnost na način koji je prikladan za sam uzrast učenika pokriva sljedeće koncepte i pitanja vezane uz medijsku pismenost:

- saznanje o tome da je sav medijski sadržaj konstruiran, tj. da je proizvod ljudi koji donose odluke o tome što će uključiti u njega i kako će to prikazati
- rutinsko postavljanje pitanja „Tko je ovo napravio i zašto?”
- rutinsko razmišljanje o medijskom sadržaju koji stvaramo tako da si postavimo pitanje „Kako ova poruka može utjecati na druge?”.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Naučiti** da značenje proizlazi iz kombinacije slika i riječi.
- ✓ **Razumjeti** kako opis slike može utjecati na poruku koju slika prenosi.
- ✓ **Cijeniti** snagu vlastitih riječi, pogotovo u kombinaciji sa slikama koje objavljuju.
- ✓ **Naučiti** kako biti odgovorni stvaratelji medijskog sadržaja.
- ✓ **Razviti** naviku razmišljanja o tome tko je nešto objavio i zašto?

Razgovarajmo

Kako riječi mogu promijeniti sliku?

Korištenje kombinacije slika i riječi prilikom komunikacije može uvelike utjecati na značenje. Zamislite u vijestima sliku kuće koja gori. U jednom opisu piše: „Obitelj izgubila kuću, spasili su sebe i psa”. To bi bilo tužno, a možda čak i malo zastrašujuće, zar ne? Međutim, što bi bilo da u opisu piše: „Vatrogasci su zapalili kuću da bi mogli vježbati gašenje požara s novim aparatima”. Kuća na slici i dalje bi gorila, no imali biste potpuno drukčiju zamisao o onome što se događa. Možda biste se čak osjećali sigurno, a ne prestrašeno.

Aktivnost

Potrebni materijali:

- Vidi sljedeću stranicu.

Podijelite učenike u male grupe. Podijelite polovici grupa dodatni materijal 1 – radni list sa **sportskim slikama** i pozitivnim opisom, a drugoj polovici dodatni materijal 1 - radni list s negativnim opisom, a da im pritom ne otkrijete da dijelite dvije različite verzije:

1. Slike i riječi

Pogledajte sliku na radnom listu. Opišite zajedno s učenicima u svojoj grupi osobu na slici. Što mislite, kakva je osoba na slici? Mislite li da biste se htjeli družiti s tom osobom ili biti u njezinom timu? Zašto da ili zašto ne?

Dokazi će ubrzo otkriti da su grupe gledale u slike s različitim opisima. Recite svakoj grupi da podigne svoju sliku tako da ostali mogu vidjeti razliku.

Nakon toga ukratko raspravite što ovo pokazuje o moći riječi da oblikuju način na koji razmišljamo o nečemu.

Potrebni materijali:

- Dodatni materijal 1: „Sportske slike”
- Dodatni materijal 2: „Kako riječi mogu promijeniti sliku?”
- Fotografije učitelja i drugog osoblja u školi koje prikazuju kako obavljaju svoju svakodnevnu rutinu. Otprilike dva do tri tjedna prije ove aktivnosti pokušajte prikupiti nekoliko digitalnih fotografija ili zadajte učenicima zadatak da ih prikupe, a da im pritom ne otkrijete koja će biti uloga slika u ovoj aktivnosti (naravno, pritom je važno naglasiti da je uvijek potrebno prvo tražiti dopuštenje osobe koju želimo fotografirati).
- Ako fotografije nisu dostupne, prikupite ih iz časopisa ili vijesti, važno da su prikladne za dob učenika
- (dodatno prema želji) prikupite jednu fotografiju od svakog učenika u razredu.

2. Još uvijek niste sigurni?

Pogledajte još primjera na dodatnom materijalu 2 „Kako riječi mogu promijeniti sliku?” (str. 84).

Razmislite kako biste se osjećali da dobijete ili vidite poruku s negativnim opisom i slikom s dodatnog materijala 2. To ne bi povrijedilo samo osobu na slici, drugi koji vide sliku mogu se osjećati manje ugodno.

Što biste učinili da dobijete ovakvu poruku ili fotografiju? Uvijek imate izbor. Možete:

- Odlučiti da nećete podijeliti sliku ni sa kim ili...
- Reći pošiljatelju da ne želite dobivati poruke kojima se pokušava nekoga povrijediti ili...
- Podržati osobu na slici, kažete joj da znate da to što piše u poruci nije istina ili...
- Učiniti sve navedeno.

Također možete napisati pozitivnu poruku. Ne odgovor na negativne i ružne komentare, već samo jednu poruku dobrote, ljubaznosti. Osobi na slici pomoći će da čuje ili vidi pozitivnu poruku podrške, a ta poruka može popraviti raspoloženje i drugima te ih motivirati da isto objave neku pozitivnu poruku ispod vaše.

3. Netko u našoj školi

Promiješajte slike školskog osoblja ili slike koje su donijeli učenici i odaberite jednu sliku.

Vježbajte stvaranje različitih opisa. Prvo smislite opise zbog kojih bi se osoba na slici osjećala sretno ili ponosno. Koliko različitih opisa možete smisliti?

Sada ćemo malo razgovarati o smiješnim opisima. Postoji li razlika ako napišete nešto što je vama smiješno i nešto što je smiješno osobi na slici? Postoji li razlika između šale koja je smiješna svima i šale koja ismijava nekoga i smiješna je samo nekolicini ljudi?

Napišite neke opise koji mogu poslužiti kao primjer onoga o čemu smo raspravljali i zatim za svaku sliku odaberite opis koji je smiješan i ljubazan, a ne vrijeđa osobu na slici.

Nastavite vježbati korištenjem slika drugih ljudi u školi. Jeste li na temelju opisa drugih učenika dobili novu ideju što biste ljubazno mogli napisati?

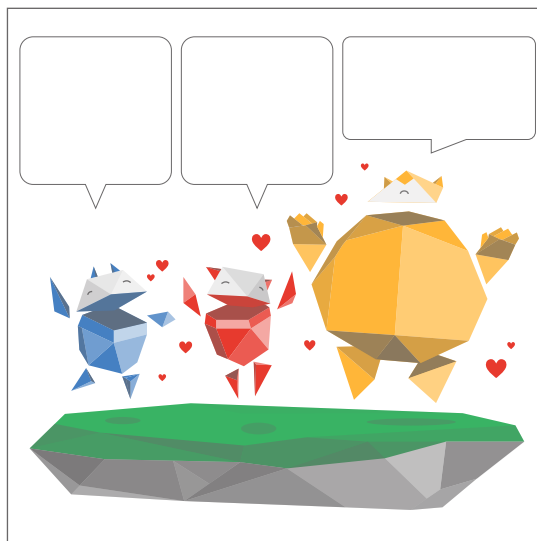
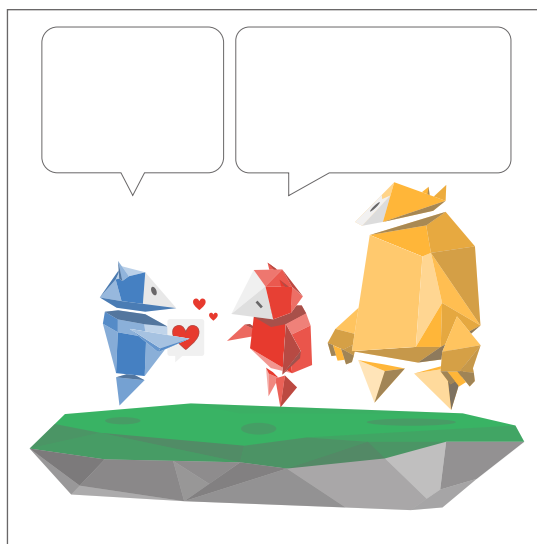
4. Napravite kolaž za slikama svake osobe u razredu te na svaku napišite ljubazan i dobar opis.

Zaključak

Opisi mogu promijeniti naše mišljenje i osjećaje prema slici ili poruci. Prije objavljivanja slika s opisom razmislite o tome kako će se drugi osjećati zbog vaše objave. Prije nego što prihvatite slike i opise koje drugi objave, zapitajte se: „Tko je to objavio i zašto?”

Dodatak

Isprobajte ovaj eksperiment. Podijelite učenicima ovaj kratki strip u kojemu je izbrisan sav tekst. Zatim zadajte učenicima da sami u oblačiće napišu tekst i ispričaju priču. Usporedite rezultate. Jeste li svi vidjeli istu priču ili napisali isti tekst? Zašto ne? Što nam pokazuje ovaj eksperiment o tome kako upotrebljavamo riječi za stvaranje konteksta i razumijevanje onoga što nam slika „govori”?

Sportske slike

Bravo!

Praviš se važna!

Bravo!

Praviš se važan!

Kako riječi mogu promijeniti sliku?

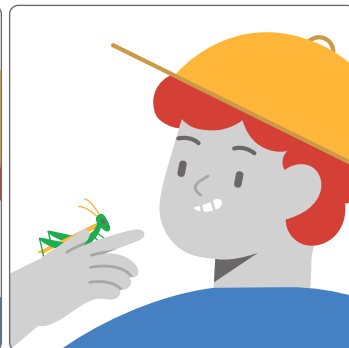
Originalno umjetničko djelo osvojilo je prvo mjesto.

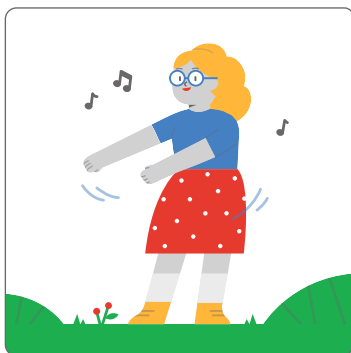
Katastrofa.

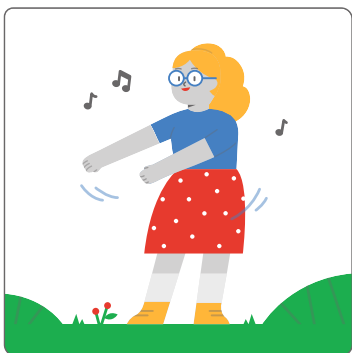
Otkrio sam novu vrstu!

Njami, večera!

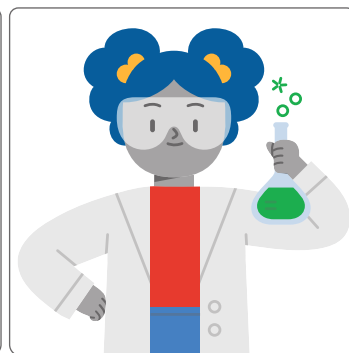
Savršeno!

Užas, ni blizu!

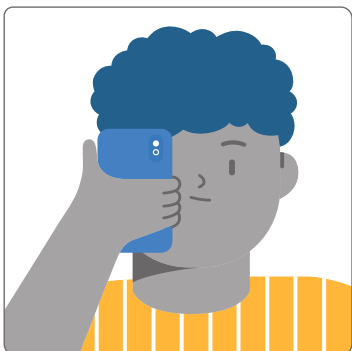
Najmlađa znanstvenica na svijetu!

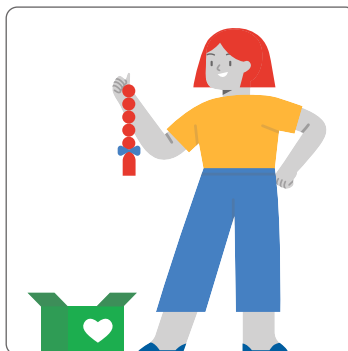
Štreberica. #jaderno

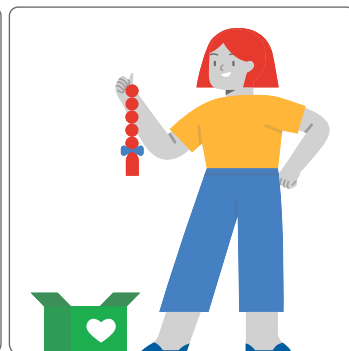
Konačno sam dobio novi mobitel!

Dobio sam mamin bezvezni stari mobitel :/

Ošišala sam svoju dugu kosu i donirala je pacijentu s rakom <3

NAJGORA.FRIZURA.IKAD!

Interland: Kraljevstvo dobrote

Dobre i loše vibre su zarazne, kako god okreneš. I u najsunčanijim djelovima grada Zlikovci posvuda šire negativnost. Blokiraj i prijavi Zlikovce, a prema ostalim Internautima budi ljubazan jer samo tako možeš vratiti mir i dobro u ovu zemlju. Širi dobru vibru, izbjegavaj lošu i dođi do vrha Kraljevstva.

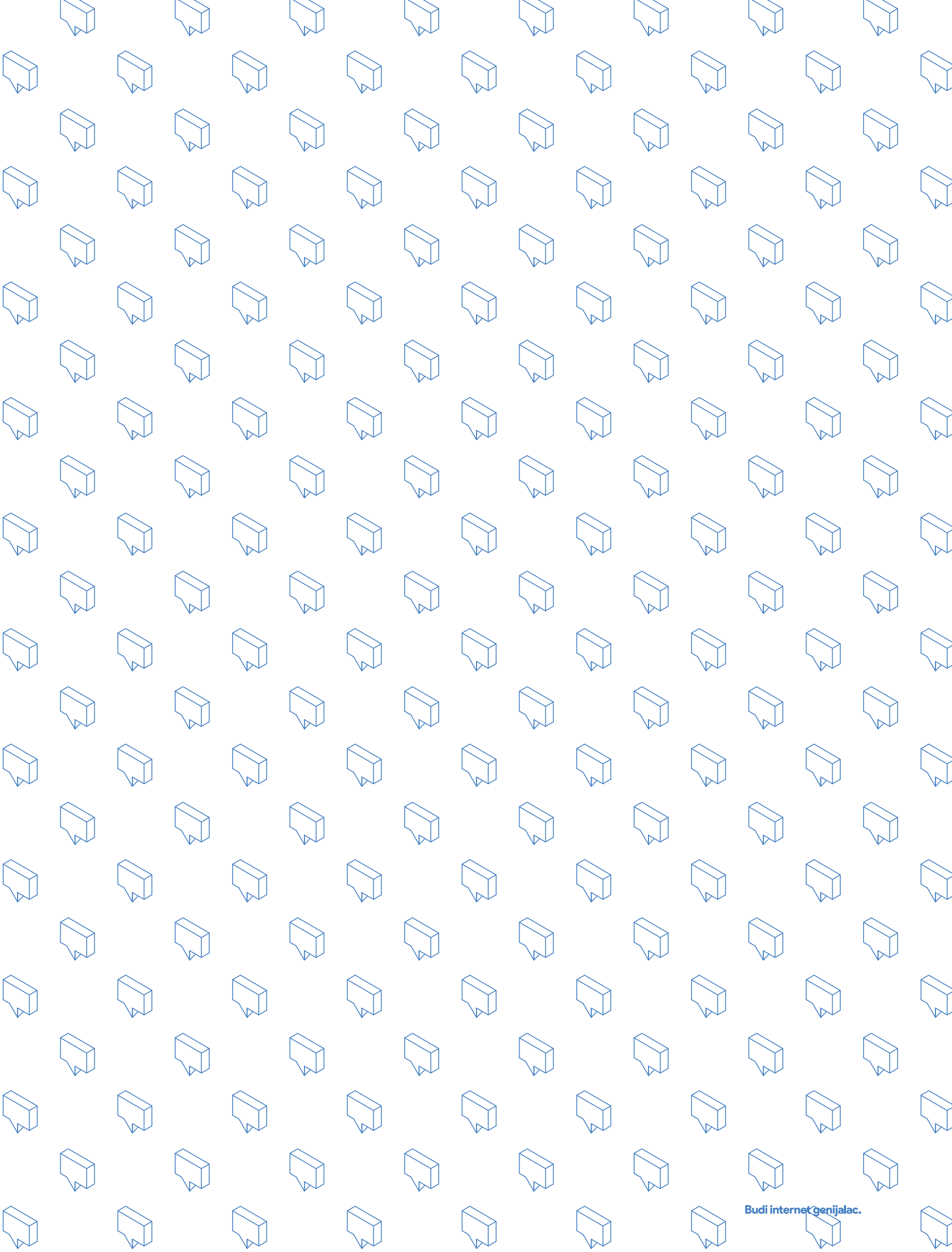
Otvori preglednik na svom računalu ili mobilnom uređaju (npr. tablet ili mobitel) i posjeti g.co/KindKingdom.

Teme za raspravu

Nakon što učenici odigraju Kraljevstvo dobrote pomoću pitanja ih potaknite na raspravu o igri. Većina učenika najviše upamti ako igraju sami, ali možete ih podijeliti u parove. Ova igra bi mogla posebno koristiti mlađim učenicima.

- S kojim scenarijem u Kraljevstvu dobrote se najviše poistovjećuješ i zašto?
- Opiši situaciju u kojoj si napravio/la nešto dobro da proširiš pozitivnost na internetu.
- Kada je prikladno nekoga blokirati na internetu?
- U kakvoj situaciji je prikladno prijaviti nečije ponašanje?
- Zašto mislite da se lik u Kraljevstvu dobrote zove Zlikovac? Opišite osobine ovog lika i kako njegovi postupci utječu na igru.
- Je li igranje Kraljevstva dobrote promijenilo način na koji se planiraš ponašati prema drugima na internetu? Ako da, na koji način?

Tko pita ne skita

Definiranje i poticanje hrabrog ponašanja na internetu.

Pregled lekcije

Aktivnost 1: **Kada pitati za pomoć?**

Aktivnost 2: **I na internetu prijavi problem**

Aktivnost 3: **Što znači biti hrabar?**

Teme

Djeca trebaju razumjeti da nisu sami ako naiđu na sadržaj koji im izaziva nelagodu ili sadržaj za koji smatraju da bi mogao naštetiti njima ili drugima. Trebaju znati da se za pomoć uvijek mogu obratiti osobi od povjerenja i da se nikada ne bi trebali sramiti nešto prijaviti. Važno je pokazati im da postoji više načina da se pokaže hrabrost i nešto poduzme, od razgovora uživo do rješavanja situacije online prijavom.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Znati prepoznati** situacije u kojima je potrebno potražiti pomoć i kada razgovarati s odraslom osobom od povjerenja.
- ✓ **Razmotriti** sve mogućnosti u kojima možemo pokazati hrabrost i zašto je važno uključiti odrasle.

Odgojno - obrazovni ishodi za učenike

Informatika: A 1.1., C 1.1., D 1.1., A 2.2., C 2.1., D 2.3., D 2.4., C 3.3., D 3.2., C 4.3., A 5.1., D 5.1., D 6.1., D 6.2., D 7.1., D 7.2., A 8.1., D 8.2.

MPT ikt: A 1.1., A 1.2., B 1.3., C 1.2., D 1.4., A 2.3., B 2.3., C 2.4., A 3.4., C 3.4

MPT uku: A 1.1., A 1.2., A 1.4., B 1.4., D 1.2., A 2.1., A 2.2., B 2.3., B 2.4., D 2.2., A 3.1., A 3.2., A 3.4., B 3.4., D 3.2., A 4/5.1., B 4/5.4.

MPT osr: A 1.2., A 2.1., A 2.3., A 3.2., A 3.3., B 1.1., B 1.2., B 2.1., B 2.2., B 3.2., C 1.2., C 2.1., C 2.2., C 3.2.,

MPT zdr: A 1.1.B, C 2.1 C, B 3.1.B

MPT goo: C 1.3., A 2.1., C 2.2., A 3.3.

Tko pita ne skita

Rječnik

Hrabar: odvažan; ne mora značiti da je osoba neustrašiva, hrabri ljudi bez obzira što se boje i što im nije ugodno čine dobra djela.

Ugrožen ili kompromitiran račun: internetski račun koji je netko hakirao pa više nad njim nemamo potpuno kontrolu.

Sat razrednika: oblik neposrednog odgojno-obrazovnog rada tijekom kojeg učenici mogu naučiti više o sigurnosti na internetu i digitalnom građanstvu.

Povjerenje: kada vjerujemo da se u nekoga možemo pouzdati, da govori istinu ili da je sposoban.

Kada pitati za pomoć?

Jedan savjet koji se provlači kroz ove lekcije je: ako učenici naiđu na nešto zbog čega im je nije ugodno ili zbog čega se na bilo koji način osjećaju loše, potaknite ih da to prijave, tj. potaknite ih da budu hrabri i da razgovaraju s osobom od povjerenja, uključujući učitelje, stručnu službu ili roditelje. Učenicima se to predlagalo u prijašnjim lekcijama, ali ponavljanje je majka znanja pa predlažemo da održite razrednu raspravu o „Tko pita ne skita” principu. U nastavku ćete pronaći popis situacija u kojima traženje savjeta može biti od pomoći.

Napomena za učitelje:

- 1. Djecu se generacijama uči da ne smiju tužakati do te mjere da je to postala društvena norma. Stručnjaci za prevenciju nasilja naporno rade na tome da ih nauče razliku između tužakanja i traženja pomoći. Djeca bi trebala znati da trebaju tražiti pomoć čim primijete neke sumnjive stvari na internetu, na vama je da ih naučite da to nije tužakanje već odgovorno ponašanje kojim sprječavaju da oni sami, njihovi prijatelji ili netko treći bude povrijeđen.*
- 2. Usvajajte otvorenu komunikaciju u učionici, podsjećajte učenike da ste uvijek tu za njih u slučaju da nešto trebaju prijaviti i ako imate prilike, budite podrška Vijeću učenika.*
- 3. Kad god vam tijekom rasprave u nastavku učenici otkriju da su već tražili pomoć odrasle osobe, pobrinite se za ispravan ton komunikacije, neka učenici budu ponosni na sebe i svoju hrabrost zbog toga što su nešto poduzeli i što su to podijelili pred svojim vršnjacima.*

Ciljevi za učenike

- ✓ **Shvatiti** da je traženje pomoći za sebe i druge odraz snage.
- ✓ **Promisliti i nabrojati** situacije u kojima razgovor može pomoći.

Razgovarajmo

Proći ćemo kroz popis situacija s kojima se susrećemo na internetu. Dignite ruku čim vas nešto s popisa podsjeti na situaciju u kojoj ste bili i recite što ste napravili, a svi ćemo o tome razgovarati

---

Zaključak

Iako možda tako ne djeluje, tražiti pomoć kada niste sigurni što učiniti je hrabro i pametno, bez obzira radite li to da pomognete sebi ili drugima. Ako pomaže tebi ili nekome drugome da ne bude povrijeđen ili ako sprječava neku vrstu štete onda je tražiti pomoć hrabro i pametno.

Teme za raspravu

1. Pročitaj u sebi ovaj popis. Tijekom čitanja razmisli je li ti se ikada dogodila neka od navedenih situacija? Jesi se obratio/la odraslima za pomoć? Što se zatim dogodilo?

- Misliš da ti je korisnički račun bio ugrožen (Prilika za raspravu: što možete učiniti da povećate sigurnost svog korisničkog računa?)
- Trebala ti je pomoć da upamtiš lozinku.
- Ne znaš je li nešto bila prevara ili možda misliš da si žrtva prevare. (Prilika za raspravu: koji su znakovi upozorenja?)
- Jedan razgovor s nekim na internetu nije bio ugodan.
- Nepoznata osoba ti je napisala neobičnu poruku ili komentar. (Prilika za raspravu: kako znate da je nešto neobično?)
- Netko je na internetu napisao nešto lijepo ili ružno, a ti si to mislio/la komentirati.
- Brine te nešto što si podijelio/la na internetu, a možda nisi trebao/la. Reci nam o čemu se radilo, ako ti je to ugodno podijeliti. Ako ne, možeš reći što si poduzeo/la u toj situaciji.
- Jednom je tvoj vršnjak bio bezobrazan prema nekom učeniku na internetu.
- Na internetu si pročitao/la da netko prijeti da će započeti tučnjavu ili da će ozlijediti nekoga.
- Netko je objavio lažan profil pod imenom drugog učenika.
- Bio/la si u brizi za prijatelja zbog nečega što je objavio ili poslao u poruci. (Prilika za raspravu: ponekad je teško izraziti zabrinutost jer možemo uzrujati prijatelja ili prijateljicu, no njihova sigurnost i dobrobit su važniji od toga, zar ne?)

2. Podignite ruku ako nam želite ispričati nešto što se vama dogodilo i što ste zatim učinili (ili niste učinili) i zašto? Ako je netko već odabrao jednu od ovih situacija, pokušajte odabrati neku drugu o kojoj možemo razgovarati.

3. Idemo prokomentirati ove situacije.

Napomena za nastavnike:

Radionice u razredu mogu biti odličan način za razgovaranje o ovoj temi. Vi ćete najbolje procijeniti kako doći do što većeg broja učenika, u svakom slučaju zamolite učenike da prođu kroz gore navedene scenarije i podijele vlastita iskustva te kako su postupili u tim situacijama.

I na internetu prijavi problem

Učenici uz korištenje školskog računala, laptopa, tableta ili mobitela demonstriraju gdje u aplikacijama mogu prijaviti neprimjeren sadržaj i ponašanje, zatim trebaju pronaći različite sadržaje i promisliti treba li ih prijaviti ili ne, argumentirati zašto neki sadržaj treba ili ne treba prijaviti.

Ciljevi za učenike

- ✓ **Naučiti** da postoje internetski alati za prijavu neželjenog sadržaja.
- ✓ **Razmisliti** kada je pravo vrijeme da se ti alati upotrebljavaju.
- ✓ **Zaključiti** kada i zašto treba prijaviti zloupotrebu.

Razgovarajmo

Kada naiđemo na zloban ili neprimjeren sadržaj, postoje načini da spriječimo njegovo širenje i poduzmemo akciju. U posljednjoj aktivnosti rekli smo da je najvažnije rješenje: razgovaranje s osobom kojoj vjerujemo. Još jedna mogućnost je prijaviti takav sadržaj aplikaciji ili usluzi unutar koje se sadržaj nalazi i koja može pomoći da se taj sadržaj obriše. Važno je stvoriti naviku korištenja alata za prijavu.

Učenici trebaju steći naviku spremanja (slika zaslona) razgovora ili aktivnosti koji su štetni ili sumnjivi prije korištenja alata za prijavu (zbog kojih taj sadržaj kasnije može postati nedostupan). To omogućuje da se odrasloj osobi pokaže što se dogodilo te da se lakše razriješi situacija.

Aktivnost

Potrebni materijali:

- radni list: „I na internetu prijavi problem!”

1. Pronađite gdje i kako prijaviti problem

Provjerite koliko ima dostupnih računalnih uređaja. Ako imate pristup nekoliko uređaja, podijelite učenike u grupe. Pronađite zajedno alate za prijavu neprimjerenog sadržaja ili ponašanja, možete se prijaviti putem školskih računa. (Ako u učionici imate samo jedan uređaj ili računalo, grupe učenika mogu se izmjenjivati ili opcionalno možete koristiti druge uređaje.)

2. Prolazak kroz scenarije

Prođite zajedno kroz sedam situacija navedenih na radnom listu.

3. Biste li prijavili sadržaj?

Tražite učenike da dignu ruku ako bi prijavili sadržaj, a zatim ih tražite da dignu ruku ako ga ne bi prijavili.

4. Ako da, zašto?

Pitajte nekoga tko bi prijavio sadržaj da kaže razredu zašto, a zatim pitajte nekoga tko ne bi prijavio sadržaj da učini isto.

Napomena:

rijetko kad postoji samo jedan ispravan odgovor ili pristup. Svakako to objasnite učenicima prije razredne rasprave.

Zaključak

Većina aplikacija i usluga ima alate za prijavu i/ili blokiranje neprimjerenog sadržaja. Korištenjem tih alata možemo pomoći ljudima na koje se taj sadržaj odnosi, njihovoj zajednici i samim platformama na kojima je sadržaj objavljen. Prije blokiranja ili prijave neprimjerenog sadržaja svakako bi bilo mudro napraviti sliku zaslona tog sadržaja za slučaj da je kasnije potreban dokaz.

I na internetu prijavi problem

Pročitajte sve scenarije i podignite ruku ako biste prijavili sadržaje aplikaciji ili usluzi u kojima se oni nalaze. Pripremite objašnjenje za svoju odluku, hoćete li prijaviti sadržaj ili ne, a zatim svi zajedno raspravite o svojim odlukama.

Napomena: budite svjesni da rijetko kad postoji samo jedno ispravno rješenje, zato je uvijek korisno komentirati situaciju. Nitko se ne treba osjećati loše odluke koju je donio. Čak ni odrasle osobe ponekad nisu sigurne kada ili kako prijaviti određeni sadržaj.

Situacija 1

Učenik je objavio grupnu fotografiju na javnom računu, a tebi se ne sviđa kako si izgledaš na toj fotografiji. Hoćeš li prijaviti tu fotografiju? Što možeš napraviti?

Situacija 2

Netko je izradio račun s imenom i fotografijom učenika kojeg poznaješ. Fotografija je pritom pretvorena u meme, nacrtani su brkovi i druge čudne karakteristike, zbog čega je fotografija postala predmet ismijavanja. Hoćeš li prijaviti taj račun ili ne?

Situacija 3

Netko je anonimno objavio puno zločestih komentara o nekom učeniku, no ti misliš da znaš tko bi to mogao objaviti. Hoćeš li prijaviti te komentare?

Situacija 4

Netko je napravio račun koji se zove kao naša škola, objavljuje fotografije učenika i ostavlja komentare koje svi mogu pročitati. Neki komentari su zlobni, a neki su komplimenti. Hoćeš li prijaviti samo zlobne komentare, cijeli račun ili oboje?

Situacija 5

Navečer primjećuješ komentar jednog učenika koji drugom učeniku prijeti da će se sutra potući s njim iza škole. Hoćeš li prijaviti taj komentar preko interneta? Hoćeš li to prijaviti učitelju ili ravnatelju sljedeće jutro? Ili ćeš učiniti oboje?

Situacija 6

Gledaš crtić u kojem se odjednom pojavi čudan sadržaj koji djeca ne bi trebala vidjeti i ne osjećaš se ugodno. Hoćeš li to prijaviti ili ne?

Situacija 7

Igraš igru s prijateljima i netko koga nitko od vas ne poznaje počne razgovarati s vama preko chata. Ta osoba nije zlobna i ne radi ništa neprikladno, ali ne znate tko je. Hoćete li ignorirati tu osobu ili je prijaviti?

Što znači biti hrabar?

Učenici trebaju reći tko je za njih hrabar i zašto? Pritom trebaju detaljnije razmisliti o izboru i obrazložiti što ih je inspiriralo baš za taj izbor. Odakle im ideja? Odakle su stvorili to mišljenje o hrabrosti?

Napomena za učitelje:

Poznato je da mediji mogu utjecati na naš način razmišljanja, a kako biste o tome osvijestili učenike, s njima razgovarajte o uzrocima i posljedicama utjecaja medija na društvo. Evo nekoliko važnih činjenica koje treba imati na umu:

- Sve što vidimo, čujemo i pročitamo utječe na naš način razmišljanja.
- Sve što vidimo tumačimo kroz vlastita iskustava i zato iz istog medijskog sadržaja možemo izvući različitu poruku.
- Iz slika učimo jednako (ako ne i više) kao i iz riječi.
- Medijska pismenost razbija stereotipe, pomaže da postanemo svjesni određenih ponavljajućih obrazaca i potiče nas da ih preispitujemo. Na primjer, ako su svi heroji prikazani kao muškarci, vrlo lako možemo zaključiti da su heroji samo muškog roda iako nam nitko nije rekao da žene ne mogu biti heroji (ovo je primjer nedostatka informacije, njega se isto treba paziti).

Ciljevi za učenike

- ✓ **Razmisliti** što znači biti hrabar, kao i što znači biti hrabar dok istražuješ po internetu.
- ✓ **Utvrđiti** koji izvor ili izvori utječu na našu percepciju o hrabrosti.
- ✓ **Treba stvoriti naviku** postavljanja jednog važnog pitanja - „Što nam mediji ne pokazuju?”

Razgovarajmo

Kada razmišljate o hrabrosti, padnu li vam na pamet superheroji iz filmova? Ili možda vatrogasci? To su izvrsni primjeri, no važno je zapamtiti da i mi možemo biti hrabri.

Aktivnost

Potrebni materijali:

- List papira i sredstvo za pisanje za svakog učenika
- Hamer papir na kojem možete napraviti popis kojeg svi učenici mogu vidjeti
- Tri velika natpisa s debelim slovima koje učenici mogu vidjeti s udaljenosti od otprilike 2,5 do 3 m, pri čemu se na svakom natpisu treba nalaziti jedna od sljedećih kategorija:
  - 1) Lik iz medija (ne stvarna osoba),
  - 2) Netko koga ja znam
  - 3) Osoba o kojoj znam sve (iz povijesti ili vijesti...)

Prije nego što počnete, postavite po jedan natpis na tri različita mjesta u učionici.

1. Danas ćemo razgovarati o hrabrosti

Razmisli i na list papira zapiši ime osobe za koju misliš da je hrabra, neovisno o tome je li ta osoba stvarna ili izmišljena, živi danas ili je živjela u prošlosti, a ako ne znate ime osobe možete napisati i zanimanje. Još nemoj pokazati drugima tko je tvoj heroj.

2. Je li vam bilo lagano ili teško sjetiti se nekoga tko je hrabar?

Ustanite ako vam je to bilo lagano. Ako vam je bilo teško, što mislite zašto je to tako? Koliko često ili rijetko razgovaramo o hrabrosti? Gdje najčešće čujete ili vidite da je netko bio hrabar?

3. Otkrivanje odgovora

Sada možete otkriti koju osobu ili kojeg lika ste odabrali, trebate stati ispod jedne od 3 kategorije koje su izveštene na svakoj strani zida. Npr. ako je tvoj heroj Superman stani ispod papira „Lik iz medija”

Razgovarajmo! Koliko vas je napisalo izmišljenog lika ili stvarnu osobu koju poznajete samo iz medija (npr. knjige ili filmovi)? Što vam to govori o tome kako stječete sliku o hrabrosti?

Mediji moraju zaraditi novac, a to znači da žele privući što više pozornosti. Prikazuju nam najdramatičnija i najnapetija hrabra djela. Stoga u medijima vidimo puno superheroja, zaposlenika hitnih službi i vojnika. To mogu biti izvrsni primjeri, no oni nam ne daju punu sliku o tome što je hrabrost, zar ne? Uvijek je pametno postaviti si pitanje: „Što nam mediji ne pokazuju?”

Kojih drugih primjera hrabrosti se možete sjetiti? Gdje ste još naučili što je to hrabrost?

4. Otkrivanje dodatnih detalja

Razgovarajte u grupama u kojima se trenutačno nalazite o razlogu za svoj odabir: zbog čega je osoba koju ste naveli hrabra? Postoje li razlike u vrsti hrabrih djela stvarnih ljudi i hrabrih djela likova iz medija koje ste naveli? Ako da, koje su to razlike?

Nakon nekoliko minuta grupne rasprave okupite učenike i vodite bilješke na ploči.

Razmislite:

- Je li itko naveo osobu koja je spasila nekoga od fizičke opasnosti? (Dignite ruku za svako pitanje za koje je vaš odgovor „da”.)
- Je li itko naveo osobu koja se zauzela za žrtvu zlostavljanja? Većina ljudi složila bi se da je hrabro spasiti nekoga od fizičke opasnosti, pogotovo ako pritom možete i sami stradati.
- Što ako netko spasi drugu osobu od povrijeđenih osjećaja ili je ljubazan prema njoj i pruža joj podršku ako su joj povrijeđeni osjećaji? Je li to isto hrabro?

Podignite ruku ako se možete sjetiti nekoga tko je bio hrabar na taj način ili ako se možete sjetiti još neke vrste hrabrog ponašanja.

Dodatno prema želji: Opet podijelite učenike u tri grupe, ali ovaj put prema odgovorima na sljedeća pitanja:

- a) Osoba koju sam naveo/la je ženskog spola.
- b) Osoba koju sam naveo/la je muškog spola.
- c) Osoba na mom papiru ne identificira se ni kao muško ni kao žensko.

Kada razmišljate o tome tko je hrabar, zamišljate li muškarca ili dječaka? Ženu ili djevojčicu? Kako to izgleda kada je žena/djevojčica hrabra? Razlikuje li se njihova hrabrost od hrabrosti muškaraca/dječaka? Obrazložite svoje mišljenje.

5. Rasprava o tome što je potrebno da bi netko bio hrabar

Pozorno pogledajte popis koji ste zajedno sastavili o onome što je potrebno za hrabrost. Raspravite sljedeća pitanja:

- Možeš li zamisliti sebe kako radiš nešto s popisa?
- Možeš li se sjetiti situacije u kojoj je hrabro biti ljubazan?
- Znaš li kada treba pokazati hrabrost **na internetu** (ili preko telefona)?

Zaključak

Biti hrabar znači preuzeti rizik da pomognemo drugima na različite načine. Mediji mogu utjecati na način razmišljanja o stvarima kao što je hrabrost, no mediji nam ne pokažu cijelu sliku i zato je važno stalno se pitati: „Što nam mediji je pokazuju?” Na internetu ponekad trebamo preuzeti rizik kako bi spasili druge iz situacija koje ih mogu povrijediti. Svi možemo odlučiti postati hrabri.